

**GELENEKSELDEN MODERNE
SÜRDÜRÜLEBİLİR MİMARİ MEKAN ÜRETİMİ
BURSA ÖRNEĞİ**

Büşra CANBAKIŞ

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**GELENEKSELDEN MODERNE SÜRDÜRÜLEBİLİR MİMARİ MEKAN
ÜRETİMİ: BURSA ÖRNEĞİ**

Büşra CANBAKİŞ
0000-0001-8625-085X

Prof. Dr. Murat TAŞ
(Danışman)

YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

BURSA – 2021
Her Hakkı Saklıdır

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

GELENEKSELDEN MODERNE SÜRDÜRÜLEBİLİR MİMARİ MEKAN ÜRETİMİ: BURSA ÖRNEĞİ

Büşra CANBAKİŞ

Bursa Uludağ Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Murat TAŞ

Mimarlık kalıcı kültürel değerler üretir. Kültürel miras insan varlığının en önemli kanıtıdır. İnsanoğlu var olduğundan beri barınma ihtiyacını karşılamak amacı ile doğal çevreyi yapılı çevre haline dönüştürerek kendisine mekanlar üretmiştir. Bu durum tarihsel süreç içerisinde farklılaşmış, gelişmiş ve günümüze kadar ulaşmıştır. Değişmeyen bir gerçek varsa o da insanın, var oluşundan bu yana mimari mekanlar üretmek için doğal çevreyi ve ekolojik değerleri değiştirme çabası içinde olduğu gerçeğidir. Aynı zamanda doğal çevrenin kendisine sunduğu yaşamsal değerleri de ürettiği mimari mekanlar içerisinde sağlamak gayretinde olduğu görülmektedir.

İnsanoğlu, yaklaşık 10.000 yıl öncesinde yerleşik duruma geçip, tarıma dayalı bir yaşamsal düzene girmiştir. Bu sürecin başlangıcında, insanın doğal çevreye müdahalesi sadece orman alanlarının tarım amaçlı tahribatı şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Fakat zaman içerisinde, insanların doğal çevreye olumsuz etkileyecek derecede mimari mekan üretmesinde artış gözlenmektedir. Bir yandan da yaşamsal devamlılığını sağlamak için doğanın kendisine sunduğu yaşamsal kaynaklardan en iyi şekilde yararlanmak amacı ile de geçmişten günümüze sürekli olarak sürdürülebilir mimari mekanlar üretmektedir. Bu bağlamda, sürdürülebilir mimari mekan üretimi kavramı günümüzde son derece önem kazanmaktadır. Sürdürülebilir mekan üretimi için gereken parametrelerin gelenekselde de var olduğunu ve günümüz mimari mekan üretimine katkı sağlayabileceğini söylemek mümkündür.

Bursa, geçmişten günümüze coğrafi konumu, doğal kaynakları ve önemli ticaret aksları üzerinde yer almaktadır. Bu nedenle tarihi, kültürel, sanatsal ve sürdürülebilirlik açısından değerli birçok geleneksel mimari esere ev sahipliği yaptığı için çalışmanın odağını oluşturmaktadır. Bu çalışmada, sürdürülebilir mekan üretimi Bursa örnekleri üzerinden incelenecek ve modern mimari mekan üretimine katkıları sorgulanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Bursa yapıları, geleneksel mimari, modern yapı, sürdürülebilir mimari mekan, sürdürülebilir yapı üretimi

2021, xiv + 154 sayfa.

ABSTRACT

MSc Thesis

SUSTAINABLE ARCHITECTURAL SPACE PRODUCTION FROM TRADITION TO MODERN: BURSA CASE

Büşra CANBAKİŞ

Bursa Uludağ University
Graduate School of Natural and Applied Sciences
Department of Architecture

Supervisor: Prof. Dr. Murat TAŞ

Architecture produces lasting cultural values. Cultural heritage is the most important evidence of human existence. Human beings have produced spaces by transforming the natural environment into a built environment to provide the need for shelter. This situation is differentiated, developed and reached to the present within the historical process. Mankind has been trying to change the natural environment and ecological values in order to produce architectural spaces. Besides, it is seen that the natural environment tries to provide the vital values where it presents to the architectural spaces it produces.

Human beings have settled 10,000 years ago and entered a vital system based on agriculture. The intervention of man to the natural environment appears in the past only as a result of destruction of forest areas for agricultural purposes. However, due to the increasing production of architectural spaces, the damage to the environment has increased. In this context, the concept of sustainable architectural space production is gaining importance today. It is possible to say that the parameters required for sustainable space production also exist in the traditional and can contribute to today's architectural space production.

Bursa has natural resources and important trade axes from past to present. For this reason, it is the focus of the study because it houses many traditional architectural works worthy of historical, cultural, artistic and sustainability. In this study, sustainable space production will be examined through Bursa samples.

Key words: Buildings of Bursa, modern building, sustainable architectural space, sustainable building production, traditional architecture

2021, xiv + 154 pages.

TEŞEKKÜR

Tez yazımımı gerçekleştirdiğim süre boyunca özveri ile bana her daim destek olan ve araştırmalarımaya yön veren danışmanım Sayın Prof. Dr. Murat TAŞ'a, teşekkürü bir borç bilirim.

Tüm hayatım boyunca yanımda olan, maddi ve manevi desteklerini benden hiçbir zaman esirgemeyen sevgili annem Emel CANBAKİŞ ve sevgili babam Mehmet CANBAKİŞ'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Büşra CANBAKİŞ
20/09/2021

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
KISALTMALAR DİZİNİ.....	v
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	vi
TABLolar DİZİNİ.....	xiv
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problemin Tanımı.....	2
1.2. Çalışmanın Amacı.....	3
1.3. Çalışmanın Kapsamı ve Sınırları.....	3
2. KURAMSAL TEMELLER ve KAYNAK ARAŞTIRMASI.....	4
2.1. Geleneksel Yapı Üretimi.....	4
2.1.1. Geleneksel mimari mekan kavramı.....	4
2.1.2. Geleneksel mimari mekan üretiminin tarihsel gelişimi.....	5
2.1.3. Geleneksel mimari ve sürdürülebilirlik ilişkisi.....	10
2.1.4. Modern mimari mekan üretimi.....	11
3. MATERYAL ve YÖNTEM: MİMARİ MEKAN ÜRETİMİNDE BURSA ÖRNEĞİ.....	13
3.1. Tarih Öncesi Dönem.....	14
3.2. Tarih Çağları.....	15
3.3. Osmanlı Dönemi Bursa’da Kentleşme.....	17
3.3.1. Tarihi Çarşı ve Hanlar Bölgesi.....	18
3.3.2. Yeşil ve çevresi.....	43
3.3.3. Muradiye Külliyesi ve çevresi.....	57
3.3.4. Yıldırım Külliyesi ve çevresi.....	66
3.3.5. I. Murad Hüdavendigâr Külliyesi ve çevresi.....	77
3.4. Geç Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Bursa’da Kentleşme.....	82
4. BULGULAR ve TARTIŞMA.....	130
4.1. Gelenekselin Modern Mimari Mekan Üretimine Katkısı.....	130
5. SONUÇ.....	143
KAYNAKLAR.....	149
ÖZGEÇMİŞ.....	154

KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar	Açıklama
Arkitekt	Aylık Mimarlık, Şehircilik ve Belediyecilik Dergisi
bkz.	bakınız
BKVKBK	Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu
DOI	Dijital Object Identifier
Ed.	Editör(ler) Ed
ICOMOS	International Council on Monuments and Sites (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi Türkiye Milli Komitesi)
LEED	Leadership in Energy and Environmental Design- Enerji ve Çevresel Tasarımda Liderlik
s.	Sayfa (lar)
Tahm.	Tahmini
TKGM	Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü
URL	Uniform Resource Loader (Tekdüzen Kaynak Bulucu)
YEM	Yapı Endüstri Merkezi, İstanbul.

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 2.1. Terra Amata, Homo erectus evi, Nice Fransa, İÖ 400,000-300,000 dolayları (Bilinen en eski insan yapımı konutu temsil eder) (Roth 2006)	7
Şekil 2.2. Cro Magnon evi Ukrayna, İÖ 44,000-12,000 civarı. (Bazıları 30 ayak (9,1 metre) genişliğinde olan ve çevrelerinde mamut kemikleri bulunan evler postlarla örtülüdür) (Roth 2006)	7
Şekil 2.3. Çatal Höyük (Roth 2006).....	8
Şekil 2.4. VI. Düzey’ in görünüşü, Çatal Höyük, Türkiye, İÖ 6000 dolayları (Evler bir araya toplanmış ve hiç cadde yoktur; evlere giriş çatıdaki açıklardandır (Roth 2006).....	9
Şekil 3.1. Bursa ili ve ilçeleri (Saygılı 2020’den değiştirilerek alınmıştır)	13
Şekil 3.2. Bursa yapılarının incelendiği ana başlıklar.....	14
Şekil 3.3. Ilıpınar Höyüğü’nün Türkiye haritasında konumu (Tuna 2000)	15
Şekil 3.4. Roma Dönemi Küçük Asya (Tarihsel coğrafyada bölgeler) (Yenal 2011’den değiştirilerek alınmıştır).....	17
Şekil 3.5. Tarihi Çarşı ve Hanlar Bölgesi, 1862 (Yenal 2011)	19
Şekil 3.6. 1958 yangını sonrası Kapalıçarşı ve 1855 depremi sonrası Ulucami (Kaplıanoğlu 2003, Aksoy 2011)	19
Şekil 3.7. Suphi Bey haritasına 19. ve 20. Yüzyıl yol akslarının gösterimi (BKVKBK Suphi Bey haritası değiştirilerek alınmıştır) (yazılar: Bağbancı 2007).....	20
Şekil 3.8. 1939 hava fotoğrafı ve 2019 hava fotoğrafı karşılaştırma; Bursa Hanlar Bölgesi ve Doğanbey Konutları (Google Earth’den değiştirilerek alınmıştır).....	22
Şekil 3.9. a) Doğanbey TOKİ öncesinde yüksek katlı binaların alan ile ilişkisi, b) Proje arazisinde önceden var olan yapıların durumu (Uyan 2008)	22
Şekil 3.10. Bursa kent görünümündeki değişim	23
Şekil 3.11. Bursa Geleneksel Ticaret Bölgesi Haritası (Yenal 2011’den değiştirilerek alınmıştır).....	24
Şekil 3.12. Geyve Han Planı: Gabriel 1958 (Bağbancı 2007)	25
Şekil 3.13. Geyve Han dış cephe-moloz taş ve tuğla kullanımı (Fotoğraf: Büşra Canbakış)	26
Şekil 3.14. Geyve Han tuğlanın yapı malzemesi olarak mekana dahil edilmesi, avlu ve şadırvan (Fotoğraf: Büşra Canbakış)	27
Şekil 3.15. Geyve Han (Anonim 2020f)	28
Şekil 3.16. Bursa Geyve Han (Anonim 2020f)	28
Şekil 3.17. Gabriel 1958 Geyve Han Planı (Bağbancı 2007)	28
Şekil 3.18. Bursa Koza Han Planı (Demiralp 2021)	29
Şekil 3.19. Bursa Koza Han’da Kesme Taş Almaşık Duvar Örgüsü (Fotoğraf: Büşra Canbakış)	30
Şekil 3.20. Koza Han avlu ve yeşil	31
Şekil 3.21. Koza Han Şadırvan ve Mescid (Fotoğraf: Büşra Canbakış)	31
Şekil 3.22. Koza Han şadırvan ve mescid görünüş (Güler 2020)	31
Şekil 3.23. Koza Han'da avlu kullanımı (Fotoğraf: Büşra Canbakış)	32
Şekil 3.24. Han kuzey kapısı ve avluya kullanılan şemsiyelerin görsel konfora etkisi (Fotoğraf: Büşra Canbakış)	32
Şekil 3.25. Bursa Koza Han (TKGM 2020).....	33
Şekil 3.26. Bursa Koza Han (Anonim 2020f)	33

Şekil 3.27. Koza Han planı (Demiralp 2021).....	33
Şekil 3.28. Bursa Piriñ Han Planı (Yenal 2011'den değiştirilerek alınmıştır).	34
Şekil 3.29. Piriñ Han tař ve tuğla malzemesinin yapıda kullanımı-duvar kalınlığı (Fotoęraf: Būřra Canbakış).....	35
Şekil 3.30. Piriñ Han- avlu kullanımı- yapı ile uyumsuz űst űrtűler (Fotoęraf: Būřra Canbakıř)	35
Şekil 3.31. Piriñ Han (Anonim 2020f)	37
Şekil 3.32. Piriñ Han (Anonim 2020f)	37
Şekil 3.33. Piriñ Han kat planı ve giriş cephesi (Anonim 2020f)	37
Şekil 3.34. Bursa Ulucami genel gűrűnűm	38
Şekil 3.35. a) 1865 Sebah Joaillier ait Bursa Ulucami fotoęrafı (Anonim 2021d), b) 2021 Ulucami (Fotoęraf: Būřra Canbakıř)	38
Şekil 3.36. S. Çetintaş 1949 Ulucami Cephesi (Anonim 2011).....	39
Şekil 3.37. Ulucami kuzey cephesi	39
Şekil 3.38. Ulucami'de bulunan pencereler ve mekana etkisi (Fotoęraf: Būřra Canbakıř)	40
Şekil 3.39. S. Çetintaş 1949 Ulucami Kesiti (Salt Araştırma 2015: Ali Saim Ŭlgen arşivi)	40
Şekil 3.40. Ulucami şadırvan ve aydınlık kubbe (Fotoęraf: Būřra Canbakış).....	41
Şekil 3.41. Bursa Ulucami (Anonim 2020f)	42
Şekil 3.42. Bursa Ulucami (Anonim 2020f)	42
Şekil 3.43. Ulucami Çizimleri.....	42
Şekil 3.44. Yeřil Kűlliyesi	43
Şekil 3.45. 2011 ve 2021 Yeşil Caddesi fotoğrafı	43
Şekil 3.46. Irgandı Kűprűsű'nűn fotoęrafı;.....	45
Şekil 3.47. Irgandı Kűprűsű (Yandex 2019)	46
Şekil 3.48. Irgandı Kűprűsű (Fotoęraf: Būřra Canbakıř)	46
Şekil 3.49. Bursa Yeřil Cami ve avlusu (Fotoęraf: Būřra Canbakıř).....	47
Şekil 3.50. Yeřil Cami; a) eyvan, b) Yeřil Cami orta mekan-řadırvan (Fotoęraf: Būřra Canbakıř)	48
Şekil 3.51. Yeřil Cami pencereler; a) gűn ışığının űç farklı kotta yer alan pencereler sayesinde mekana alınması, b) zemin kat havalandırma ve aydınlatma amacı ile kullanılan pencere, c) duvar kalınlığından kaynaklı oluşan alanın değerlendirilmesi (Fotoęraf: Būřra Canbakış)	48
Şekil 3.52. Bursa Yeşil Cami Hava Fotoğrafı (Yandex 2019).....	49
Şekil 3.53. Yeřil Cami (Fotoęraf: Būřra Canbakıř).....	49
Şekil 3.54. Yeşil Zaviyesi plan ve kesit (Yenal 2011).....	49
Şekil 3.55. Bursa Yeřil Tűrbe (Fotoęraf: Būřra Canbakıř)	50
Şekil 3.56. Bursa Yeřil Tűrbe (Yandex 2019)	51
Şekil 3.57. Bursa Yeřil Tűrbe (Fotoęraf: Būřra Canbakıř)	51
Şekil 3.58. Yeřil Tűrbe plan ve kesit (Yenal 2011)	51
Şekil 3.59. Yeřil Medresesi genel gűrűnűm (Kubbe ile űrtűlű dersane kısmı ve giriř kapısı) (Fotoęraf: Būřra Canbakıř)	53
Şekil 3.60. Yeşil Medrese	54
Şekil 3.61. Yeřil Medrese; a) Revak, b) Revakların avluya açılması (Fotoęraf: Būřra Canbakış)	54
Şekil 3.62. a) Yeřil Medrese Eyvan, b) Sergi mekanı olarak kullanılmakta olan odaların birinden gűrűnűm (Fotoęraf: Būřra Canbakıř)	55

Şekil 3.63. Medresede bulunan derslane birimi ve iç mekanı (Fotoğraf: Büşra Canbakış)	55
Şekil 3.64. Yeşil Medrese hava fotoğrafı (Yandex 2019).....	56
Şekil 3.65. Yeşil Medrese (Fotoğraf: Büşra Canbakış)	56
Şekil 3.66. Yeşil Medresesi plan (Ayverdi ve Yüksel 1976).....	56
Şekil 3.67. Yeşil Medresesi restorasyon projesi (Kuleli ve Binan 2019'dan alınan kesit düzenlenmiştir).....	56
Şekil 3.68. Muradiye Külliyesi ve konut dokusu (BKVKBK Suphi Bey 1862 haritası değiştirilerek alınmıştır).....	57
Şekil 3.69. a) P. Sebah 1860'larda Yıldız Kahve'den Muradiye fotoğrafı (Anonim 2021d) b) 2014 Muradiye (Fotoğraf: Büşra Canbakış)	59
Şekil 3.70. Osmanlı Evi Müzesi; a) sıvasız tuğla duvar örgüsü (Yenal 2011), b,c) dış cephe görünümü (Fotoğraf: Büşra Canbakış)	60
Şekil 3.71. a) Osmanlı Evi ve avlu (Anonim 2021g), b) Giriş Kapısı, c) Avlu (b,c: Fotoğraf: Büşra Canbakış)	61
Şekil 3.72. a) Üst kat; sofa ve eyvan (Yenal 2011), b) Konut içerisinde bulunan bezemeler (Anonim 2021e)	61
Şekil 3.73. Bursa Osmanlı Evi Müzesi (Yandex 2019)	62
Şekil 3.74. Osmanlı Evi Müzesi (Fotoğraf: Büşra Canbakış)	62
Şekil 3.75. Avlu Yönü kesit ve cephe (Yenal 2011).....	62
Şekil 3.76. Muradiye Evi, Üst kat planı (Yenal 2011).....	62
Şekil 3.77. Muradiye Medresesi ve ana giriş kapısı (Fotoğraf: Büşra Canbakış).....	63
Şekil 3.78. a) Muradiye Medresesi oda, b) Revak, c) Revağın avlu ile ilişkisi (Fotoğraf: Büşra Canbakış)	63
Şekil 3.79. a) Muradiye Medresesi avlu, b) Avlu ve eyvan, c) Eyvan; derslane birimi (Fotoğraf: Büşra Canbakış)	64
Şekil 3.80. Muradiye Medresesi Hava Fotoğrafı (Google Earth 2020)	65
Şekil 3.81. Muradiye Medresesi (Fotoğraf: Büşra Canbakış).....	65
Şekil 3.82. Muradiye Medresesi; a) Plan, b) Görünüş (Yenal 2011).....	65
Şekil 3.83. 2819 ada 8 parsel nolu konut zemin kat ve 1. kat planı (BKVKBK arşivinden değiştirilerek alınmıştır).....	68
Şekil 3.84. 2819 ada 8 parsel nolu konut AA Kesiti (BKVKBK arşivinden değiştirilerek alınmıştır).....	68
Şekil 3.85. 2794 ada 87 parsel nolu konut zemin kat planı ve birinci kat planı (BKVKBK arşivinden değiştirilerek alınmıştır)	69
Şekil 3.86. 2794 ada 87 parsel nolu konut güney cephesi (BKVKBK arşivinden değiştirilerek alınmıştır).....	69
Şekil 3.87. Albert Gabriel'den Emir Sultan türbe, cami ve avlu planı düzenlenmiştir (Elbas ve Erdönmez 2017'den alınan plan düzenlenmiştir)	70
Şekil 3.88. Emir Sultan Cami şadırvanlı avlu ve ahşap kemerli revak (Fotoğraf: Büşra Canbakış)	71
Şekil 3.89. Emir Sultan Cami şadırvan (Fotoğraf: Büşra Canbakış)	71
Şekil 3.90. Emir Sultan pencere kullanımı (Fotoğraf: Büşra Canbakış).....	72
Şekil 3.91. Emir Sultan Cami; kuş evi (Fotoğraf: Büşra Canbakış)	72
Şekil 3.92. Emir Sultan Cami (Yandex 2019).....	73
Şekil 3.93. Emir Sultan Cami (Fotoğraf: Büşra Canbakış).....	73
Şekil 3.94. Emir Sultan Cami plan ve kesit (Elbas ve Erdönmez 2017).....	73

Şekil 3.95. Yıldırım Darüşşifası; a) Hava fotoğrafı (Anonim 2021c), b) Ön cephe, c) Arka cephe (b,c: Fotoğraf: Büşra Canbakış).....	75
Şekil 3.96. a) Göz Vakfı giriş, b) Revak, c) Avlu (a: Fotoğraf: Büşra Canbakış, b,c: Anonim 2006)	75
Şekil 3.97. Yıldırım Darüşşifası (Yandex 2019).....	76
Şekil 3.98. Yıldırım Darüşşifası (Anonim 2021c)	76
Şekil 3.99. Yıldırım Darüşşifası (Yenal 2011).....	76
Şekil 3.100. a) 1890' lı yıllar Sebah&Joailer Çekirge Caddesi fotoğrafı (Anonim 2021d), b) Çekirge Caddesi fotoğrafı (Fotoğraf: Aziz Elbas).....	78
Şekil 3.101. Sebah&Joailer Uludağ'dan I. Murad Cami ve Bursa ovasına bakış fotoğrafı (Anonim 2021d)	78
Şekil 3.102. a) Hüdavendigar Zaviyesi kuzey cephesi, b) Kesit c) Plan (a:Yenal 2011, b: Yenal 2011'den değiştirilerek alınmıştır (Texier Çizimi, 1840'lar); c: Ayverdi ve Yüksel 1976'den değiştirilerek alınmıştır).....	79
Şekil 3.103. a, b) I. Murad Hüdavendigar Cami şadırvan ve aydınlık kubbe, c) İç mekanda medresenin algılanmaması (Fotoğraf: Büşra Canbakış)	80
Şekil 3.104. I. Murad Hüdavendigar Cami dış cephe (Fotoğraf: Büşra Canbakış)	80
Şekil 3.105. I. Murad (Hüdavendigar) Cami (TKGM 2020).....	81
Şekil 3.106. I. Murad (Hüdavendigar) Külliyesi (Anonim 2013b).....	81
Şekil 3.107. Bursa Hüdavendigar Zaviyesi zemin kat planı (cami) ve üst kat planı (medrese) (Ayverdi ve Yüksel 1976).....	81
Şekil 3.108. Bursa Büyükşehir Belediyesi Hizmet Binası.....	83
Şekil 3.109. I. Ulusal Mimarlık Akımı etkilerini yansıtan geniş saçak ve yarı açık mekan kullanımı (Fotoğraf: Büşra Canbakış).....	83
Şekil 3.110. Belediye Hizmet Binası Hava Fotoğrafı (Google Earth 2020).....	84
Şekil 3.111. Belediye Hizmet Binası (Fotoğraf: Büşra Canbakış).....	84
Şekil 3.112. Atatürk Heykeli, meydan ve kamu binaları (Anonim 2021b'den değiştirilerek alınmıştır).....	85
Şekil 3.113. a) 2020 Hava Fotoğrafı, b) Defterdarlık ve Adliye Binası önünde oluşan meydan, c) Defterdarlık, d) Adliye, e) Hükümet Konağı	86
Şekil 3.114. Maliye-adliye daireleri-meydan (TKGM 2020)	87
Şekil 3.115. Defterdarlık Binası (Fotoğraf: Büşra Canbakış).....	87
Şekil 3.116. Maliye-adliye daireleri-meydan (TKGM 2020)	88
Şekil 3.117. Adliye Binası (Bursa Kent Müzesi) (Fotoğraf: Büşra Canbakış).....	88
Şekil 3.118. Maliye-adliye daireleri-meydan (TKGM 2020)	89
Şekil 3.119. Bursa Valilik Binası (Eski Hükümet Konağı (Fotoğraf: Büşra Canbakış).....	89
Şekil 3.120. Münevver Belen çizimleri (Anonim 1938).....	90
Şekil 3.121. Ahmet Vefik Paşa Tiyatrosu genel görünüm ve üst örtüdeki değişim	91
Şekil 3.122. Bursa Halkevi Binası (Ahmet Vefik Paşa Tiyatrosu) (Fotoğraf: Büşra Canbakış)	91
Şekil 3.123. Ahmet Vefik Paşa Tiyatrosu (Yandex 2019).....	92
Şekil 3.124. Ahmet Vefik Paşa (Fotoğraf: Büşra Canbakış)	92
Şekil 3.125. Ahmet Vefik Paşa Tiyatrosu plan ve kesitleri (BKTVK Arşivi).....	92
Şekil 3.126. a) Bursa Vali Konağı hava fotoğrafı, b) kat planı (a: Google Earth 2019, b: Akyıl ve ark. 2009'dan değiştirilerek alınmıştır).....	93
Şekil 3.127. Bursa Vali Konağı görselleri (a, b: Hasol 2020; c, d, e: Akyıl ve ark. 2009)	93
Şekil 3.128. Bursa Vali Konağı (TKGM 2020)	94

Şekil 3.129. Bursa Vali Konağı (Akyıl ve ark. 2009).....	94
Şekil 3.130. Bursa Vali Konağı plan (Hasol 2020).....	94
Şekil 3.131. Uludağ Sanatoryum (Anonim 2015a).....	95
Şekil 3.132. Hava Fotoğrafı (TKGM'den alınmıştır)	96
Şekil 3.133. Sanatoryum Binası (Anonim 2015a)	96
Şekil 3.134. Uludağ Sanatoryum Binası çizimler (Uludağ Üniversitesi, yapı işleri ve teknik daire başkanlığı arşivi (aktaran Dostoğlu ve Erkarıslan 2013)).....	96
Şekil 3.135. Bursa İş Bankası (Anonim 2021a).....	97
Şekil 3.136. Bursa İş Bankası ve portik (Fotoğraf: Büşra Canbakış)	97
Şekil 3.137. Bursa İş Bankası (Yandex 2019)	98
Şekil 3.138. 2021 Bursa İş Bankası fotoğrafı (Fotoğraf: Büşra Canbakış).....	98
Şekil 3.139. İş Bankası kat planları (Holtay 1951)	98
Şekil 3.140. Bursa Merkez Binası arkadlı giriş ve iç mekan (a: Anonim 2020a' dan değiştirilerek alınmıştır; b: Anonim 2020c).....	99
Şekil 3.141. Merkez Bankası lojman katları (Anonim 2020a).....	99
Şekil 3.142. Bursa Merkez Binası (TKGM 2020)	100
Şekil 3.143. Bursa Merkez Bankası (2005 yılında çekilen fotoğraf (Bağbancı 2015) .	100
Şekil 3.144. Bursa Merkez Binası giriş kat planı, kesit ve iç mekan (Anonim 2020a, Anonim 2018b)	100
Şekil 3.145. a) Eyüp Yıldız Cami genel görünüm, b) Minare (Fotoğraf: Büşra Canbakış)	101
Şekil 3.146. Eyüp Yıldız Cami; a) plan (Evren 2013), b) çiçeklik (Anonim 2020e)....	101
Şekil 3.147. Eyüp Yıldız Cami ve Ahşap Kirişleri (Anonim 2020e)	102
Şekil 3.148. a, b) EyüpYıldız Cami ahşap tavan, c) ahşap taşıyıcılar (Fotoğraf: Büşra Canbakış)	102
Şekil 3.149. Bursa Akaryakıt İstasyonu-Eyüp Yıldız Cami (TKGM 2020).....	103
Şekil 3.150. Eyüp Yıldız Cami (Fotoğraf: Büşra Canbakış).....	103
Şekil 3.151. Plan (Evren 2013), perspektif (Anonim 2020e).....	103
Şekil 3.152. a) Buttım Cami vaziyet planı (Yandex 2019), b) genel görünüm (Sürmeli 2021), c) Cami çevresi (Fotoğraf: Büşra Canbakış).....	104
Şekil 3.153. Buttım Cami a) genel görünümü, b) giriş, c) minare (Fotoğraf: Büşra Canbakış)	104
Şekil 3.154. a), b) Buttım Cami genel görünüm, c) pencere parmaklık (Fotoğraf: Büşra Canbakış)	105
Şekil 3.155. Bursa Buttım Cami (Yandex 2019)	106
Şekil 3.156. Bursa Buttım Cami (Fotoğraf: Büşra Canbakış).....	106
Şekil 3.157. Bursa Sayılğan Residence genel görünüm (Emre Arolat Architecture 2019)	107
Şekil 3.158. Bursa Sayılğan Residence iç mekan cam döşeme uygulaması ve pencere detayları (Emre Arolat Architecture 2019)	107
Şekil 3.159. Hava Fotoğrafı (TKGM 2020).....	108
Şekil 3.160. Sayılğan Evi genel görünüm (Emre Arolat Architecture 2019)	108
Şekil 3.161. Sayılğan Evi plan (Acar 2014).....	108
Şekil 3.162. Bursa Zafer Plaza vaziyet planı (Bursa Büyükşehir Belediyesi 2020f'den değiştirilerek alınmıştır).....	109
Şekil 3.163. Zafer Plaza arka sokak görünüşü-farklı kotlardan yapıya giriş sağlanması (Anonim 2020f'den değiştirilerek alınmıştır)	109

Şekil 3.164. Dış mekandan ayrı olarak görünen üç yapı bloğunun yer altında bütünleşmesi (Anonim 2020f'den değiştirilerek alınmıştır)	109
Şekil 3.166. Hoca İlyas Okulu ve meydan (Fotoğraf: Büşra Canbakış)	110
Şekil 3.165. Zafer Plaza ve ilişkili yapılar; Hoca İlyas Okulu ve Pirinç Han (Anonim 2020f'den değiştirilerek alınmıştır)	110
Şekil 3.167. Boyner (eski YKM) Binasının geçmişte yerinde olan Zafer İtfaiyesi Binası (a: Anonim 2014b, b: Anonim 2020d, c: Anonim 2014a, d: Anonim 2016a)	111
Şekil 3.168. Zafer Plaza Boyner Binası, 2020 (Şekil 3.166'da görülen alanda yer almaktadır) (Anonim 2020f'den değiştirilerek alınmıştır).....	111
Şekil 3.169. Boyner; yapı malzemesi olarak tuğla, sıva ve boya kullanımı görülmektedir (Anonim 2020f'den değiştirilerek alınmıştır)	112
Şekil 3.170. a) Bursa Merkez Bankası hava fotoğrafı, b) Vaziyet planı (a: Google Earth 2019'dan değiştirilerek alınmıştır, b: Anonim 2012).....	113
Şekil 3.171. Bursa Merkez Bankası ve detay kesit (a: Fotoğraf: Büşra Canbakış, b, c: Anonim 2012)	113
Şekil 3.172. Çatıda kullanılan açıklık ve galeri boşlukları sayesinde iç mekanda gün ışığından yararlanılmaktadır (Anonim 2012'den değiştirilerek alınmıştır)	114
Şekil 3.173. Merkez Bankası çatı ışıklıkları, galeri boşluğu ve iç mekanda yarı saydam malzeme kullanımı (Anonim 2012)	114
Şekil 3.174. Bursa Merkez Bankası (TKGM'den alınmıştır)	115
Şekil 3.175. Bursa Merkez Bankası genel görünüm (Anonim 2012)	115
Şekil 3.176. Bursa Merkez Bankası plan ve kesitler (Anonim 2012).....	115
Şekil 3.177. Bursagaz Binası genel görünüm ve giydirme cephe (Anonim 2016b).....	116
Şekil 3.178. Bursagaz Binası kesit ve balkon kullanımı (Anonim 2016b).....	116
Şekil 3.179. Bursagaz Binası çatı terası ve güneş panelleri (Anonim 2016b).....	117
Şekil 3.180. Bursagaz Binası (TKGM'den alınmıştır).....	118
Şekil 3.181. Bursagaz Binası genel görünüm (Anonim 2016b).....	118
Şekil 3.182. Bursagaz Binası zemin kat planı-kesiti (Anonim 2016b).....	118
Şekil 3.183. Bursa Eker Meydan ve avlu ilişkisi (Anonim 2021f'den değiştirilerek alınmıştır).....	119
Şekil 3.184. Eker Meydan, avlu ve revak (Fotoğraf: Büşra Canbakış).....	119
Şekil 3.185. Hava Fotoğrafı (TKGM'den alınmıştır)	120
Şekil 3.186. Eker Meydan (Anonim 2021f'den değiştirilerek alınmıştır)	120
Şekil 3.187. Eker Meydan zemin kat planı ve görünüşü (Mimar Murat Cellat' tan alınan çizimler değiştirilerek alınmıştır).....	120
Şekil 3.188. Bursa PodyumPark, ticari birimlerin avlu ile ilişkilendirilmesi (Anonim 2015b'den değiştirilerek alınmıştır).....	121
Şekil 3.189. PodyumPark; avlu, ticari birimler, su ögesi (Fotoğraf: Büşra Canbakış).121	
Şekil 3.190. PodyumPark görünüş ve kesit (Mimar Murat Cellat'tan alınan kesitler değiştirilerek alınmıştır).....	122
Şekil 3.191. PodyumPark yeşil alan (Fotoğraf: Büşra Canbakış).....	122
Şekil 3.192. Hava Fotoğrafı (TKGM'den alınmıştır)	123
Şekil 3.193. Podyumpark (Anonim 2015b'den değiştirilerek alınmıştır).....	123
Şekil 3.194. PodyumPark zemin ve bodrum kat planı (Mimar Murat Cellat' tan alınan planlar değiştirilerek alınmıştır).....	123
Şekil 3.195. a) Parkora vaziyet planı (Tatbikat Mimarlık verilerinden düzenlenmiştir), b) kütlelerin birbirine sirkülasyon alanı ile bağlanması (Tatbikat Mimarlık staj kapsamında yapılan maket görseli).....	124

Şekil 3.196. Parkora farklı birimler ve sirkülasyon alanları ile ilişkisi (Fotoğraf: Büşra Canbakış)	124
Şekil 3.197. Parkora su ögesi kullanımı (Fotoğraf: Büşra Canbakış)	125
Şekil 3.198. Parkora cam yapı malzemesinin üst örtüde yer alması (Fotoğraf: Büşra Canbakış)	125
Şekil 3.199. Parkora yeşil kullanımı (Fotoğraf: Büşra Canbakış)	126
Şekil 3.200. Hava Fotoğrafı (Google Earth 2021)	127
Şekil 3.201. Parkora (Fotoğraf: Büşra Canbakış)	127
Şekil 3.202. Parkora diyagram ve kesitleri (Tatbikat Mimarlık 2016)	127
Şekil 3.203. Bursa Karacabey Ziraat Odası; a) Revak, b) Genel görünüm (Fotoğraflar proje mimarı Ömer Ülker'den alınmıştır)	128
Şekil 3.204. Karacabey Ziraat Odası pencere kullanımı (Fotoğraflar proje mimarı Ömer Ülker'den alınmıştır)	128
Şekil 3.205. Hava Fotoğrafı (TKGM 2020)	129
Şekil 3.206. Ziraat Odası cephe (Ömer Ülker'den alınmıştır)	129
Şekil 3.207. Karacabey Ziraat Odası zemin kat planı ve kesitleri (Proje mimarı Ömer Ülker'den alınmıştır)	129
Şekil 4.1. Kemer (Uluengin ve ark. 2020)	130
Şekil 4.2. a) Koza Han giriş kapısı (Fotoğraf: Büşra Canbakış), b) Bursa Tapu ve Kadastro IV. Bölge Müdürlüğü (Anonim 2017)	131
Şekil 4.3. Bursa Ulucami; a) Çok kubbeli Ulucami Hava Fotoğrafı, b) Bursa Ulucami dış cephe ve kubbe, c,d) Ulucami iç mekan	132
Şekil 4.4. a) Bursa Buttım Cami (Yandex 2019), b) Bursa Buttım Cami (Sürmeli 2021)	133
Şekil 4.5. Eyüp Yıldız Cami (Fotoğraf: Büşra Canbakış)	133
Şekil 4.6. Bursa İpek Han lokma parmaklıklar (Anonim 2020f'den değiştirilerek alınmıştır)	134
Şekil 4.7. a) Bursa Yeşil Cami lokma parmaklık (Fotoğraf: Büşra Canbakış),	134
Şekil 4.8. a, b) Bursa Koza Han, c, d) Bursa İş Bankası (Fotoğraf: Büşra Canbakış) ..	135
Şekil 4.9. Bursa Pirinç Han revak kullanımı - Bursa Karacabey Ziraat Odası yarı açık mekan kullanımı (a: Fotoğraf: Büşra Canbakış; b,c: resimler proje mimarı Ömer Ülker'den alınmıştır)	135
Şekil 4.10. Bursa Ulucami; a) aydınlık kubbe, b) Çetintaş 1949 Ulucami kesiti, c) Bursa Ulucami tepe pencereleri ve doğal aydınlatma (a,c: Fotoğraf: Büşra Canbakış, b: SALT Araştırma, Harika-Kemali Söylemezoğlu Arşiv)	137
Şekil 4.11. Bursa Karacabey Ziraat Odası pencere kullanımı-doğal aydınlatma (resimler proje mimarı Ömer Ülker'den alınmıştır)	138
Şekil 4.12. Bursa Merkez Binası çatı ışıklığı (Anonim 2012)	138
Şekil 4.13. Koza Han Avlu ve Yeşil- Koza Han'da avlu kullanımı (a: Anonim 2018a; b: Fotoğraf: Büşra Canbakış)	139
Şekil 4.14. Bursa Eker Meydan ve avlu ilişkisi (Anonim 2021f)	140
Şekil 4.15. Bursa Podyum Park, dış mekan su ögesi kullanımı ve avlu (Fotoğraf: Büşra Canbakış)	141
Şekil 4.16. Parkora su ögesi kullanımı (Fotoğraf: Büşra Canbakış)	141
Şekil 4.17. Bursa Nilüfer Belediyesi ve Vergi Dairesi önünde kullanılan su ögesi (Fotoğraf: Büşra Canbakış)	142
Şekil 4.18. Köprü ve su ilişkisi (a: Irgandı Köprüsü, b: Mihraplı yaya köprüsü (Fotoğraf: Büşra Canbakış)	142

Şekil 5.1. a) Bursa Koza Han avlu, b) Yeşil Medrese avlu, c) Geyve Han avlu, d) PodyumPark avlu, e) Eker Meydan avlu (a,b,c: Fotoğraf: Büşra Canbakış, d: Anonim 2015b, e: Anonim 2021f)	144
Şekil 5.2. a) Ulucami Aydınlık Kubbe, b, c) Bursa Merkez Bankası, d) Parkora (a, d: Fotoğraf: Büşra Canbakış, b, c: Anonim 2012)	145
Şekil 5.3. Tepe penceresi kullanımı (a, b, c, d, e: Fotoğraf: Büşra Canbakış, f: Proje mimarı Ömer Ülker'den alınmıştır)	145
Şekil 5.4. a) Koza Han, b) Pirinç Han, c) İş Bankası potik, d) Ahmet Vefik Paşa Tiyatrosu, e) Buttım Cami, f) Karacabey Ziraat Odası, g): Bursagaz Binası, h) Eker Meydan (a, b, c, d, e, f, h: Fotoğraf: Büşra Canbakış; g: Anonim 2016b).....	146
Şekil 5.5. Kemer kullanımı (a,b: Fotoğraf: Büşra Canbakış, c: Anonim 2017).....	147
Şekil 5.6. a, b) Ulucami dış mekan ve iç mekan şadırvan, c) Yeşil Medresesi, d) Koza Han, e) Parkora su ögesi, f) Nilüfer Belediyesi ve Vergi Dairesi su ögesi (Fotoğraf: Büşra Canbakış)	148

TABLolar DİZİNİ

Sayfa

Tablo 3.1. 1862-2019 yılları Hanlar Bölgesi Değimi	21
Tablo 3.2. Geyve Han genel bilgiler	28
Tablo 3.3. Koza Han genel özellikler	33
Tablo 3.4. Pirinç Han genel özellikler	37
Tablo 3.5. Ulucami genel özellikler	42
Tablo 3.6. Yeşil ve çevresinin değışimi (1862-2019)	44
Tablo 3.7. Irgandı Köprüsü genel özellikler	46
Tablo 3.8. Yeşil Cami genel özellikleri	49
Tablo 3.9. Yeşil Türbe genel özellikleri	51
Tablo 3.10. Yeşil Medresesi genel özellikler	56
Tablo 3.11. Muradiye Külliyesi ve çevresi (1862-2020)	58
Tablo 3.12. Osmanlı Evi Müzesi genel özellikler	62
Tablo 3.13. Muradiye Medresesi genel özellikler	65
Tablo 3.14. Yıldırım Külliyesi ve Çevresi, 1862-2019 değışimi	66
Tablo 3.15. Emir Sultan Cami genel özellikler	73
Tablo 3.16. Yıldırım Darüşşifası genel özellikler	76
Tablo 3.17. I. Murad Hüdavendigâr Külliyesi ve çevresi (1939-2020)	77
Tablo 3.18. I. Murad (Hüdavendigâr) Cami genel özellikleri	81
Tablo 3.19. Bursa Büyükşehir Belediyesi Hizmet Binası	84
Tablo 3.20. Defterdarlık Binası (Bursa Kent Müzesi) genel özellikler	87
Tablo 3.21. Adliye Binası (Bursa Kent Müzesi)	88
Tablo 3.22. Hükümet Konağı	89
Tablo 3.23. Halkevi Binası (Ahmet Vefik Paşa Tiyatrosu) genel özellikler	92
Tablo 3.24. Bursa Vali Konağı genel özellikler	94
Tablo 3.25. Uludağ Sanatoryum Binası	96
Tablo 3.26. Bursa İş Bankası Genel Özellikler	98
Tablo 3.27. Bursa Merkez Bankası genel özellikler	100
Tablo 3.28. Bursa Eyüp Yıldız Cami genel özellikler	103
Tablo 3.29. Bursa Buttım Cami genel özellikler	106
Tablo 3.30. Bursa Sayılğan Residence genel özellikler	108
Tablo 3.31. Bursa Merkez Bankası genel özellikler	115
Tablo 3.32. Bursagaz Binası genel özellikler	118
Tablo 3.33. Eker Meydan genel özellikler	120
Tablo 3.34. PodyumPark genel özellikler	123
Tablo 3.35. Bursa Parkora genel özellikler	127
Tablo 3.36. Karacabey Ziraat Odası genel özellikler	129

1. GİRİŞ

İnsanoğlu tarihsel süreç içerisinde barınma ihtiyacını karşılamak için sürekli olarak yapı üretiminde bulunmuştur. Yapı, doğada bulunan bir ağaç gibi zaman içerisinde bulunduğu çevrenin bir parçası haline gelmektedir. Geçmişten günümüze üretilen yapılar, inşa ettiği dönem hakkında gelecek nesillere ipuçları veren kültürel mirasın birer parçası niteliği taşımaktadır. Bütünün bir parçası niteliğindeki yapı, bulunduğu çevrede kalıcı olması, dönemin sosyal-kültürel değerlerini ve yapım tekniklerini yansıtmaları sebebi ile önem taşımaktadır. Her yapı, toplumun gereksinimlerine cevap vermesi amaçlı çağın teknolojisinin sağladığı olanaklar ile oluşturulmaktadır (Altan 2015). Gelişen teknoloji ile beraber elde edilen mimari mekanlar çeşitlenmiştir.

Geçmişte tasarlanan geleneksel mimari mekan örneklerinin araştırılmasının modern yapı üretimine katkısı olacağı düşünülmektedir. Mimari mekandan söz edildiğinde yukarıdan, aşağıdan ve yanlardan kapalı bir oluşum aklımıza gelmektedir. Fakat mekan denildiğinde sadece duvarlarla sınırlandırdığımız bir alanı düşünmek yanlış bir yaklaşım olacaktır. Bir ortamda bulunan ağaç, su ögesi, alçak bir duvar da mekan adına belirleyici olabilmektedir (Altan 2015). Bu bağlamda değerlendirildiğinde tez kapsamında incelenen geleneksel örneklerin yalnızca yapı detayları ve malzeme gibi konular çerçevesinde incelenmesi yetersiz kabul edilmiştir. Çevreye karşı duyarlı, toplumun kültürel değerlerini yansıtan, yerel malzemelerle üretilmiş ve değerli birçok parametreyi benliğinde barındıran geleneksel mimari mekanlar incelenirken yapı detaylarının yanı sıra yarı açık mekan kullanımı, pasif tasarım kararları, ısı konfor sağlanabilmesi adına alınan kararlar ve mekanda su ögesi kullanımı gibi kavramlar mercek altına alınmıştır. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda elde edilen verilerin modern mimari mekanlarda da değerlendirilebileceği üzerinde durulmuştur.

Tez kapsamında çalışma alanı olarak geleneksel birçok yapıya ev sahipliği yapmakta olan Bursa kenti seçilmiştir. Bursa Osmanlı İmparatorluğu'nun başkentlerinden biri olma özelliğine sahiptir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde Osmanlı Dönemi geleneksel yapılarının pek çok örneğini bulmak mümkündür. Fakat geleneksel mimari kavramının

irdelenmesinin sadece Osmanlı ile sınırlı kalmaması adına Osmanlı Dönemi yapıları incelenmeden önce tarih öncesi dönem hakkında bilgi toplanması gerekli görülmüştür. Tarih öncesi dönem ve Osmanlı Dönemi Bursa’da kentleşme başlıkları kapsamında elde edilen veriler ışığında Geç Osmanlı Dönemi ve Cumhuriyet Dönemi yapıları incelenmiştir. İncelenen örneklerde gelenekselde var olan parametrelerin varlığı sorgulanmıştır.

1.1. Problemin Tanımı

Tarihsel süreç içerisinde devamlı olarak üretilmiş olan yapılar, kalıcı kültürel değerler olarak çevremizde yerlerini birer birer almaya başlamıştır. Başlarda sadece barınma ihtiyacını karşılamak amacı ile üretilen mimari mekanlar, zaman içerisinde farklılaşmıştır.

İnsanoğlu yaklaşık 10.000 yıl önce yerleşik hayata geçmiştir ve tarıma dayalı bir yaşam düzenine geçiş yapmıştır. Yaşamsal devamlılığın sağlanması için inşa edilen mimari mekan üretimi zaman içerisinde farklı ihtiyaçlar doğrultusunda hızla artmıştır. Artan yapı üretimiyle beraber sürdürülebilir mekan üretimi için gereken parametreler yok olmaya başlamıştır. Sürdürülebilir mekan üretimi için gereken parametrelerin ise geleneksel mimaride de örneklerini görmemiz mümkündür.

Geçmiş, günümüz ve gelecek için olumlu ve olumsuz yanlara sahip birçok yapıyı belleğinde bulundurmaktadır. Geçmişin değersizleştirilmesi yerine, geçmişte kullanılmış olan yöntemlerin irdelenmesi daha doğru bir yaklaşım olacaktır (Özer, 1982). Bu bağlamda değerlendirildiğinde geleneksel mimari mekan bileşenlerinin incelenmesinin faydalı olacağı düşünülmüştür. Geleneksel yapılarda var olan, bulunduğu çevreye ait olma durumu, insan ölçeğine uygunluk, doluluk-boşluk oranları, avlu kullanımı, mekanda su ögesinin varlığı, tepe pencereleri gibi parametrelerin mekana kattığı değerlerin günümüz mimari mekan üretimine de katkı sağlayabileceği üzerinde durulmuştur. Bu çalışmada günümüz mimarisine katkı sağlayabilecek geleneksel yapılarda var olan parametreler sorgulanmıştır.

1.2. Çalışmanın Amacı

Tez kapsamında, geleneksel mimari örnekler incelenmiş ve geçmişten gelen birikimlerin modern mimari mekan üretiminde nasıl değerlendirilebileceği sorgulanmıştır. Geleneksel yapıların mercek altına alınması, geçmişte yapılan hataların tekrarlanmaması ve geçmişin özünde bulunan anlayışın modern mimari mekan üretimine katkı sağlaması adına önem taşımaktadır. Bu çalışmanın amacı, geleneksel yapıların incelenmesi ve elde edilen veriler doğrultusunda inşa edilecek olan modern mimari mekan üretimine katkılarının sorgulanmasıdır.

1.3. Çalışmanın Kapsamı ve Sınırları

Geleneksel mimari örneklerinin araştırılması, mimari mekan üretimi için fayda sağlayabilecek parametrelerin sürdürülebilirliği adına önemli bulunmuştur. Tez kapsamında, araştırma alanı olarak pek çok geleneksel yapıya ev sahipliği yapmış olan Bursa kenti seçilmiştir. Bursa’da bulunan farklı tipolojideki yapılar örnekler üzerinden incelenmiştir. İncelenen örneklerde bulunan ve mimari mekan üretimine olumlu etkisi olacağı düşünülen verilerin modern yapılarda varlığı sorgulanmıştır. Geleneksel mimari ile bugün arasında bir bağ kurarken geçmişin özünde bulunan anlayışın günümüz mekan üretimine nasıl katkı sağlayabileceği hususu düşünülmüştür.

2. KURAMSAL TEMELLER ve KAYNAK ARAŞTIRMASI

Bu bölümde tezde yer alan kavramlar ile ilişkili literatür taraması yapılmıştır. Bu bağlamda, geleneksel yapı üretimi kavramı ve tarihsel gelişimi hakkında veriler toplanmıştır. Geleneksel yapı üretiminin tarihsel gelişimi incelenmiş ve geleneksel mimari ile sürdürülebilirlik ilişkisi sorgulanmıştır.

2.1. Geleneksel Yapı Üretimi

Modern mimari mekanlar farklılaşan teknolojik olanaklar ve malzeme birikimleri ile sürekli olarak gelişmeye devam etmektedir. Sınırlı malzeme ve ilkel yapım teknikleri ile üretilmiş olan geleneksel yapılar ise bizler için hala şaşırtıcı olabilen verileri özünde barındırmaktadır (Kuban 2021). Geleneksel yapı üretimde var olan parametrelerin incelenmesi bugün oluşturulabilecek yapılara katkı sağlayacaktır. Dikkat edilmesi gereken kültürel mirasımız olan tarihi yapılar incelenirken onlara özlem ile bakmamamız gerekliliğidir. Geleneksel yapı değerlerinden nasıl yararlanılabileceği ve dersler çıkarılabileceği üzerine düşünülmelidir (Özer 1982).

2.1.1. Geleneksel mimari mekan kavramı

Geleneksel mimari kavramını tanımlamak için, ilk olarak kavramın kaynağının araştırılması gerekmektedir. Geleneksel mimari kelimesi Latince "vernaculus" tan gelmektedir. Vernaculus yerli, yerel ve ilkel anlamına gelmektedir.

1999'da Uluslararası Anıtlar ve Alanlar Konseyi (ICOMOS), Yerleşik Miras Tüzüğünde ICOMOS (1999), geleneksel mimariyi tanımlamak için aşağıda bulunan standartları belirlemiştir;

- “a) Toplumca paylaşılan bir yapı geleneği,
- b) Çevreye uygun yöresel veya bölgesel bir kimlik,

- c) Üslup, biçim ve görünüş tutarlılığı veya geleneksel yapı türlerine bağlılık,
- d) Anonim olarak aktarılan geleneksel tasarım ve yapı ustalığı,
- e) İşlevsel, sosyal ve çevresel kısıtlamalara etkin olarak cevap verebilme,
- f) Geleneksel yapım sistemlerinin etkin bir şekilde uygulaması” (ICOMOS 1999).

Yukarıda görülen tanımlardan anlaşıldığı üzere, geleneksel mimari kavramı kültürel değerler, inançlar ve bölgesel veriler ile doğrudan ilişkilidir. Geleneksel mimari kavramını tanımlamak istersek, kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılama adına dönemin şartlara bağlı olarak tasarlanmış olan, yerel malzemeler kullanılarak özenle inşa edilmiş, iklim verilerini dikkate alan, geçmişten gelecek kuşaklara aktarılması gereken değerli tasarım ve yapım tekniklerini özünde barındıran kavramın bütünüdür demek mümkündür.

Geleneksel mimari, tarihsel süreç içerisinde birçok yapıda karşımıza çıkan bir kültür birikimidir. Geleneksel mimarinin kullanıldığı yapı tiplerine; dini yapılar (cami, mescit, türbe...), eğitim-kültür yapıları (medrese, kütüphane...) ve konut yapıları örnek verilebilir. Örnekler incelendiğinde modern mimari yapı üretimine katkı sağlayabilecek birçok parametre ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda gelenekselde var olan bileşenlerinin incelenmesi, geçmiş birikimlerden günümüz koşullarına uyarlanabilecek çok sayıda mimari ilkenin gün ışığına çıkmasına ve günümüz mimarisine entegre edilebilecek değerlerin saptanmasına olanak sağlayacaktır. Geleneksel mimari kavramını araştırmak ve örneklerini incelemek, geleneksel formları, kütleleri, detayları veya malzemeleri kopyalamak anlamına gelmemektedir. Asıl ulaşılmak istenen husus, geleneksel tasarımların analiz edilerek, analizlerden genel dersler çıkarılması ve modern mimari yapı üretiminde saptanan ilkelerin uygulanabilirliğinin sorgulanması olmalıdır.

2.1.2. Geleneksel mimari mekan üretiminin tarihsel gelişimi

Tarih Öncesi Dönem

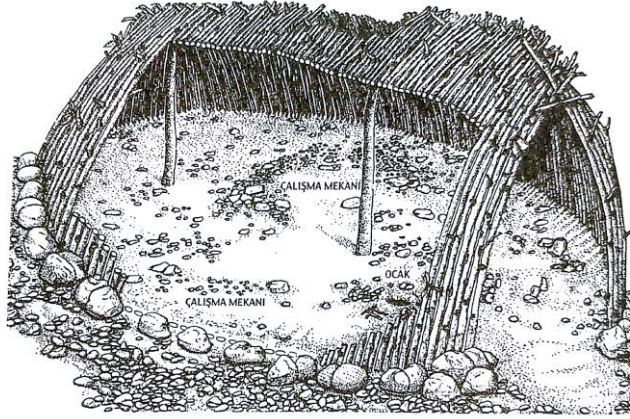
Tarih öncesi en eski yerleşimlere Yontma Taş Devrinde rastlanmaktadır. Konut yerleşimleri ve mekansal arayışlar ise Yeni Taş Devrinde görülmektedir. İÖ yaklaşık

8000 yılında ya da 10,000 yıl önce Avrupa'nın sert iklimi, buzulların geri çekilmesi ile beraber değişti ve gür ormanlar yetişmeye başlamıştır. İnsan yerleşiminde temel değişim ve mimarlığın ortaya çıkışı, buzulların geri çekilmesi ve iklim koşullarının yumuşaması sonucu ortaya çıkmıştır. Neolitik yani Yeni Çağ'ın başlaması ile beraber insanlar yerleşik hayatı tercih etmiş ve kalıcı yerleşim birimleri oluşturmaya başlamışlardır. Bu dönemde insanlar mağaralarda yaşamak yerine kendilerine yeni barınaklar yapmışlardır (Roth 2006).

- **İlk Yerleşimler**

İlk insanlar yaklaşık beş milyon yıl önce Afrika'da ortaya çıkmışlardır. İnsanın ilk atası Australopithecus, basit taş ve olasılıkla tahta aletler yapabiliyordu ama bunların kalıntılarına ulaşamamıştır. Bu insanlar sıcak iklimde yaşamışlar ve barınak ihtiyacı duymamışlardır. Yaklaşık iki milyon yıl önce ortaya çıkan Homo habilis insan türü ise orta Afrika'dan kuzeye doğru göç etmiştir. Homo habilis ateşi de icat ederek önemli bir buluşta bulunmuştur. İlk insanlar geceleri ısınabilme amaçlı ateşin etrafında toplanmaya başladıkça da insanlar arasındaki sosyal etkileşim artmaya başlamıştır (Roth 2006).

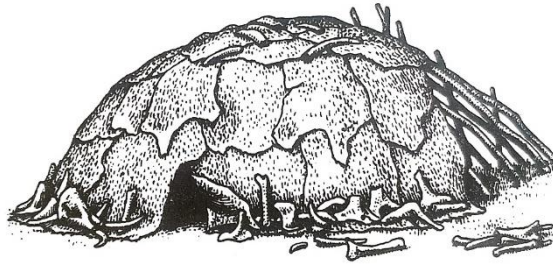
1.6 milyon yıl önce ortaya çıkan insanın bir diğer atası Homo erectus ise ilk buzul çağının, Tuna Buzullaşması sonucu ortaya çıkmıştır. Art arda gelen diğer Buzul çağlarının (Günz buzullaşması ve Mindel Buzullaşması) zorluklarını yaşamıştır. Buzullar geri çekildiğinde Afrika'dan kuzey Afrika Akdeniz kıyısı yoluyla Avrupa, Hindistan ve Endonezya adalarına yayılmıştır. Avrupa'nın daha az ılıman iklimine göç eden insanoğlu kendi barınaklarına yapmak durumunda kalmıştır. Yapılan kazılarda Henry Lumley ve ekibi mimarlığın ilk ürünü denebilecek olan en eski barınağı (Terra Amata) bulmuşlardır (Şekil 2.1).

Şekil 2.1. Terra Amata, Homo erectus evi, Nice Fransa, İÖ 400,000-300,000 dolayları (Bilinen en eski insan yapımı konutu temsil eder) (Roth 2006)

Dördüncü buzul çağı Riss Buzullaşması süresince Homo erectus yerini Homo sapiense bırakmıştır. Homo sapiens ilk olarak neandertal insan olarak adlandırılmıştır. Bu şekilde adlandırılmalarının sebebi ilk kalıntıların Almanya'daki Neander Vadisi'nde bulunmuş olmasından kaynaklıdır.

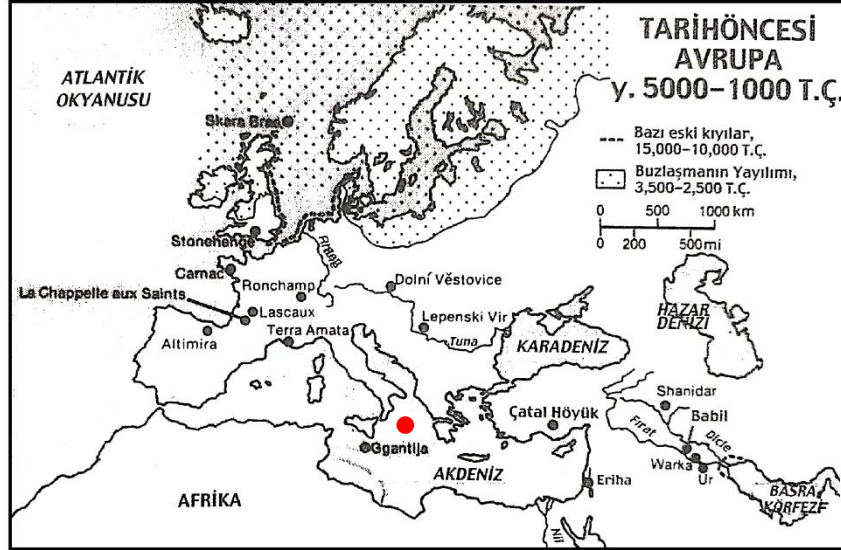
Homo sapiens neanderthalensis zamanla yerini modern insan Homo sapiens sapiens'e bırakmıştır. Homo sapiens sapiens'in yerleşim birimlerine Avrupa'nın çeşitli yerlerinde rastlanmaktadır. Doğu Avrupa'da tipik bir şekilde ortaya çıkan bu evler, postlarla örtülmüş ve mamut kemikleri ile kuşatılmıştır (bkz. Şekil 2.2).

Şekil 2.2. Cro Magnon evi Ukrayna, İÖ 44,000-12,000 civarı. (Bazıları 30 ayak (9,1 metre) genişliğinde olan ve çevrelerinde mamut kemikleri bulunan evler postlarla örtülüdür) (Roth 2006)

İÖ yaklaşık 8000 ya da 10,000 yıl önce başlayan buzulların tekrar erimesi Avrupa'nın sert iklimini değiştirmiştir. Neolitik ya da diğer ismi ile Yeni Çağ başlamıştır ve insanlar yerleşim birimleri oluşturarak yerleşik hayata geçmeye başlamıştır.

Bilinen en eski yerleşme olan Çatal Höyük bu bağlamda incelenmesi gereken önemli kentleşmiş yerleşimlerden biridir (Şekil 2.3, Şekil 2.4). Modern İsrail'deki İÖ 8000 gibi erken bir tarihte kurulduğu, kazılar ile keşfedilmiştir. Fakat Türkiye'de bulunan Çatalhöyük yerleşimi, kentin özelliklerine dair daha ayrıntılı bilgi vermektedir. Türkiye Çatalhöyük yerleşiminin ardışık katmanlarından, burada yaşayan insanoğlunun yalnızca tarım ile uğraşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bölgede bulunan ve son derece değerli olan siyah akiğin, bulunduğu kenti bir ticaret kentine dönüştürdüğü görülmektedir. Çatal Höyük 32 akelelik bir alanı kaplamaktadır. 1961-66 yıllarında Türkiye'de yapılan kazılar bu alanın çeyreğinden azıdır. Bu kazılar sonucunda sokakları bulunmayan ve oldukça sık yerleşmiş bir doku ile karşılaşılmasıdır. Evlere giriş çatıdaki ufak bir açıklıktan sağlanmaktadır ve bu açıklık aynı zamanda mekandaki baca işlevini de görmektedir (Şekil 2.4.)

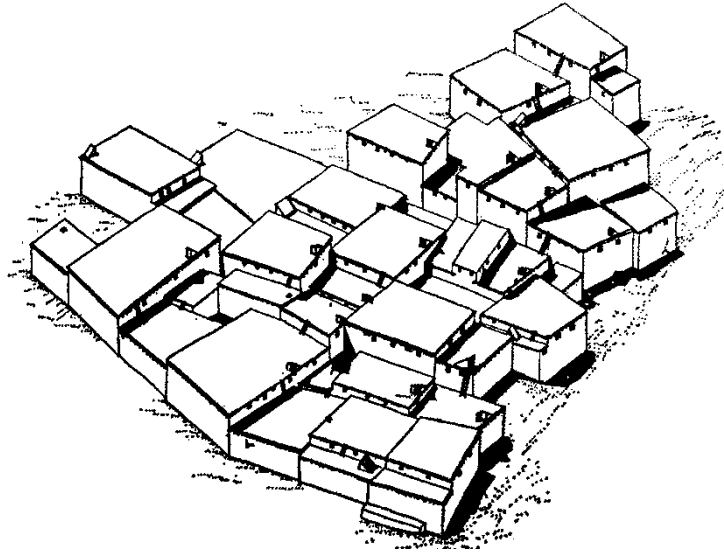

Şekil 2.3. Çatal Höyük (Roth 2006)

İnsanoğlu tüm bu serüvenine basit alet yapımı ile başlamıştır. Bu aletleri yapay bir çevre elde edebilmek amacı ile kullanmıştır ve ilkel kulübeler elde etmiştir. Kulübe yapımının gelişmesi ve tarımın da insan hayatına dahil olması ile beraber toplulukların yerleşim

alanları genişlemiştir. İnşa edilen barınaklar, önce köy ve kasabaları sonrasında ise kentleri oluşturma amacı ile bir araya gelmişlerdir (Roth 2006).

Bu süreçler birbiri ardına yaşanırken, bir arada yaşamaya başlayan insan, sosyalleşebilmek, düşüncelerinin ve birikimlerinin nesilden nesile aktarımını sağlamak amacı ile yazıyı geliştirmiştir. Sosyalleşen insanoğlunun zaman içerisinde artan kalıcı mimari mekanları ile beraber daha büyük kentlerin oluşması kaçınılmaz olmuştur (Roth 2006).

Şekil 2.4. VI. Düzey' in görünüşü, Çatal Höyük, Türkiye, İÖ 6000 dolayları (Evler bir araya toplanmış ve hiç cadde yoktur; evlere giriş çatıdaki açıklardandır (Roth 2006)

Tarih Çağları

Tarih çağları ile beraber mimari mekan üretiminde kullanılmış olan birikimlerin kayıt altına alınması mümkün olmuştur. Anadolu erken tarih çağlarında değişen sosyal yaşantı ile beraber bağımsız evlerin toplu yapılardan ayrıştığını ve toplu yapılarda bile artık yaşanan konutların ayrı duvarları olduğu gözlemlenmiştir. Elde edilen teknik ve biçimsel gelişimler doğrultusunda insanlık yapı yapma eylemine sürekli olarak devam etmiştir (Nauman 2019). Gelişen yapı yapma teknikleri ve farklılaşan malzeme kullanımı, geçmiş ile günümüz örneklerinde farklı biçimsel yorumlara yol açmıştır. Gelecekte de üretilecek olan yapılarda benzer şekilde farklılıklara yol açacağını söylemek mümkündür.

2.1.3. Geleneksel mimari ve sürdürülebilirlik ilişkisi

Geçmişin çeşitliliğinin yarattığı değerlerin yok olmasından ve yapılı çevrenin doğayı olumsuz yönde etkilemesinden kaygı duyan insan, sürdürülebilir kavramını üzerine düşünmeye başlamıştır. Sürdürülebilirlik kavramı, gelişen teknoloji ve sanayinin doğal kaynakları olumsuz yönde etkileyecek şekilde tüketmesi ve bunun sonucunda ekolojik dengenin bozulmasına sebep olmasından dolayı ortaya çıkmıştır. 1987 tarihli Brundtland Raporu'nda ilk kez dile getirilen sürdürülebilir gelişme kavramı, “yenilebilir kaynakların ekonomik büyümeyi, hayvan türlerinin ve yaşam çeşitliliğinin korunmasına özendirecek biçimde kullanımına; temiz havayı, suyu ve karayı korumaya adanmışlık” olarak tanımlamaktadır (Özbek 2019).

Son çağlarda sıklıkla gündeme gelen sürdürülebilirlik, mimari mekan üretimi adına da üzerine düşünülmesi gereken bir olgudur. Mimaride sürdürülebilirlik insanların bulunduğu çevreye ait olma hissinin kaybolmaması adına önemlidir. Yapı üretimi, uzun zaman sonucu elde edilen birikimler doğrultusunda oluşturulmaktadır. Geleneksel yapılı çevrenin değişimi, Endüstri Devrimi ile başlamıştır ve küreselleşme ile devamı gelmiştir (Özbek 2019). Çağdaş mimari, sanayi öncesi tahmin edilemeyecek teknolojileri beraberinde getirmiştir. Geleneksel malzemeler ile oluşturulabilecek olan strüktür olanakları zaman içerisinde aşılmış ve çeşitlenmiştir (Kuban 2021).

Fakat geçmiş değerlerin var olduğu mimari mekanlar, gün geçtikçe yok olmaya ve aynışmaya başlamıştır (Özbek 2019). Kalabalıklaşan ve doğayı olumsuz yönde etkileyen yapılı çevrelerde, insanlar arası iletişimin ve insanın doğa ile etkileşimin zayıfladığı binalar inşa edilmeye başlanmıştır.

Bu bağlamda değerlendirildiğinde yapı üretiminde kullanılabilecek olan sürdürülebilir stratejiler son derece önemlidir. Sürdürülebilir binalar elde edilmesi adına kullanılabilecek verilerin bir kısmının da geleneksel yapılarda var olduğunu söylemek mümkündür.

Geçmişte az sayıda malzeme ve ilkel teknikler ile meydana getirilmiş olan binalar çağdaş teknolojinin olağanüstü olanaklarını bilen insanoğlu için şaşırtıcı olabilmektedir (Kuban 2021). Dünyanın farklı bölgelerinde yer alan geleneksel bina örnekleri, bulunduğu çevrenin gerektirdiği koşullara ve teknolojilere bağlı olarak inşa edilmiştir. Fakat birbirlerinden bağımsız yerlerde inşa edilmiş olmalarına rağmen benzer stratejiler kullanılarak üretilmişlerdir. Yerel malzeme kullanımı ve iklime duyarlı tasarım ilkelerini barındıran geleneksel yapıların özünde var olan birikimlerin, çağdaş mimari yapı üretimine katkı sağlayacağı açıktır. Geleneksel örneklerin mercek altına alınması esnasında dönemin malzeme ve teknolojisinin de göz önünde bulundurulması önemlidir.

2.1.4. Modern mimari mekan üretimi

Geçmişten günümüze insanlık tarihi iki köklü değişikliğe şahit olmuştur. Avcılık ve toplayıcılık ile geçinen toplumların yerleşik duruma geçip, tarıma dayalı bir yaşamsal düzene girmesi yaşanan köklü değişikliklerden birisidir. Bir diğer köklü değişim ise Endüstri Devrimi'nin yaşanması ile toplum ihtiyaçlarının tamamen farklılaşması sonucu ortaya çıkmıştır.

Endüstri Devrimi ile sanayi toplumlarının yeni ve karmaşık beklentileri doğmuştur. Geleneksel kent yapısı ve mimari mekan, değişen beklentileri karşılama doğrultusunda yeni teknolojilerin yardımı ile modern mimari mekana evrilmiştir. Geleneksel mimari mekan, farklılaşan beklentiler doğrultusunda, yerini modern mimariye bırakmıştır.

Le Corbusier, Walter Gropius ve Mies van der Rohe gibi isimler ile Avrupa'da ortaya çıkan modern mimari kavramı, betonarme, çelik ve cam kullanımı ile geleneksel mimariden ayrılmaktadır. 20. Yüzyılın Modern mimari mekan estetiği, malzeme kullanımındaki farklılaşma ve kübik formların doğması ile şekillenmiştir.

Modern mimarinin önemli temsilcilerinden olan Le Corbusier, 1911 tarihinde İstanbul'a ziyarette bulunmuştur. Yaptığı ziyaret esnasında geleneksel mimari mekanlara olan ilgisi dikkat çekicidir. Modern mimari mekanların yerine İstanbul'un geleneksel cami ve ahşap evlerine eskizlerinde yer veren Corbusier, geleneksel mimarinin yalınlığı karısındaki

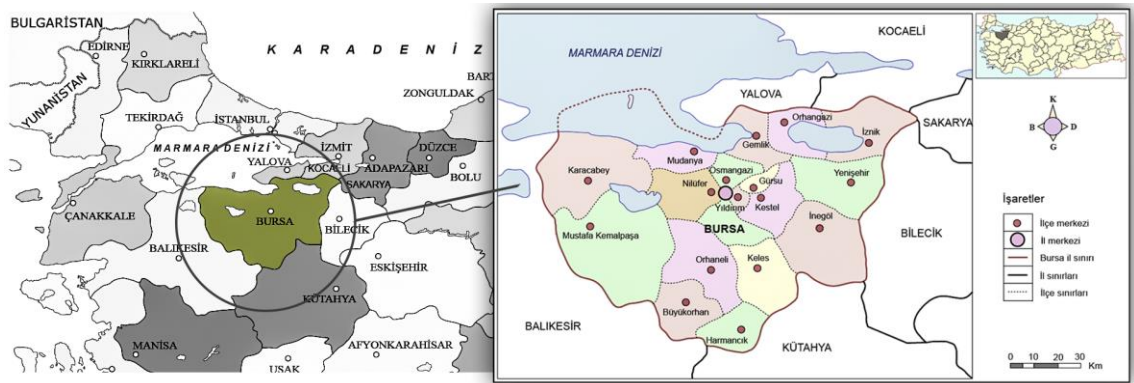
hayranlığını ifade etmiştir. Le Corbusier'in kendi mimari kimliğini oluşturmakta olduğu bu dönemde, geleneksel mimari onun için ilham kaynağı olmuştur (Bozdoğan 2012).

Peki Le Corbusier için geleneksel mimarinin ilham kaynağı olmasının sebepleri neler olabilirdi. Burada kendimize sormamız gereken soru aslında modern mimariye katkı sağlayabilecek ve geleneksel mimaride var olan değerlerin neler olduğudur.

3. MATERYAL ve YÖNTEM: MİMARİ MEKAN ÜRETİMİNDE BURSA ÖRNEĞİ

Tez kapsamında, geleneksel mimarinin modern mimari üretimine katkı sağlayabileceği düşüncesi ile gelenekselden moderne farklı tipolojideki yapıların incelenmesine karar verilmiştir. Yapılan literatür taraması sonucunda sürdürülebilir mekan üretimi adına önemli sayılabilecek geleneksel mimari örneklerin bulunduğu Bursa kenti alan olarak belirlenmiştir.

Bursa konum olarak, Marmara Bölgesi'nin güneyinde yer almaktadır (bkz. Şekil 3.1). Kentin çevresi platolar, dağlar ve ovalardan oluşmaktadır. Bursa çevresindeki dağlar; Samanlı Dağları, Katırlı Dağları, Mudanya Dağları ve Uludağ'dır. Uludağ'ın kuzeyinde jeolojik dönemden kaldığı tahmin edilen düzce bir teras yer almaktadır.

Şekil 3.1. Bursa ili ve ilçeleri (Saygılı 2020'den değiştirilerek alınmıştır)

Tez kapsamında kentte bulunan yapılar Şekil 3.2’de görüldüğü üzere tarih öncesi dönem ve tarih çağları başlıkları altında incelenmiştir. Bursa, 1326 Osmanlılar tarafından fethedildikten sonra kentin savunma sistemi göz önünde bulundurularak Hisar bölgesi uygun bulunmuş ve kent bu bölgede kurulmuştur. Başa geçen sultanlar kentte külliyeler inşa ettirmiştir. Külliyelerin inşa edilmesi ile beraber çevrelerinde yeni yerleşim yerleri oluşmuştur. Külliye masraflarının karşılanması amacı ile vakıflar oluşturulmuştur. Vakıfların gelir elde edebilmesi adına şehrin içinde ticaret bölgesi oluşturulmuştur

(Işığışok ve ark. 2015). Bu bağlamda, Osmanlı dönemi Bursa’da kentleşme örnekleri incelenirken alan olarak; tarihi çarşı ve hanlar bölgesi, Yeşil Külliyesi ve çevresi, Muradiye Külliyesi ve çevresi, Yıldırım Külliyesi ve çevresi, I. Murad Hüdavendigâr Külliyesi ve çevresi seçilmiştir. Osmanlı dönemi yapılarının irdelenmesinin ardından geç Osmanlı dönemi ve Cumhuriyet dönemi Bursa’da kentleşme başlığı altında örnekler üzerinde durulmuş ve incelenen örneklerde gelenekselde var olan parametrelerin varlığı sorgulanmıştır.

Şekil 3.2. Bursa yapılarının incelendiği ana başlıklar

3.1. Tarih Öncesi Dönem

Arkeolojik araştırma verilerine göre, Bursa yöresinin en eski yerleşme tarihi, Kalkolitik (Bakırtaş) Dönem’e kadar uzanmaktadır. Bu dönemde toplayıcılık ve avcılığın önemini yitirdiği, tarımın önem kazandığı ve yerleşik hayat düzenine geçişin başladığını söylemek mümkündür.

Bursa yöresinde, yazılı tarih öncesi yerleşimlerinden olan ve hakkında çeşitli verilerin saptandığı en önemli yerleşimlerinden birisi Ilıpınar Höyüğü’ dür. İznik gölünün batısında bulunan ve yaklaşık 2,5 hektarlık alana yayılan yerleşimin kazıları esnasında on adet katman saptanmıştır (Şekil 3.3). On katmanın ilkinde Bizans mezarları, ikincisinde Erken Roma taş duvarlar, üçüncüsünde ilk Tunç Çağı’na ait silo ve çöp çukurları, dördüncüsünde mezar ve mezar armağanları, beşincisinde 5.binyılın ikinci yarısına

tarihlenen çanak ve çömlekler, altıncı ve yedinci katmanlarda ilk Kalkolitik Dönem’e ait kerpiç mimari öğeler, sekiz, dokuz ve onuncu katmanlarda ise Son Kalkolitik Dönem’e ait (MÖ 6. Binyılın sonu) tarihlenen yapı elemanları bulunmuştur (Anonim 2013a).

Ilıpınarlılar, avcılık ve toplayıcılıktan tarıma geçiş döneminin temsilcilerindendir. Yerleşik hayata geçen Ilıpınarlılar, çamur harç ve ahşap ile inşa ettikleri evlerde barınma ihtiyaçlarını karşılamışlar ve bulundukları alanı ahşap çitler ile çevrelemişlerdir. Ilıpınarlıların evleri tek odalı ve 3x5 m. boyutlarındadır (Tuna 2000).

Şekil 3.3. Ilıpınar Höyüğü’nün Türkiye haritasında konumu (Tuna 2000)

Bursa ve çevresinin tarih öncesi dönemi araştırıldığında tespit edilmiş olan başlıca diğer höyükler; Yüğücek (İznik), Marmaracık (Yenişehir), Hacılartepi (Orhangazi), Menteşe (Yenişehir), Babasultan (Yenişehir), Karadin (İznik), Yeniköy Tepecik (Orhangazi), Çakılası (İznik), Çakırca (İznik), Çakırköy (Bursa), Demirtaş (Bursa), Çardak (Yenişehir), ve İnegöl (İnegöl) (Anonim 2013). Höyüklerde yapılan araştırmalarda İlk Tunç, Son Neolitik ve Son Kalkolitik dönemlerine ait çanak-çömlek örneklerine rastlanmıştır.

3.2. Tarih Çağları

Bursa kentinin yazılı tarihi Ege göçleri ile başlamıştır. Bursa ve yöresindeki yerleşimlere ilişkin kesin bilgiler ise MÖ 7000lerde mevcuttur (Anonim 2013). Göçler ile Bursa bölgesine yerleşen Bitinliler, kısa sürede sınırlarını genişletmişlerdir. Fakat İ.Ö. 560’larda

Lidya Krallığı egemenliğine girmekten kurtulamamışlardır. Çok geçmeden Lidya kralının Perslere yenilmesi sonucunda Perslerin egemenliğine girmişlerdir.

- **Bithynia Dönemi**

İ.Ö. 560-297 yılları arasında Pers egemenliğine girmiş olan Bithynialılar zaman içerisinde bölgede politik bir güç haline gelmeye başlamışlardır. Prusias I, kendi adını taşıyan bir kenti “Prusias ad Olympum”u (İ.Ö. 180 olduğu düşünülmekte) kurar. Kartacalı general Hannibal, Roma İmparatoru ile yaptığı savaşı kaybettikten sonra kaçıp I. Prusias’a sığınmıştır. Hannibal’ın kentin kuruluşunda etkisi olduğu düşünülmektedir. Bazı tarihçilere göre ise, Hannibal’ın kentin kurulmasına katkıda bulunduğu yönündeki iddialar mit olarak değerlendirilmektedir (Yenal 2011).

- **Roma Dönemi (İ.Ö. 74 (veya 64))**

İ.Ö. 133’de Pergamum kralı III. Attalus’un ülkesini Roma’ya bağışlaması sonucunda, Asia eyaleti ortaya çıkmıştır. İ.S. 250 VE 260’larda yaşanan Got savaşları, dönemde yaşanan salgın ve depremler sonucu Roma İmparatoru Diocletian bazı yenilikler yapmaya karar vermiştir. İmparator Diocletian bir düzenleme yaparak ülkeyi yüz civarında eyalete böldürmüştür. Bu eyaletlerden olan “Asia” eyaleti de kendi içinde yedi eyalete bölünmüş ve “Bythnia” da bu eyaletlerin bir parçasıdır. İmparatora bağlı bir eyalet olan Bithynia (bkz. Şekil 3.4), Roma döneminde seçkin kişilerin atanarak yönetildiği bir yer olmuştur.

Yazar Plinius’un mektuplarında, bölge ulaşımına dair alt yapıların yapılmasına öncelik verildiği görülmektedir. Plinius’un mektuplarında, Kentin ihtiyacı olan suyun, kolay ve ucuz su getirilmesi adına öneriler bulunmaktadır. Kentsel yaşamın daha konforlu olmasını amaçlayan bu öneriler dönem hakkında bizlere ışık tutmaktadır. Yazarın mektuplarında, değişik Bythynia kentlerinde bulunan tapınak, kamusal yapı, ticaret yapıları ve konutlardan söz edilmektedir. Roma döneminde inşa edilen konutlar, bölgesel değişiklikler geçirse bile benzer özellikleri taşımaktadır. Dışa kapalı içe dönük olan konutlarda avlu kullanımı mevcuttur (Yenal 2011).

Şekil 3.4. Roma Dönemi Küçük Asya (Tarihsel coğrafyada bölgeler) (Yenal 2011'den değiştirilerek alınmıştır)

- **Bizans Dönemi (Prusa)**

Bir Bizans kenti olan Prusa bin yıla aşkın bir geçmişe sahip olma özelliğine sahiptir. Fakat yazılı ve arkeolojik bilgilerin azlığından dolayı Prusa kentsel tarihini yazmak pek mümkün olmamaktadır. Bu sebeple zamanın önemli tarihçilerinin yazıları dahilinde, bazı bilgiler edinebilmek mümkündür.

Prusa, savunma olanakları, su kaynakları ve tarımsal avantajı ile Bizans döneminde önemli bir yere sahip olmuştur. Bu dönem kentsel yapılı çevre hakkında bilgiler ise oldukça kısıtlıdır. Dar yollar ve çıkmaz sokakların bulunduğu, özensiz ve küçük konutların olduğu varsayılmaktadır (Yenal 2011).

3.3. Osmanlı Dönemi Bursa'da Kentleşme

1453 yılında İstanbul'un fethi ile İmparatorluk haline gelen Osmanlı, kuruluş döneminin en önemli sürecine de Bursa'yı fethederek başlamıştır. Osmanlıların fethinden sonra başkent haline gelen Bursa, bir ticaret kenti olarak varlığını sürdürmüş ve bu sebeple cazip bir yerleşim noktası olmuştur (Yenal 2011)

Bursa, Osmanlı tarafından 1326 yılında fethedildiğinde, önemli bir ticaret aksı olan İpek Yolu üzerinde bulunmaktaydı. Batı Anadolu'dan Karadeniz'e giden pamuk ticaretinin de önemli duraklama noktalarından olan Bursa, çeşitli Avrupa ülkelerinden de yünlü

dokumaların geldiği bir ticaret kenti idi. Ticari yönü kuvvetli olan kentin, nüfusunun büyük çoğunluğunun ticaret ile uğraşmakta olduğu bilinmektedir.

Bursa'nın, Osmanlılar tarafından fethedilmesi ile beraber kentte değişim süreci başlamıştır. Her fethedilen yerde olduğu gibi fetihten sonra Bursa'da bulunan mevcut yapı stoğu yeniden işlevlendirilmiştir. Var olan “iç kale”nin Saray olarak değerlendirilmesinin yanı sıra, Hagias Elia Manastırı'nın da bazı yapıları kümbet, mescit ve medrese gibi birimlere dönüştürüldüğü bilinmektedir. Fetih sonrası kentte var olan yapı stoğunda el değiştiren yapıların çoğunluğu ölen ya da göç eden nüfusun boşalttığı yapılar idi (Yenal 2011).

Bursa Yapılı Çevre Oluşumu

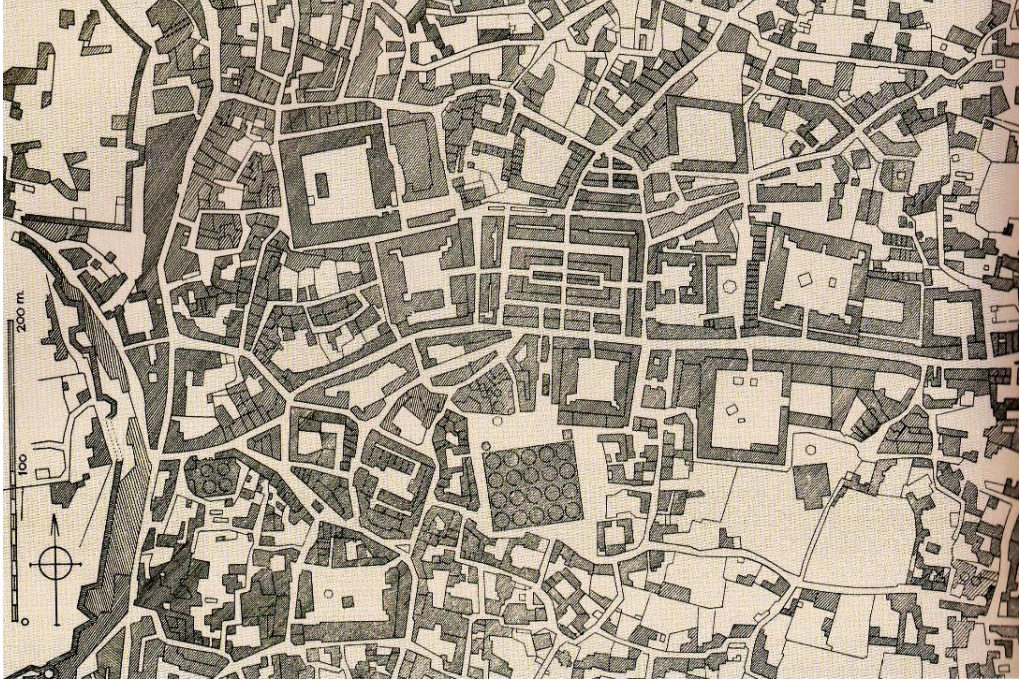
1326 yılında fethedilmiş olan Bursa'nın bir Osmanlı kenti haline gelebilmesi adına Osmanlı sultanları kendi dönemlerinde külliye inşaatı ettirmiştir. Külliye inşaatı ile beraber ise çevrelerinde yeni bir yapılarık çevre oluşmuştur. Külliye inşaatı bünyesinde barınan hastane, imaret, medrese gibi birimlerin gelirlerinin karşılanması adına ise vakıflar kurulmuştur. Bu vakıfların gelirlerinin karşılanması adına oluşturulan ticaret bölgeleri ise kentte yerini almıştır (Yenen 1988).

Bu bölümde Bursa, Yeşil ve Çevresi, Tarihi Çarşı ve Hanlar Bölgesi, Muradiye Külliyesi ve Çevresi, Yıldırım Külliyesi ve Çevresi başlıkları altında incelenecektir. Dört ana başlık altında incelenecek olan Bursa kentinin geçmişten günümüze olan değişimi sorgulanacaktır.

3.3.1. Tarihi Çarşı ve Hanlar Bölgesi

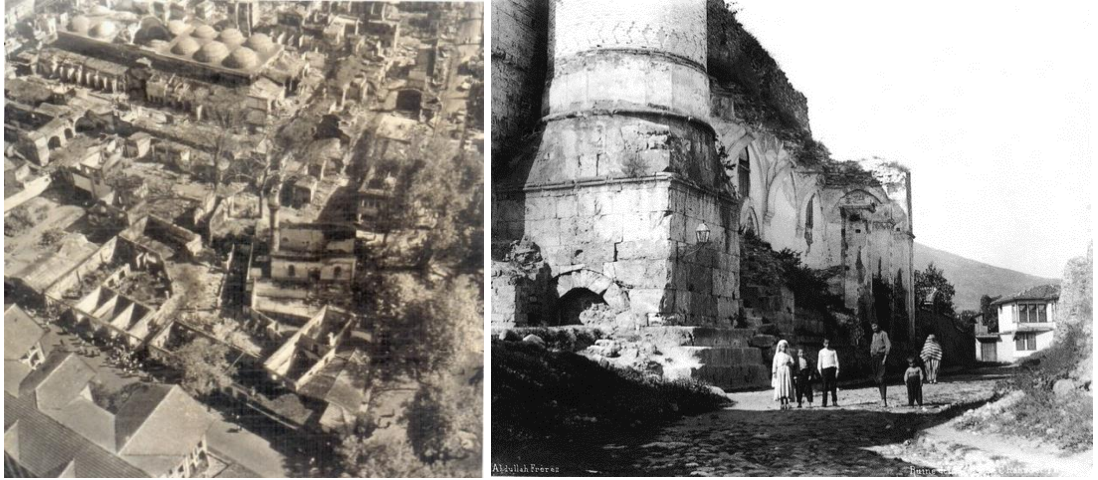
Bursa'nın 1326 yılında Orhan Bey tarafından fethedilmesi ile beraber, kale içinde sıkışık kalmış olan Bursa'yı genişletme amacı ile Gökdere'nin sulayarak bataklık haline getirdiği alanlar kullanılabilir hale getirilmiştir. Bursa Kalesi dışına inşa edilen ilk külliye Orhan Külliyesidir. Tarihi kayıtlarda, külliye ilk yapıldığında yüksek duvarlarla çevrili olduğu belirtilmektedir. Bu dönemde bu bölge ‘Aşağı Hisar’ olarak adlandırılmıştır. İnşaat edildiği

tarihte bir han yapısını da içerecek şekilde planlanan Orhan Gazi Külliyesi'nin etrafı zaman içerisinde şehrin ticari merkezi haline gelmiştir. Bu bölge artık tarihi çarşı ve hanlar bölgesi niteliği kazanmıştır (Şekil 3.5).

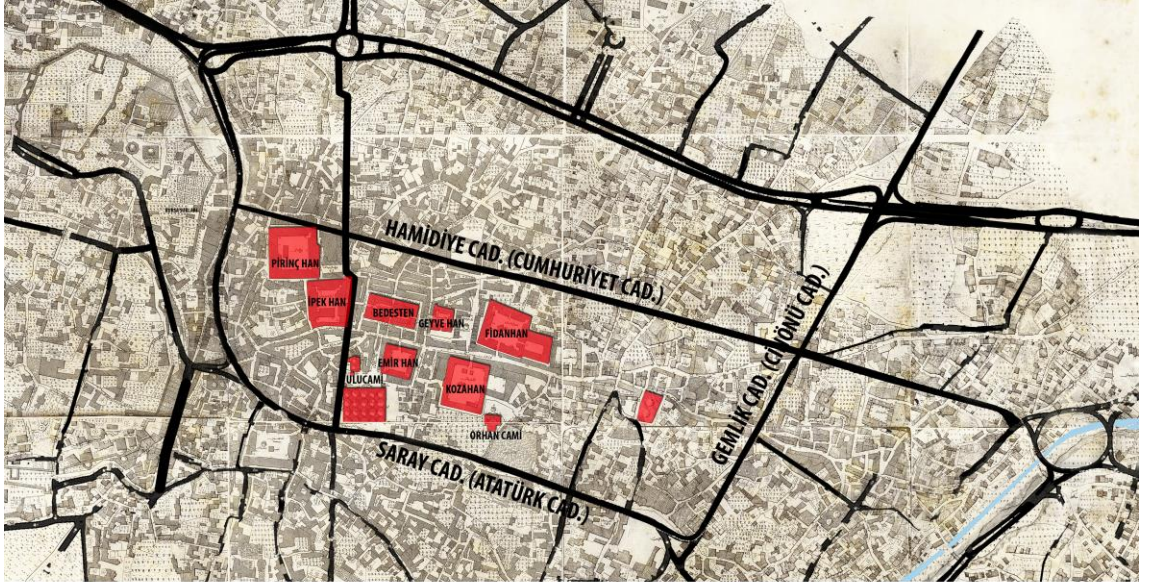
Şekil 3.5. Tarihi Çarşı ve Hanlar Bölgesi, 1862 (Yenal 2011)

Bursa'da yaptırılmış olan ve varlıkları belgelerle saptanmış olan kırk kadar hanın sadece on beş tanesi günümüze ulaşabilmiştir. Hanlar imaretlere gelir getirme işlevini zamanla yitirmelerinden dolayı onarılamamışlardır ve harap olan yapılar varlığını sürdürememişlerdir. Aynı zamanda Celali olayları ve afetler sonucunda (deprem, yangın) da hasar gören yapılardan bir kısmı yok olup gitmiştir (Yenal 2011) (Şekil 3.6).

Şekil 3.6. 1958 yangını sonrası Kapalıçarşı ve 1855 depremi sonrası Ulucami (Kaplıanoğlu 2003, Aksoy 2011)

15. Yy. sonrasında yaşanan dönemde yeni ticaret yolların keşfi ile beraber, Bursa ticari kimliğini kaybetmeye başlamıştır. Fakat 19. yy’ da ipek üretimi ve ihracı, Bursa’nın ticari değerini arttırmıştır. 19. yüzyılda yaşanan değişimler kentin ulaşım ağında değişikliğe gidilmesine yol açmıştır. Bu döneme kadar var olan organik sokak dokusu ve bütünlüğünün yeni düzenlemeler ile beraber parçalandığı görülmektedir. 1863-1864 (Vali Ahmet Vefik Paşa dönemi) yıllarında Ulucami’nin önünden geçen Saray Caddesi (bugünkü Atatürk Caddesi) genişletilmiştir ve bu caddeyi dik kesen Gemlik Caddesi açılmıştır. Organik yapıya sahip kent dokusu bu gelişme sonucunda aksiyel yollara bölünmüş hale gelmiştir (Laurent 1996; Işığışok ve ark. 2015) (Şekil 3.7).

Vali Ahmet Vefik Paşa (1865) döneminde;

1- Saray Caddesi genişletilmiş ve adı Hükümet Caddesi olarak değiştirilmiştir

2-Gemlik Caddesi açılmıştır

Vali Ahmet Münir Paşa (1891-1897) döneminde;

3- Maksem Caddesi açılmıştır

Vali Mümtaz Reşit Paşa (1903-1906) döneminde

4. Önceki valiler döneminde açılan Mecidiye Caddesi açılmıştır

5- Hamidiye Caddesi açılmıştır

1924 yılında Saray Caddesi Atatürk Caddesi, Hamidiye Caddesi ise Cumhuriyet caddesi olarak değiştirilmiştir

Şekil 3.7. Suphi Bey haritasına 19. ve 20. Yüzyıl yol akslarının gösterimi (BKVKBK Suphi Bey haritası değiştirilerek alınmıştır) (yazılar: Bağbancı 2007)

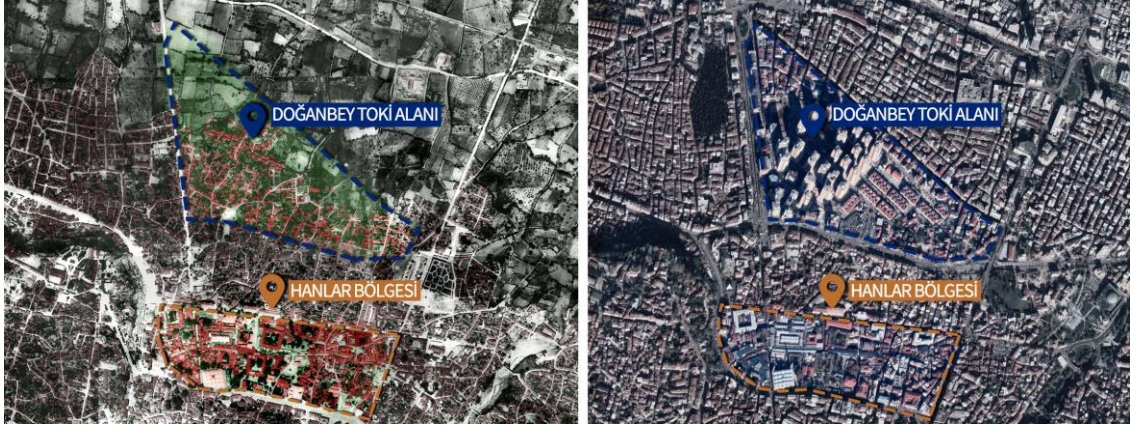
Tablo 3.1.'de bulunan 1862, 1939, 2009 ve 2019 hava fotoğrafları, hanlar bölgesinin tarihsel süreç içerisinde değişimini görmemize olanak sağlamaktadır.

Tablo 3.1. 1862-2019 yılları Hanlar Bölgesi Değişimi

HANLAR BÖLGESİ	
1862, Suphi Bey Haritası (BKVKBK) Suphi Bey haritası esas alınmıştır	1939, Hava Fotoğrafı (Bursa Büyükşehir Belediyesi arşivi)
	
2009, Hava Fotoğrafı (Google Earth)	2019, Hava Fotoğrafı (Google Earth)
	

19. yy. sonlarında ticaret anlayışının değişmesi ile beraber işlevini kaybeden hanlar yerini iş hanları, bankalar ve dükkanlara bırakmıştır. Değişen ihtiyaçlara cevap verme niteliğinde farklı ticaret yapıları eklenen hanlar bölgesinde 19. yüzyılda bütünlüğü olan bir planlama stratejisinden bahsetmek mümkün değildir (Kırayoğlu 2004, Bağbancı 2007).

Hanlar bölgesinin kuzeyinde yer alan bölgede, 2006 yılında alınan kararlar doğrultusunda kentsel dönüşüm yapılması uygun bulunmuştur. Yenilenme bölgesi kent merkezinde yer almakta ve tarihi hanlar bölgesine komşu konumu niteliği taşımaktadır (Şekil 3.8). Bu sebeple düzenleme ile ilgili alınan kararların, bölge kullanıcılarının yanı sıra kentlinin yaşam kalitesini de doğrudan etkileyeceği bir gerçektir.

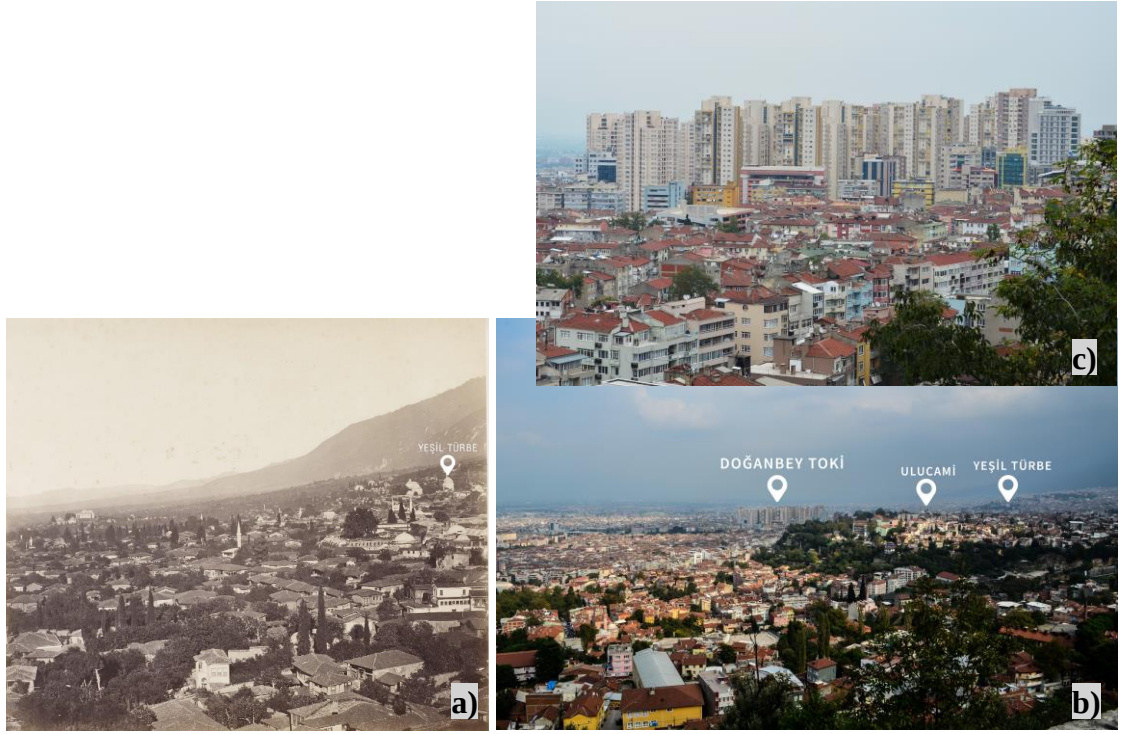

Şekil 3.8. 1939 hava fotoğrafı ve 2019 hava fotoğrafı karşılaştırma; Bursa Hanlar Bölgesi ve Doğanbey Konutları (Google Earth’den değiştirilerek alınmıştır)

2012 yılında tamamlanan Doğanbey kentsel yenileme çalışmalarının bölgeye olan etkisini anlayabilmek adına alanın eski durumunun göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Arazide yenilenme süreci öncesinde yer alan konut dokusu Şekil 3.9’da görülebilmektedir. Yenilenmeden önce bölgedeki yapılar çoğunlukla bir veya iki katlı olmakla beraber alanın batısında bu duruma tezat oluşturan yüksek katlı ticari yapılar bulunmaktadır (Şekil 3.9). Yenilenme sonrası alanın durumu Şekil 3.10’da görülmektedir.

Şekil 3.9. a) Doğanbey TOKİ öncesinde yüksek katlı binaların alan ile ilişkisi, b) Proje arazisinde önceden var olan yapıların durumu (Uyan 2008)

Şekil 3.10. Bursa kent görünümündeki değişim

a) 1865 Pascal Sebah Bursa fotoğrafı (Anonim 2021d), b) 2014 Bursa fotoğrafı (Fotoğraf: Büşra Canbakış), c) 2014 Bursa fotoğrafı yakın görünümü (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Geçmişte bölgede bulunan yapıların niteliksiz olması, kullanıcıların yapıları yenileyebilmesi için yeterli mali güce sahip olmaması ve alanda terk edilmiş yapıların olması gibi sebepler kentsel dönüşümü gerekli kılmıştır. Fakat tarihi doku ile olan yakınlığı sebebi ile hassas bir alanda yer alan bölgenin 2012 yılında tamamlanan projesinde, çevresel verilerin gerektiği kadar sorgulanmadığı görülmektedir. Kentlinin yaşam kalitesinin olumsuz yönde etkilenmemesi, kullanıcıların bulunduğu çevreye kendilerini ait hissetmeleri, tarihi çevrenin kimliğini kaybetmemesi ve alanın sürdürülebilirliği adına bölgenin kent ile ilişkisinin tasarım aşamasında mercek altına alınması önemlidir.

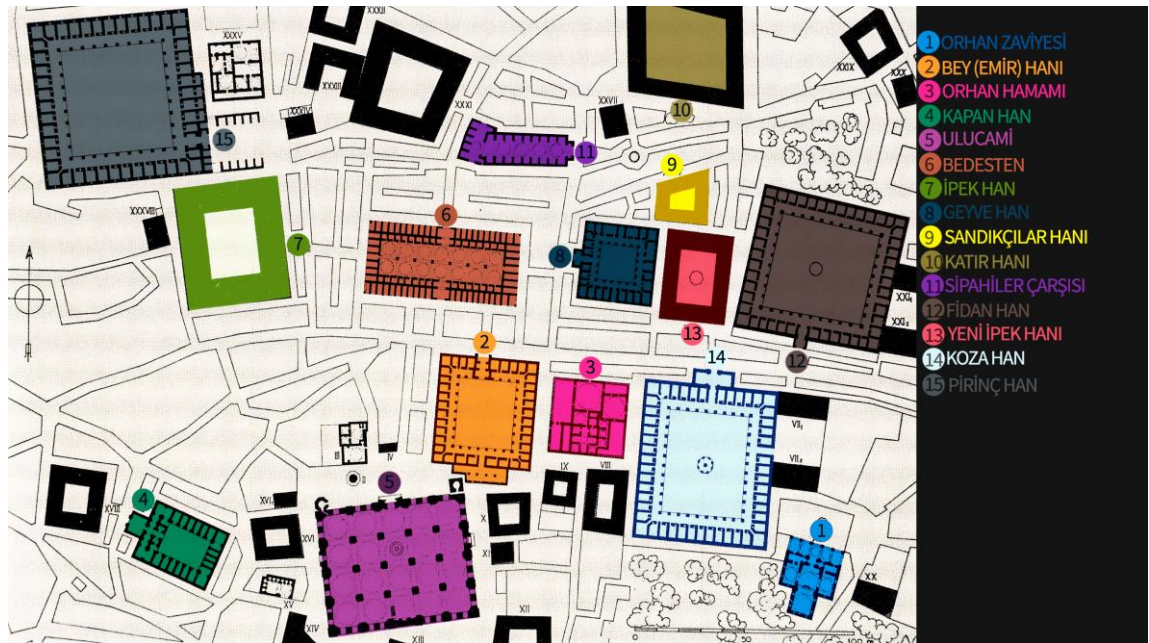
Tarihi Çarşı ve Hanlar Bölgesi Önemli Yapılar

Bu bölümde tarihi çarşı ve hanlar bölgesinde yer alan yapılar, sürdürülebilir mimari mekan kavramı çerçevesinde irdelenecektir.

Ticaret Yapıları: Tarihi Çarşı ve Hanlar Bölgesi

Osmanlı egemenliğine giren Bursa kentinin çeşitli bölgelerine başa geçen sultanlar tarafından ticari etkinliklerin devamlılığı bağlamında kentte han yapıları yaptırılmıştır (Şekil 3.11). 1326'daki fethinden sonra Bursa'da ticari etkinlikler “Hisar” bölgesinde gerçekleştirilmiştir.

1453 Osmanlı başkenti İstanbul olmasına rağmen Bursa'ya verilen önem azalmamıştır. Sulan II. Beyazıt döneminde Beyazıt'taki cami, kütüphane ve medreseye gelir sağlama amacıyla Bursa'da yaptırılan Koza Han (Acem Han) ve Pirinç Han bunu kanıtlar niteliktedir. 1450 ve 1600 yılları arasında Bursa'nın dünyanın sayılı ticari ve üretim merkezi olduğu hakkındaki bilgiler çeşitli belgelerde yer almaktadır.

Şekil 3.11. Bursa Geleneksel Ticaret Bölgesi Haritası (Yenal 2011'den değiştirilerek alınmıştır)

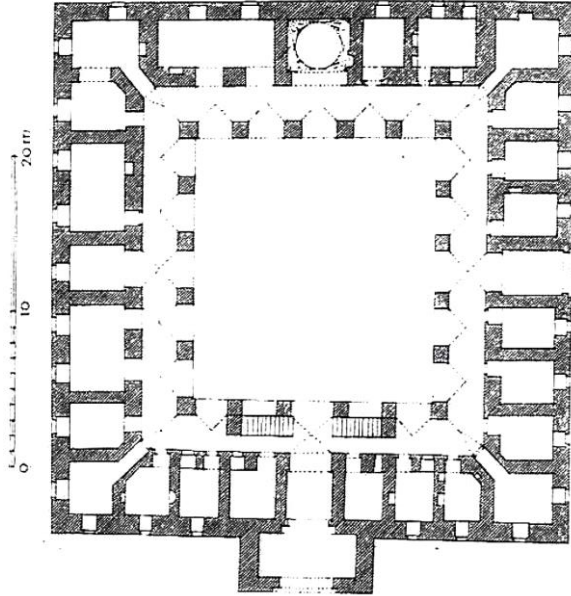
Bursa Geleneksel Ticaret Bölgesi Odak Yapıları (Kronolojik sıralama ile) (Yenal 2011)

- 1 Orhan Zaviyesi
- 2 Bey (Emir) Hanı
- 3 Orhan Hamamı
- 4 Kapan Han
- 5 Ulucami
- 6 Bedesten
- 7 İpek Han

- 8 Geyve Han
- 9 Sandıkçılar Hanı
- 10 Katır Hanı
- 11 Sipahiler Çarşısı
- 12 Fidan Han
- 13 Yeni İpek Han
- 14 Koza Han
- 15 Pirinç Han

Geyve Han

Geyve Han 15. yüzyılda Hacı İvaz Paşa tarafından Çelebi Mehmet'e hediye edilmiş ve Yeşil Külliye'ye gelir elde edilmesi adına inşa edilmiştir. Yapı iki kattan oluşmaktadır. Handa avlu çevresinde sıralanan (bkz. Şekil 3.12) tonoz örtülü revaklar, revaklara açılan beşik tonoz örtülü odalar ve zemin katta üzeri tek kubbeyle örtülü bir mescit bulunmaktadır. Zemin katta yirmi altı, üst katta otuz adet odası mevcuttur. Hana giriş kuzey, güney ve batı yanında bulunan kapılarla sağlanmaktadır. Batı yönündeki giriş hacmi iki tarafı kemerli, çapraz tonoz ile örtülüdür. Tuğla ayaklar üzerine oturan, sivri kemerli alt ve üst kat revaklarının üst yapısı çapraz tonozludur. Revakta bulunan merdivenlerle üst kata çıkılmaktadır. Odalar birer kapı ile revağa açılmaktadır (Erken, 1983).

Şekil 3.12. Geyve Han Planı: Gabriel 1958 (Bağbancı 2007)

Hana dışarıdan bakıldığında moloz taş ve tuğla kullanımı görülmektedir (Şekil 3.13). Yapıda kullanılan taşların Bursa civarındaki ocaklardan temin edildiği sanılmaktadır. Geleneksel mimaride sıkça karşımıza çıkan taş, dayanımını yüzlerce yıllık süreç içerisinde koruyabilen bir malzemedir. Doğal bir malzeme olması sebebi ile endüstriyel olarak üretilen malzemelere nazaran çok daha az enerjiye ihtiyaç duyularak üretilmektedir. Bu sebeple düşük çevresel etkilere sahiptir. Aynı zamanda Geyve Han'da kullanılan kalın taş duvarlar ile mekanda ısı konforu sağlanması da mümkün olmaktadır. Bu sayede mekanda güneş radyasyonunun etkisinin de azalması sağlanabilmektedir.

Şekil 3.13. Geyve Han dış cephe-moloz taş ve tuğla kullanımı (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Yapıda taş yapı malzemesinin yanı sıra pişmiş toprak asıllı bir malzeme olan tuğla kullanımı görülmektedir (Şekil 3.14). Pişmiş toprak asıllı malzemeler, su ile yoğurulduğunda şekil alabilen, pişirildiğinde mukavemet kazanan, ana maddesi kil olan ve kullanımları tarih öncesi çağlara kadar dayanan yapı malzemelerinin bütünüdür. Tuğla, üretimi için gereken hammadde teminin kolay olması, dayanımının yüksek olması, uzun ömürlü olması ve geri dönüştürülebilir bir malzeme olması sebebi ile geleneksel mimaride kendine yer edinmiştir.

Geleneksel mimari örneklerinde karşımıza çıkan bir diğer mimari kullanımda kuşkusuz avludur. Avlu, mekanda doğal havalandırmadan mümkün olduğunca faydalanılmasına katkıda bulunmaktadır (Şekil 3.14). Rüzgarın serinletici etkisi özellikle sıcak havalarda avludan odalara nüfus etmektedir ve iç mekan ısı konforu sağlanması adına önem taşımaktadır. Bunun yanı sıra handa bulunan odalar, avlu sayesinde gün boyunca gün

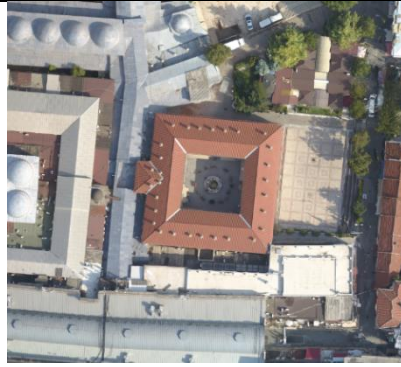
ışığından faydalanabilmektedir. Havalandırma, pasif soğutma ve gün ışığından en üst düzeyde yararlanılmasına imkan sağlayan avlu, kuşkusuz tüm bu sebeplerden dolayı geleneksel mimarinin vazgeçilmez bir parçası olma özelliğine sahiptir. Hanın genel özellikleri Tablo 3.2’de yer almaktadır.

Şekil 3.14. Geyve Han tuğlanın yapı malzemesi olarak mekana dahil edilmesi, avlu ve şadırvan (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Tablo 3.2. Geyve Han genel bilgiler

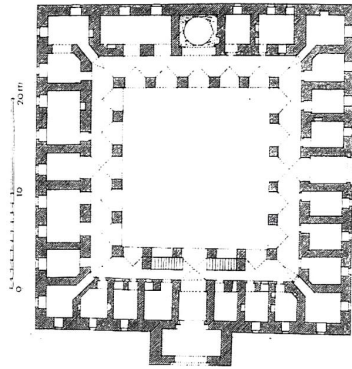
GEYVE HAN			
İL / İLÇE	Bursa / Osmangazi	PAFTA	H22d07a3a
CADDE / SOKAK	Uzunçarşı Caddesi	PARSEL / ADA	-/5809
MAHALLE/KÖY	Orhanbey Mah.	YAPIM TARİHİ	15.yy
MİMARİ ÇAĞI	Osmanlı Dönemi	KULLANIM AMACI	Han / Ticari
ÖRTÜ TÜRÜ		PLAN TİPİ	Kare planlı
YAPI MALZEMESİ	Moloz taş-tuğla	AVLU KULLANIMI	Üstü açık iç avlu
DUVAR KALINLIĞI	-	HAVALANDIRMA	Doğal havalandırma + klima
SU ÖGESİ	Şadırvan	AYDINLATMA	Doğal aydınlatma + elektrik

Şekil 3.15. Geyve Han
(Anonim 2020f)

Şekil 3.16. Bursa Geyve Han (Anonim 2020f)

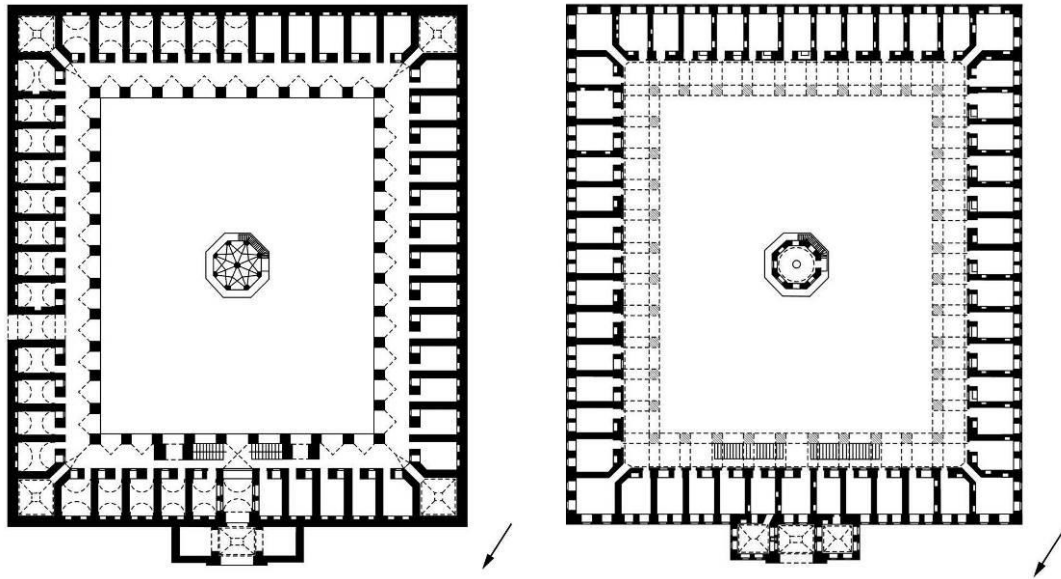
Şekil 3.17. Gabriel 1958 Geyve Han Planı (Bağbancı 2007)

Bursa Geyve Han, iki kattan oluşmaktadır. Yapıda kare bir avlu ve avluya açılan revak kullanımı görülmektedir. Zemin katta 26, bir üst katta ise 30 oda bulunmaktadır. Hana kuzey, güney ve batı yanında bulunan kapılar ile giriş sağlanabilmektedir. Alt ve üst katta bulunan revaklar, kullanıcılara yarı açık mekan kullanımına olanak tanımaktadır. Revaklar çapraz tonoz ile örtülüdür. Zemin katta bulunan odalar kapı yardımı ile revağa, revak ise avluya açılmaktadır. Üst katta da odalar yine revağa açılmakta, alt kattaki odalardan farklı olarak ocakları bulunmaktadır. Tuğla ve moloz taş ile inşa edilmiş olan yapının, iki sıra kirpi taş ile saçağı mevcuttur. Han, 1647, 1669, 1742, 1775 yıllarında onarım geçirmiştir (Erken, 1983, Bağbancı, B. ve Bağbancı, Ö. 2005)

Koza Han

Koza Han, II. Bayezid tarafından 1490 yılında İstanbul'daki cami ve imaretine gelir getirmesi için Bursa'da yaptırılmıştır. Ulu Cami ile Orhan Camisi arasında kalmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde birçok ad (Yeni Han, Beylik Hanı, Acem, Simkeş, Sırmakeş) almıştır ve günümüzde Koza Han olarak anılmaktadır.

Han, kareye yakın dikdörtgen bir avlunun etrafında yer alan iki katlı ana blok ve avlu bölümünden oluşmaktadır (Şekil 3.18). Zemin katta 45, alt katta 50 odası bulunmaktadır. Yapıya kuzeyde yer alan yuvarlak kemerli, taş malzeme ile inşa edilmiş, kabartmalı bir kapıdan girilmektedir. Dışa çıkıntılı giriş hacmi aynalı tonoz örtülü bir yapıya sahiptir ve buradan avluya geçilmektedir. Avlunun ortasında şadırvan ve sekizgen plana sahip mescit bulunmaktadır. Hanın üst katında bulunan odalara revaktaki merdivenler ile ulaşılmaktadır. Yapıda malzeme olarak tuğla ve taş kullanımı görülmektedir (Erken, 1983).

Şekil 3.18. Bursa Koza Han Planı (Demiralp 2021)

Bursa Koza Han'ın alt katında moloz taş, üst katında ise kesme taş almalı duvar örgüsü kullanılmıştır (Şekil 3.19). Avlu çevresinde bulunan hem alt hem de üst katlardaki ayaklar da yine kesme taştandır. Taş, yapı malzemesi insanın var oluşu ile ortaya çıkan ve barınma ihtiyacını gidermek için kullanılmış olan ilk yapı malzemelerindendir (Eriç

2010). Geleneksel mimaride de sıklıkla kullanımı görülmektedir. Bunun sebeplerinden birisi, dayanımının yüksek olması ve yıllarca devamlılığını sürdürmesinden kaynaklanmaktadır. Koza Han'da kullanılan kalın taş duvarlar ile mekanın ısı konforu sağlanması mümkün olmaktadır. Yapının mevcut duvar kalınlığı sayesinde ısı önce duvarlara, daha sonra yavaşça içeriye nüfuz etmektedir. Kalın duvarların yapıya olan katkılarından bir diğeri ise güneş radyasyonunun etkisini kesmesidir.

Şekil 3.19. Bursa Koza Han'da Kesme Taş Almaşık Duvar Örgüsü (Fotograf: Büşra Canbakış)

Koza Han'da ısı konforu sağlama adına kullanılan yöntemlerden bir diğeri ise avludur (Şekil 3.20). Yapıda bulunan avlu ile avluya bakan duvarların sıcak günlerde soğuması sağlanabilmektedir. Açık alan ile etkileşim içindeki mekanlar gün boyunca doğal ışıktan yararlanabilmektedir. Havalandırma ve pasif soğutmaya katkı sağlayan avlu çözümü, mekanlarda çapraz havalandırmaya olanak tanımaktadır. Sıcak havalarda gece boyunca ısı kaybeden avlu, zemin ve duvarların serinliğini öğleden sonraya kadar sürdürmesini sağlamaktadır.

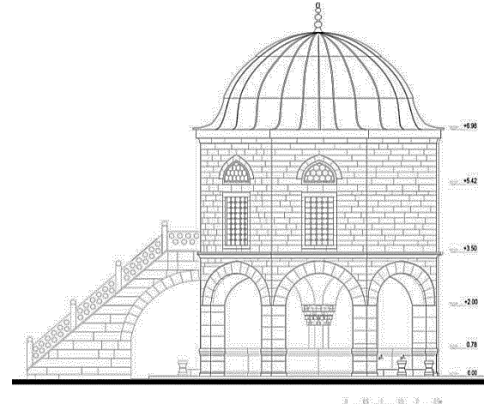
Şekil 3.20. Koza Han avlu ve yeşil

a) Koza Han hava fotoğrafı (Anonim 2018a), b) Koza Han çevresi ile görünüm (Anonim 2020f'den değiştirilerek alınmıştır)

Koza Han'da kullanılan geleneksel çözümlerden bir başkası ise şadırvandır (Şekil 3.21, Şekil 3.22). Taştan yapılan şadırvandan akan su sesi, mekanda bulunan insanların duyularıyla etkileşime geçmektedir ve kullanıcılara rahatlama hissi vermektedir. Ayrıca açık alanın tam ortasında bulunan ve odak noktası oluşturan şadırvan, suyun birleştirici özelliğini vurgulamaktadır.

Şekil 3.21. Koza Han Şadırvan ve Mescid (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Şekil 3.22. Koza Han şadırvan ve mescid görünüş (Güler 2020)

Tüm bunların yanı sıra, yeşilin de avluya dahil olması ile beraber mekandaki konfor koşulları doğrudan artmaktadır (Şekil 3.23). Geçmişten günümüze yapılan araştırmalar doğrultusunda, yeşil alanların insan sağlığı üzerinde olumlu etkileri olduğu bilinmektedir. Günümüz kentlerinde yaşayan bireyler, uzun süre kapalı alanlarda vakit geçirmek

durumunda kalmaktadır ve bu durum kuşkusuz sağlığını olumsuz yönde etkilemektedir. Geleneksel mimaride kullanılan peyzaj öğeleri sayesinde iç hava kalitesinin artmasının yanı sıra, mekanda bulunan kullanıcıların zihinsel anlamda da rahatlaması sağlanmaktadır.

Şekil 3.23. Koza Han'da avlu kullanımı (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Han günümüzde ipek eşya, kumaş gibi ürünlerin satıldığı bir mekan olarak varlığını sürdürmektedir. Zemin katta bulunan ve geçmiş dönemlerde ahır olarak kullanılmakta olan birimler günümüzde kafe olarak hizmet vermektedir (Elbas 2013). Avluyu kullanan kafelerin aynı dili konuşmayan masa, sandalye ve şemsiye kullanımı tarihi mekanın algılanmasını zorlaştırmaktadır. Mekanda bulunan objelerin bütünlük içinde kullanım alanına dahil olmaması görsel konforu olumsuz etkilemektedir. Yapının kuzey cephesinde bulunan kabartma süslerle bezenmiş görkemli kapısının günümüzde algılanabilirliği epey zordur (Şekil 3.24). Hana ait bilgiler Tablo 3.3’de yer almaktadır.

Şekil 3.24. Han kuzey kapısı ve avluya kullanılan şemsiyelerin görsel konfora etkisi (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Tablo 3.3. Koza Han genel özellikler

KOZA HAN

İL / İLÇE	Bursa / Osmangazi	PAFTA	H22d07a3a
CADDE / SOKAK	Uzunçarşı Cad.	PARSEL / ADA	- / 5823
MAHALLE/KÖY	Şehreküstü Mah.	YAPIM TARİHİ	1491
MİMARİ ÇAĞI	Osmanlı Dönemi	KULLANIM AMACI	Han / Ticari
ÖRTÜ TÜRÜ	Kubbe-tonoz	PLAN TİPİ	Kareye yakın dikdörtgen planlı
YAPI MALZEMESİ	Moloz taş-tuğla	AVLU KULLANIMI	Üstü açık iç avlu
DUVAR KALINLIĞI	-	HAVALANDIRMA	Doğal havalandırma + klima
SU ÖGESİ	Şadırvan	AYDINLATMA	Doğal aydınlatma + elektrik

Şekil 3.25. Bursa Koza Han (TKGM 2020)

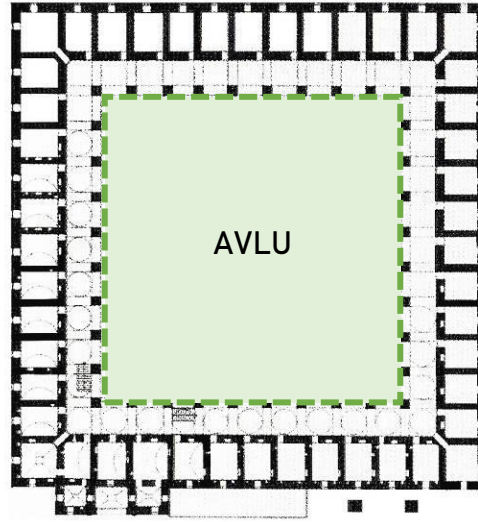
Şekil 3.26. Bursa Koza Han (Anonim 2020f)

Şekil 3.27. Koza Han planı (Demiralp 2021)

Bursa Koza Han, 1490-1491 yılları arasında II. Bayezid tarafından yaptırılmıştır. Yaklaşık 46 x 38 metre iç ölçülerine sahip olan dikdörtgen avlunun çevresine iki katlı olarak inşa edilmiştir. Hanın alt katında 50, üst katında 51 oda bulunmaktadır. Odalar revağa açılmaktadır. Revakların üst örtüsü kubbe iken, odalar tonozlar ile örtülüdür. Çatı örtüsü kurşun ile kaplıdır. Üst katta bulunan odalarda dışarı açılmakta olan ikişer adet penceresi, odaların doğal aydınlatmasına olanak tanımaktadır. Han'ın kuzey cephesinde bulunan görkemli kapısı ile yapıya giriş sağlanabilmektedir. Kuzey cephesinde bulunan kapısı dışında hanın iki kapısı daha mevcuttur. Bu kapılardan birincisi yapının ahır ve depolarının bulunduğu tek katlı-avlulu yapısına ulaşma olanak tanımaktadır. Diğer kapısı ise güneyde bulunan açık alana ulaşılabilmesi adına açılmıştır. Han avlusunun ortasında bir odak noktası oluşturan şadırvan ve mescid bulunmaktadır.

Pirinç Han

Pirinç Han, Koza Han'ın yapımının 17 yıl sonrasında, 1508 yılında II. Bayezid tarafından yaptırılmıştır. Hanın dört yanında bulunan revaklar avlu etrafında iki kat boyunca odaların önünde konumlandırılmıştır (Şekil 3.28). Büyük bir kare avlunun çevresinde üst katta elli oda, alt katta ise kırk yedi oda bulunmaktadır. Avlu ortasında yer alan mescit günümüze ulaşamamıştır (Erken, 1983).

Şekil 3.28. Bursa Pirinç Han Planı (Yenal 2011'den değiştirilerek alınmıştır).

Pirinç Han'da yapı malzemesi olarak moloz taş ve aralarında üç sıra tuğla kullanımı görülmektedir. Avlulu bir plana sahip olan Pirinç Han'ın avlu kemerleri ve taşıyıcıları kesme taştan inşa edilmiştir. Kemer, kubbe ve tonozlarda da tuğla yapı malzemesi kullanılmıştır. Geleneksel mimaride kullanılan önemli bir yapı malzemesi olan taş, dayanımı yüksek ve uzun ömürlü olması sebebi ile günümüze kadar ulaşmayı başarmıştır. Beton, tuğla, taş gibi yapı malzemeler yüksek yoğunluğa sahip malzemelerdir ve sıcaklıklarının değiştirilmesi zordur. Hava boşluğu az olan ve yoğunluğu fazla olan bu tür malzemelerin ısıl kütlesi yüksektir. Isıl kütlenin doğru kullanıldığı binalarda gece-gündüz sıcaklık farkları dengelenebilmektedir (Siver ve McLean 2015). Handa kullanılan kalın taş duvarlar ile konforlu bir iç mekan ortamı elde edilmiştir. Yapıda kullanılan malzeme seçimi ve duvar kalınlığı sayesinde mekanın iç hava kalitesi olumlu etkilenmektedir (Şekil 3.29).

Şekil 3.29. Pirinç Han taş ve tuğla malzemesinin yapıda kullanımı-duvar kalınlığı (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

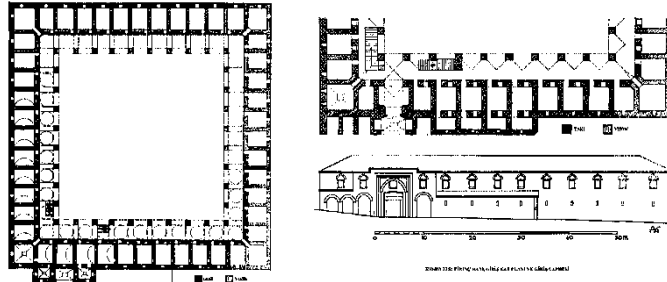
Pirinç Han'da ısı konforunun sağlanması adına kullanılmakta olan bir diğer çözüm ise avludur (Şekil 3.30). Burada kullanılan avlu ile yapıda bulunan odaların havalandırılması pasif yöntemler ile sağlanmaktadır. Havaların sıcak olduğu zamanlarda avluya bakan cephelerin gölgede kalması sebebi ile mekanlar gün boyunca serin kalmaktadır. Aynı zamanda gün ışığının tüm odalara nüfus etmesine katkıda bulunan avlu geleneksel mimarinin neden vazgeçilmez bir parçası olduğunu Pirinç Han'da kanıtlar niteliktedir. Doğal havalandırma ve aydınlatmanın avlu ile yapıya dahil olması, enerji tasarrufunun sağlanabilmesi adına değerlidir.

Şekil 3.30. Pirinç Han- avlu kullanımı- yapı ile uyumsuz üst örtüler (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Günümüzde zemin katı kafeler tarafından kullanılan ve üst katının geneli boş olan Piriñ Han'da sonradan yapılmış olan bazı ekler yapının kimliğini gölgelemektedir (şekil 3.30). Geleneksel yapı ile uyumsuz gölgelikler ve tescilli yapının önüne geçen tabelalar mekanın bütünlüğünü bozmaktadır. Avlunun önünde bulunan revaklar kullanıcılar için yarı açık alan kullanımına olanak sağlamasına rağmen, yapıya sonradan entegre edilmiş üst örtüler revağın önünde bir yarı açık mekan daha oluşturmakta ve avlunun algılanabilirliğini olumsuz etkilemektedirler. Bu bağlamda değerlendirildiğinde, geleneksel yapıların yeniden işlevlendirilmesi konusunun önemi göze çarpmaktadır. Geçmişten günümüze insanoğlu gelecek toplumlara iz bırakma eğilimindedir. Gelecek nesillere tarihi yapının en az hasar ile aktarılabilmesi adına yapı kimliğini olumsuz yönde etkilemeyecek işlevlerin mekana dahil edilmesi önemlidir. Geleneksel yapıların yeni kullanım için uyarlanması, tarihi binanın devamlılığı adına genellikle faydalıdır. Fakat bina dokusu ve bütünlüğüne uygun işlevler araştırılmalıdır (Özbek 2019). Gelenekselden moderne daha sürdürülebilir mekanlar elde edilebilmesi adına tarihi yapılara ticari birimlerin dışında; sosyal-kültürel, eğitim amaçlı kullanılabilecek işlevlerin entegre edilmesi olumlu bir yaklaşım olacaktır. Piriñ Han genel özellikleri Tablo 3.4'de görölmektedir.

Tablo 3.4. Pirinç Han genel özellikler

PİRİNÇ HAN			
İL / İLÇE	Bursa / Osmangazi	PAFTA	H22d07a4b
CADDE / SOKAK	Cumhuriyet Cad.	PARSEL / ADA	-/6015
MAHALLE/KÖY	Şhreküstü	YAPIM TARİHİ	1508
MİMARİ ÇAĞI	Osmanlı Dönemi	KULLANIM AMACI	Han / Ticari
ÖRTÜ TÜRÜ	Kubbe-tonoz	PLAN TİPİ	Kare Plan
YAPI MALZEMESİ	Moloz taş-kesme taş-tuğla	AVLU KULLANIMI	Var
DUVAR KALINLIĞI		HAVALANDIRMA	Doğal havalandırma + klima
SU ÖGESİ	-	AYDINLATMA	Doğal aydınlatma + elektrik
			
Şekil 3.31. Pirinç Han (Anonim 2020f)		Şekil 3.32. Pirinç Han (Anonim 2020f)	
			
Şekil 3.33. Pirinç Han kat planı ve giriş cephesi (Anonim 2020f)			
Bursa Pirinç Han, büyük bir avluyu çevreleyen revak ve odalardan oluşmaktadır. Odaların önünde iki katta da revak kullanımı mevcuttur. Alt katta 47, üst katta 50 oda bulunmaktadır. Hanın ortasında yer alan mescit günümüze ulaşamamıştır. Pirinç Han duvarları moloz taş ve üç sıra tuğla şeklinde inşa edilmiştir. Doğu cephesinde ise kesme taş ve üç sıra tuğla kullanılmıştır. Avlu kemerleri ve ayakları kesme taş kullanılarak yapılmıştır. Binanın giriş kapısı doğu cephesinde bulunmakta olup, kabartma motifler ile süslenmiştir. Yapının alt katında bulunan revaklar çapraz tonoz ile örtülü iken üst kat revakları kubbeler ile örtülüdür. Yapının kuzeydoğu köşesi, 1903-1906 yılında Hamidiye (Cumhuriyet) Caddesi açılırken kesilmiştir. Günümüzde alt kat kafeler tarafından kullanılmaktadır. (Baykal 1950, Akkılıç 2002, Gabriel 1958, Kaplanoğlu 1994, Dostoğlu, H. ve Dostoğlu, N. 2011, Yüksel 1983, Bağbancı 2007)			

Dini Yapılar

Bursa Ulucami

Atatürk Caddesi üzerinde yer alan cami, Yıldırım Bayezid tarafından yaptırılmıştır. Mimarının Ali Neccar olduğu düşünülmektedir. Çok kubbeli olarak yapılmış olan cami, Bursa'nın en büyük camisi olma özelliği taşımaktadır (Şekil 3.34). Bursa Ulucami genel özelliklerine Tablo 3.5.'de yer verilmektedir.

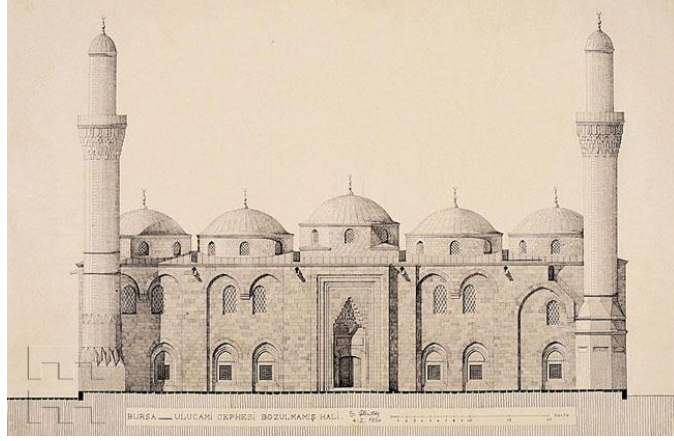
Şekil 3.34. Bursa Ulucami genel görünüm

a) C.J. Fettel'e ait fotoğraf (Anonim 2021d), b) Pascal Sebah 1865 Ulucami iç mekan fotoğrafı (Anonim 2021d)

Bursa Ulucami'de üç ayrı giriş kapısı bulunmaktadır. Kuzey kapısının bulunduğu alanda kullanıcıları şadırvanlar karşılamaktadır. Birer odak noktası oluşturan şadırvanlar, 1865li yıllarda Sebah Joaillier fotoğrafında görüldüğü üzere sosyalleşme-ticari mekan olarak da kullanılmaktadır (Şekil 3.35).

Şekil 3.35. a) 1865 Sebah Joaillier ait Bursa Ulucami fotoğrafı (Anonim 2021d), b) 2021 Ulucami (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

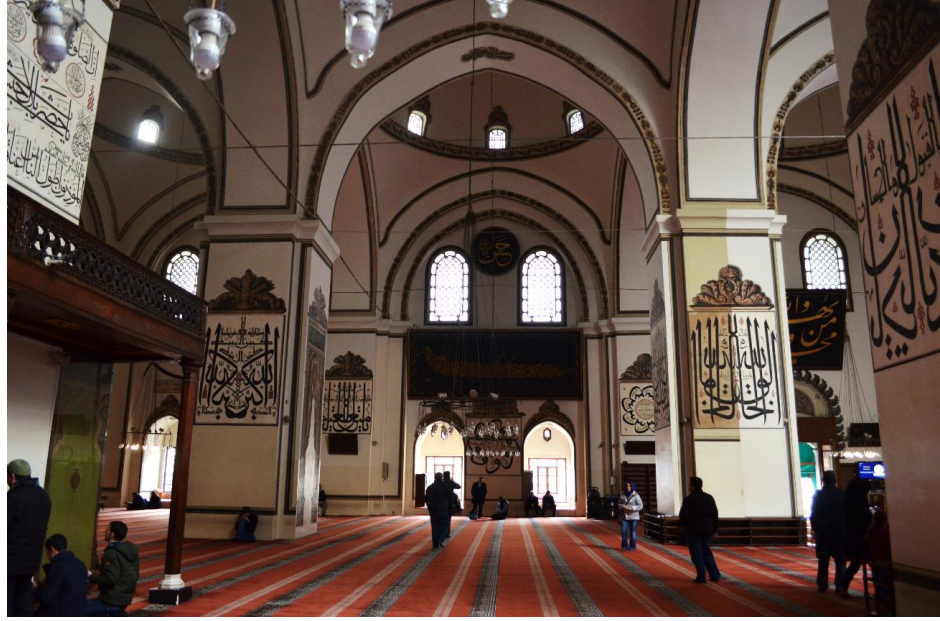
Şekil 3.36. S. Çetintaş 1949 Ulucami Cephesi (Anonim 2011)

Osmanlı dönemi mescit ve camilerde en çok özen gösterilen cephe kuzey cephesi (giriş cephesi) olduğu bilinmektedir. İnşa edilen dini yapıların kuzey cephelerinde bulunan pencere düzeni diğer cephelere kıyasla daha dengeli olmaktadır. Alt ve üst pencerelerin birbiri ile uyum sağladığı en olgun örneklerden biri ise Ulucami'dir. Caminin dört cephesinde de doluluk boşluk oranı dengelidir (Şekil 3.36). Fakat cami cephesinde bulunan pencerelerin farklı bezemelere sahip olduğu göze çarpmaktadır. Bunun sebebi cami yapımında ayrı taşçı gruplarının çalışmasından kaynaklanmaktadır.

Cami iç mekan aydınlatmasında duvarların üst kısmında içte ve dışta olmak üzere takılmış olan, alçı kayıtlı sabit pencereler bulunmaktadır. Revzen adı verilen pencereler havalandırma amacı ile değil aydınlatma amacı ile kullanılmaktadır (Şekil 3.36). Cami havalandırması ise duvarların alt kısmında bulunan kanatlı pencereler ile sağlanmaktadır (Şekil 3.37, Şekil 3.38).

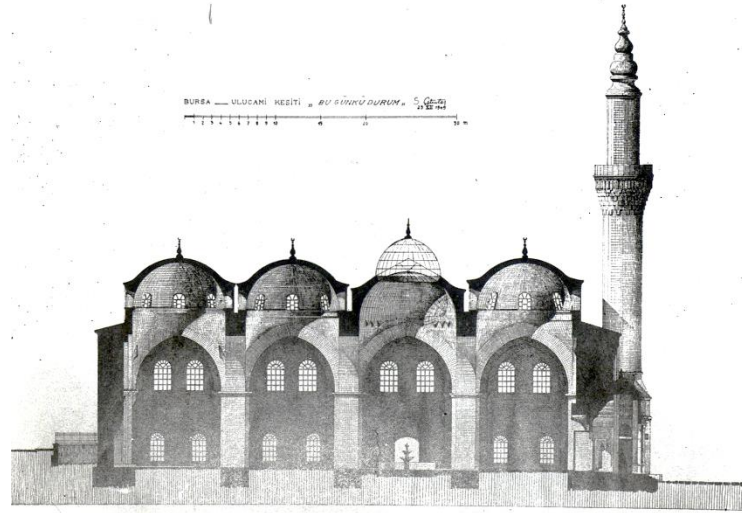

Şekil 3.37. Ulucami kuzey cephesi
a) tepe penceresi; revzen, b) Açılır pencere (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Şekil 3.38. Ulucami’de bulunan pencereler ve mekana etkisi (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Bursa Ulucami’de şadırvan kullanımı dış mekan ile sınırlı kalmamaktadır. Mekanın içinde de kullanılan şadırvan, Ulucami’nin üç kapısının kesiştiği noktada yer almaktadır (Şekil 3.39). Şadırvan, görsel konfora destekte bulunmasının yanı sıra rahatlatıcı sesi ile de kullanıcılara huzurlu bir ortam sağlamaktadır.

Şadırvan-aydınlık kubbe

Şekil 3.39. S. Çetintaş 1949 Ulucami Kesiti (Salt Araştırma 2015: Ali Saim Ülgen arşivi)

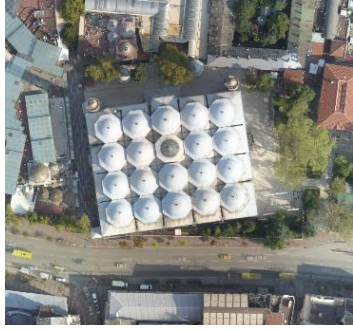
Şadırvan üzerinde bulunan açıklık sayesinde mekanda gün ışığından üst düzeyde faydalanılmaktadır (Şekil 3.40). Gün ışığı mekandaki doğal aydınlatmaya katkıda bulunurken, iç mekan ile dış mekan arasındaki sınırı ortadan kaldırmaktadır.

Şekil 3.40. Ulucami şadırvan ve aydınlık kubbe (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Tablo 3.5. Ulucami genel özellikler

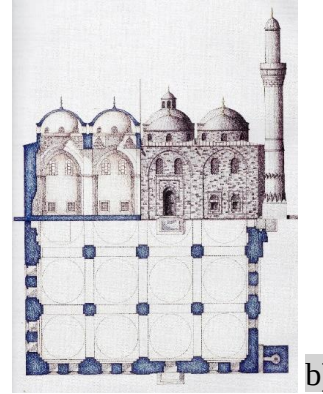
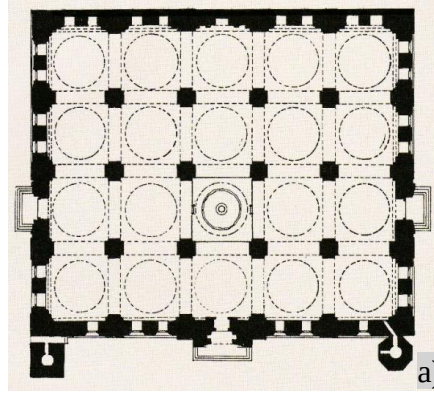
ULUCAMI			
İL / İLÇE	Bursa / Osmangazi	PAFTA	H22d07a4b
CADDE / SOKAK	Atatürk Cad.	PARSEL / ADA	5827 / 87
MAHALLE/KÖY	Şhreküstü	YAPIM TARİHİ	1399
MİMARİ ÇAĞI	Osmanlı Dönemi	KULLANIM AMACI	Cami
ÖRTÜ TÜRÜ	Çok kubbeli	PLAN TİPİ	Çok kolonlu Çok açıklıklı
YAPI MALZEMESİ	Kesme Küfeki Taşı	AVLU KULLANIMI	Üstü açık iç avlu
DUVAR KALINLIĞI	280 /310 cm arası	HAVALANDIRMA	Doğal havalandırma +
SU ÖGESİ	Şadırvan	AYDINLATMA	Doğal aydınlatma + elektrik

Şekil 3.41. Bursa Ulucami (Anonim 2020f)

Şekil 3.42. Bursa Ulucami (Anonim 2020f)

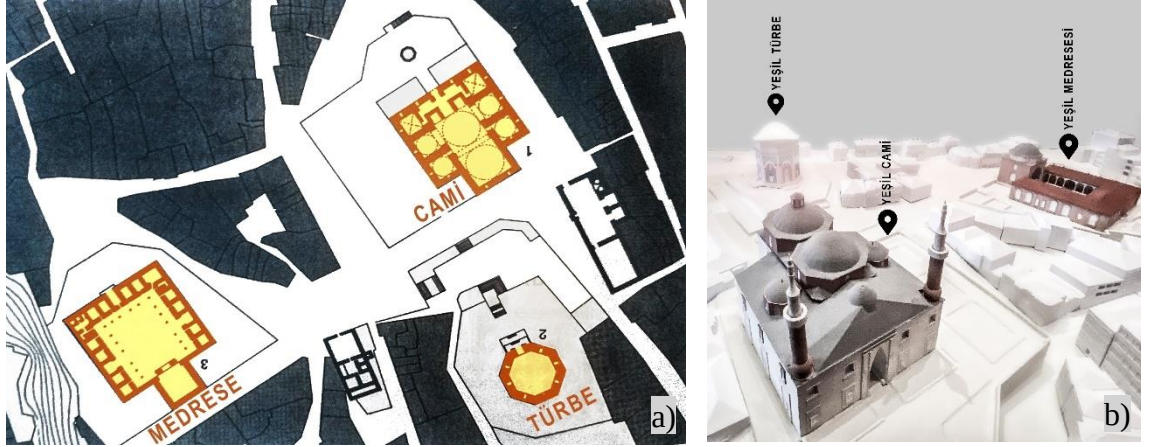
Şekil 3.43. Ulucami Çizimleri

a) Plan (Yenal 2011), b) Gingras Ulucami Planı (Yenal 2011)

Bursa Ulucami, Yıldırım Bayezid tarafından yaptırılmıştır. Cami, geçmişten günümüze deprem, yangın gibi afetlere maruz kalmıştır ve onarımlar geçirmiştir. 69.00x55.00 m boyutlarında dikdörtgen planlı bir yapıya sahip olan cami, 3795 m² alana sahiptir. Eş büyüklükte ve çapları 10.60 m olan yirmi kubbe ile örtülüdür. Caminin üç adet kapısı bulunmaktadır. Kuzey, doğu ve batı giriş kapılarının kesiştiği aks üzerinde şadırvanlı büyük bir havuz bulunmaktadır. Şadırvanın yer aldığı alanın üstünde bulunan kubbe açık olarak bırakılmıştır. Buradaki amaç üstü açık iç avlu oluşturmaktır. Kalınlığı 2.80 ve 3.10 metre arasında değişen dış duvarlar kesme ve küfeki taş bloklardan yapılmıştır.

3.3.2. Yeşil ve çevresi

Yeşil semti, adını Yeşil Külliyesinden almıştır. Yeşil Külliyesi, Sultan Çelebi Mehmed tarafından inşa ettirilmiştir. Külliye bünyesinde cami, türbe, medrese, imaret, han, hamam ve çarşı yer almaktaydı (Şekil 3.44). Han günümüze ulaşamamıştır. Külliye yapımında mimar ve vezir Hacı İvaz Paşa, mimar Abdullağ oğlu Timurtaş, İlyas Ali ve oğlu Tebrizli Hacı Ali ve Mehmed Çelebi görev almıştır (Elbas 2011).

Şekil 3.44. Yeşil Külliyesi

a) Yeşil Külliyesi vaziyet planı (Yenal 2011), b) Türk İslam Eserleri Müzesi Yeşil Külliyesi Maket fotoğrafı (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

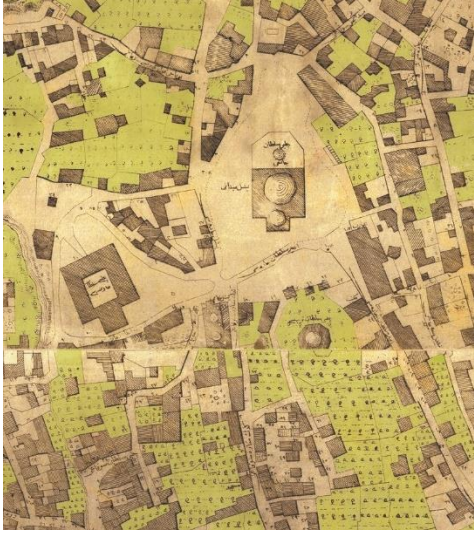
Yeşil ve çevresinin 1862-2019 yılları arası değişimini Tablo 3.6.'da bulunmaktadır. Zaman içerisinde bölgede artan konut dokusu hava fotoğraflarına da yansımaktadır. Şekil 3.45'de Yeşil Caddesinde bulunan konut dokusunun 2021 tarihli fotoğrafta farklılaştığını görülebilmektedir.

Şekil 3.45. 2011 ve 2021 Yeşil Caddesi fotoğrafı

a) 2011 Yeşil Caddesi (Elbas ve ark. 2011), b) 2021 Yeşil Caddesi (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Tablo 3.6. Yeşil ve çevresinin değişimi (1862-2019)

YEŞİL VE ÇEVRESİ	
1862, Suphi Bey Haritası (BKVKBK Suphi Bey haritası esas alınarak düzenlenmiştir)	1939, Hava Fotoğrafı (Elbas 2013d)
	
2009, Hava Fotoğrafı (Elbas 2013d)	2019, Hava Fotoğrafı (Elbas 2013d)
	

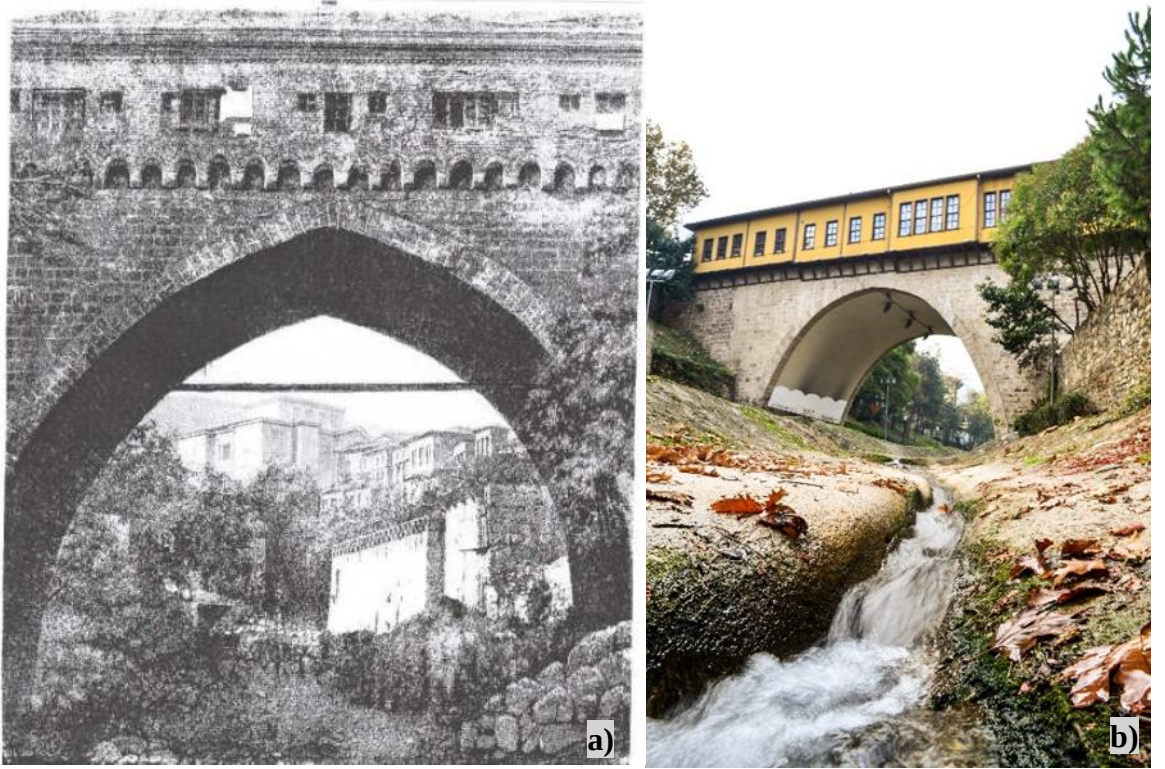
Yeşil ve Çevresi Önemli Yapılar

Bu bölümde yeşil ve çevresinde yer alan yapılar ticari ve dini yapılar başlıkları altında incelenecektir.

- **Ticaret Yapıları**

Irgandı Köprüsü

Irgandı Köprüsü, arasta düzeninde bir çarşıdır. İki tarafı ticari mekanlar ile çevrili olan yapı farklılaşan sebepler doğrultusunda zaman içerisinde yıkılmıştır. Bu sebeple yapının eski durumuna ait verileri yazılı belge, gravür ve gezginlerin çekmiş olduğu fotoğraflardan ulaşılabilmektedir (Bağbancı 2007) (Şekil 3.46). Günümüzde mevcut olan köprü 2004 yılında yapılmış olunan rekonstrüksiyon sonucu tamamlanmıştır (Dostoğlu 2006). Yapının genel özellikleri Tablo 3.7’de bulunmaktadır.

Şekil 3.46. Irgandı Köprüsü’nün fotoğrafı;
a) Tremaux’a ait fotoğraf 1854 (Dostoglu 2001), b)2020 Irgandı Köprüsü (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Tablo 3.7. Irgandı Köprüsü genel özellikler

IRGANDI KÖPRÜSÜ			
İL / İLÇE	Bursa / Yıldırım	PAFTA	H22d07a3b
CADDE / SOKAK	Gökdere Blv.	PARSEL / ADA	27/4304
MAHALLE/KÖY	Kayıhan Mah.	YAPIM TARİHİ	1442
MİMARİ ÇAĞI	Osmanlı Dönemi	KULLANIM AMACI	Köprü-Ticari
ÖRTÜ TÜRÜ	Kırma çatı	PLAN TİPİ	Dikdörtgen planlı
YAPI MALZEMESİ	Kagir- Betonarme onarım yapılmıştır	AVLU KULLANIMI	-
DUVAR KALINLIĞI	-	HAVALANDIRM A	Doğal havalandırma+
SU ÖGESİ	-	AYDINLATMA	Doğal aydınlatma+elektrik
			
Şekil 3.47. Irgandı Köprüsü (Yandex 2019)		Şekil 3.48. Irgandı Köprüsü (Fotoğraf: Büşra Canbakış)	
Irgandı köprüsü Osmanlı'nın tek arasta köprüsü olma özelliği taşımaktadır. Köprü'nün II. Murad devrinde, Hoca Muslihuddin tarafından Abdullah oğlu Timurtaş'a yaptırdığı sanılmaktadır. Kagir köprü, her iki yanında 16 adet, toplamda 32 adet dükkan bulunacak şekilde inşa edilmiştir. 18. Yüzyılda yaşanan sel ile zarar gören köprü, 1855 depreminde de büyük oranda etkilenmiştir.1855 yılında üzerinde bulunan yıkılan kagir çarşı, 19. Yüzyılın ikinci yarısında ahşap dükkanların inşa edilmesi sonucu üzeri açık bir çarşı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Kurtuluş Savaşı sonrası işgalcilerin Bursa şehrini terk ederken köprüyü dinamitlemişlerdir ve bunun sonucunda yıkılan köprü 1949'da dükkansız betonarme şekilde onarılmıştır. Köprü restorasyon çalışmaları 1988 yılında başlamıştır ve köprü'nün bugünkü hali 2004 yılında tamamlanmıştır (Dostoğlu 2006, Dostoğlu, H. ve Dostoğlu, N. 2011)			

Yeşil Cami

Yeşil Cami Bursa'nın Yıldırım ilçesinde bulunmaktadır. İki katlı olan cami, 1414-1419 yılları arasında I. Mehmet tarafından yaptırılmıştır. Çelebi Mehmet'in ölümünden sonra iç ve dış bezeme yapımına devam edilmiştir. Mimarı Hacı İvaz Paşa olan cami, ters T plan şemasına sahiptir. Caminin genel özellikler Tablo 3.8'de görülmektedir. Duvarları kesme taş ile örülen caminin, cephesinde mermer kullanımı göze çarpmaktadır (Elbas 2013, Yenal 2011, Dostoğlu, H. ve Dostoğlu, N. 2011). Yeşil Zaviyesinin genel özellikleri Tablo 3.8'de görülmektedir.

Cami, yeşil alanın içerisinde yer almaktadır (Şekil 3.49). Yapı çevresinde var olan yeşil alan kullanıcıların dinlenebilmesine olanak sağlamasının yanı sıra bireylerin sosyalleşmesine de olanak sağlayan bir toplanma alanı olarak kullanılmaktadır.

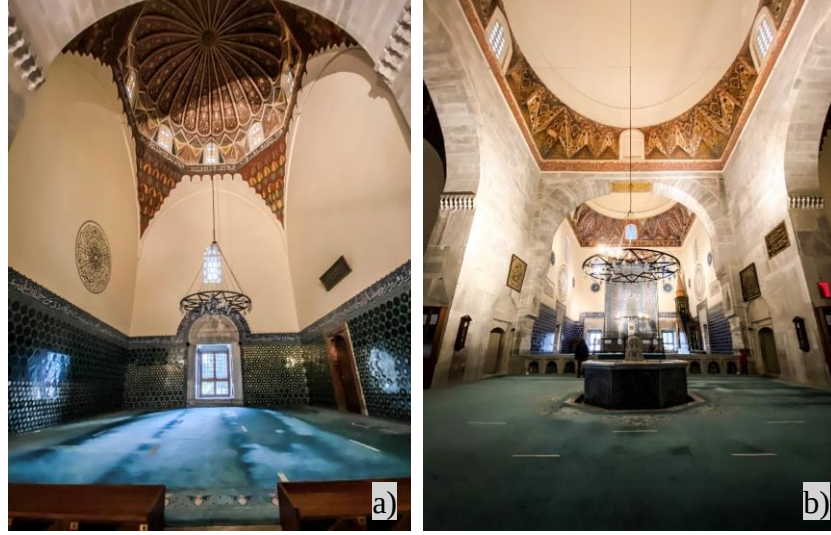

Şekil 3.49. Bursa Yeşil Cami ve avlusu (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

1424'te yapımı durdurulan caminin ilk tasarımı var olduğu sanılan beş gözlü revak inşa edilmemiştir. Kuzey cephesinde var olan mermer malzeme işçiliğini gölgeleyeceği düşüncesiyle revağın bilinçli olarak yapılmadığı sanılmaktadır (Yenal 2011).

Giriş holünün her iki yanında bulunan merdivenler ile üst kata çıkılmaktadır. Merdivenlerin arka bölümünde odalar bulunmaktadır. Giriş holünden sonra üstü beşik tonozlu alandan geçilerek üzeri kubbe ile örtülü şadırvanlı orta mekana ulaşılmaktadır. Orta mekanın her iki yanında eyvan bulunmaktadır. Orta mekanın üzeri 13 metre çapında ve 24,80 metre yüksekliğinde bulunan kubbe ile örtülüdür (Şekil 3.50b).

Orta mekanda bulunan Bursa kemeri, orta mekan ile mihrap eyvanını ayırıştırılmaktadır (Şekil 3.50). Mihrap eyvanının orta mekandan farklı kotta olması sebebi ile bu bölüme basamaklar ile geçilmektedir. Mihrap eyvanında yine örtü türü olarak 10,40 metre çapında kubbe kullanımı görülmektedir.

Şekil 3.50. Yeşil Cami; a) eyvan, b) Yeşil Cami orta mekan-şadırvan (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Yapının aydınlatılabilmesi adına 3 farklı kotta pencere kullanımı görülmektedir. Zemin katta bulunan pencereler, aydınlatma ve doğal havalandırmaya katkı sağlamaktadır. Üst kotlarda bulunan pencereler ise doğal aydınlatmayı desteklemektedirler (Şekil 3.51).

Şekil 3.51. Yeşil Cami pencereleri; a) gün ışığının üç farklı kotta yer alan pencereler sayesinde mekana alınması, b) zemin kat havalandırma ve aydınlatma amacı ile kullanılan pencere, c) duvar kalınlığından kaynaklı oluşan alanın değerlendirilmesi (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Tablo 3.8. Yeşil Cami genel özellikleri

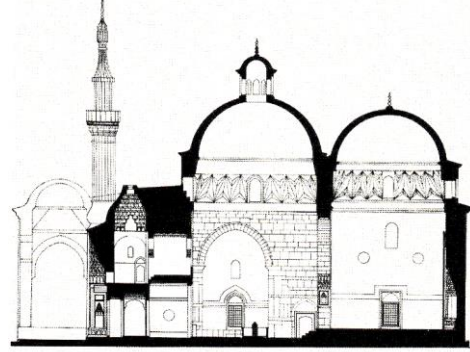
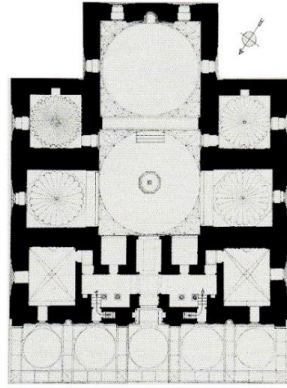
YEŞİL CAMİ			
İL / İLÇE	Bursa / Yıldırım	PAFTA	H22d07a3b
CADDE / SOKAK	Yeşil Cad.	PARSEL / ADA	1/150
MAHALLE/KÖY	Yeşil Mah.	YAPIM TARİHİ	1414-1419
MİMARİ ÇAĞI	Osmanlı Dönemi	KULLANIM AMACI	Cami
ÖRTÜ TÜRÜ	Kubbe	PLAN TİPİ	Ters T planlı
YAPI MALZEMESİ	Taş- Mermer Plaka	AVLU KULLANIMI	Var
DUVAR KALINLIĞI	200 cm	HAVALANDIRMA	Doğal havalandırma +
SU ÖĞESİ	Şadırvan	AYDINLATMA	Doğal aydınlatma + elektrik

Şekil 3.52. Bursa Yeşil Cami Hava Fotoğrafı (Yandex 2019)

Şekil 3.53. Yeşil Cami (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

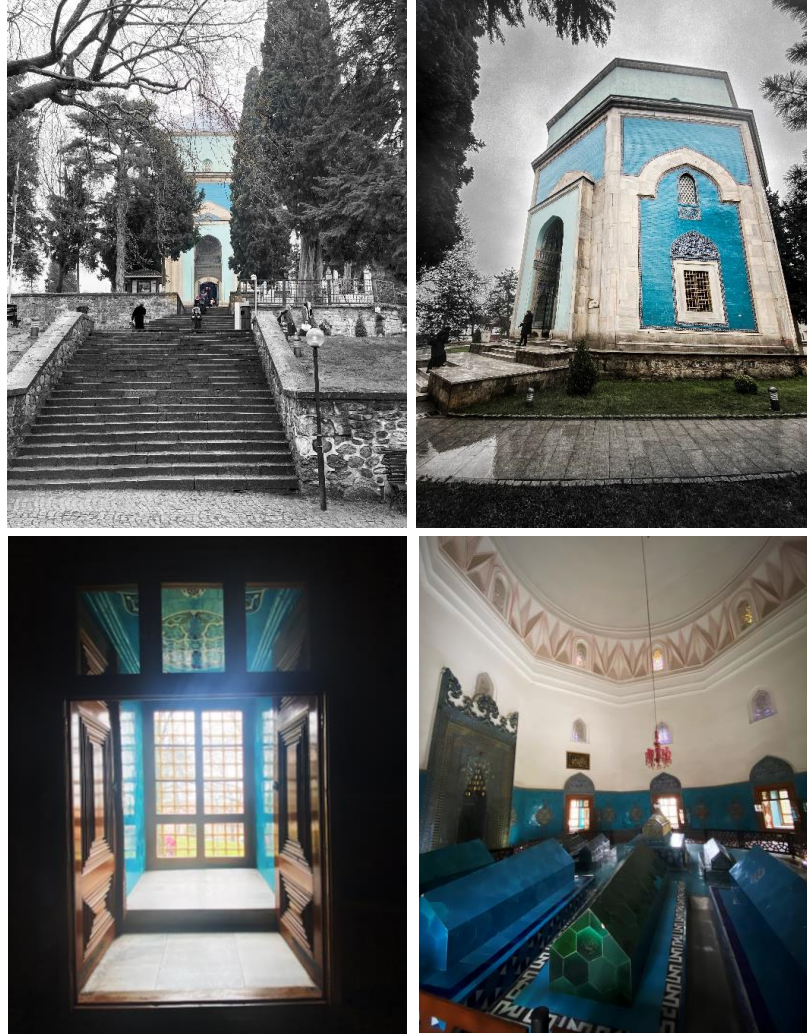

Şekil 3.54. Yeşil Zaviyesi plan ve kesit (Yenal 2011)

Bursa Yeşil Cami, ters T planlı olarak çözümlenmiştir. Son cemaat yeri bulunmayan yapıda, son cemaat yerinin tasarım aşamasında planlandığı fakat sonrasında vazgeçildiği düşünülmektedir. Cami girişinin iki yanında bulunan merdivenler yardımı ile üst kata çıkış sağlanmaktadır. İki ana mekana sahip binanın ana mekanları 12,50 m çapındaki kubbeler ile örtülüdür. Şadırvanın iç mekanda çözülmesi avlunun yapıya dahil edilmesi geleneğine dayanır. Caminin mihrabı yaklaşık on metre boyundadır ve çiniler ile kaplıdır. Caminin yan mekanlarında niş, dolap ve alçı ocak bulunmaktadır (Yücel 1965).

Yeşil Türbe

Bursa Yeşil Türbe 1421 yılında Çelebi Mehmet tarafından, Hacı İvaz Paşa'ya yaptırılmıştır. Yeşil Cami'nin karşı tepesinde bulunan türbe, 6,60 m yüksekliğinde ve 15 m çapındaki kubbe ile örtülüdür. Kubbe kasnağında pencereler bulunmaktadır. Dış cephesine bakıldığında tek bir mekan olarak algılanmakta olan yapının, zemin katında sembolik sandukalar bulunmakta iken bu mekanın altında mezar odası mevcuttur. Sekizgen plana sahip türbenin dış cephesi tamamen çiniler ile kaplanmıştır. İç mekanda da yine çini kullanımı devam etmektedir (Yücel 1965). Bulunduğu arazide geriye çekilen yapı, yeşil alan kullanımına olanak sağlamaktadır (Şekil 3.55). Yapıya merdivenler yardımı ile ulaşılmaktadır (bkz. Şekil 3.55).

Şekil 3.55. Bursa Yeşil Türbe (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Tablo 3.9. Yeşil Türbe genel özellikleri

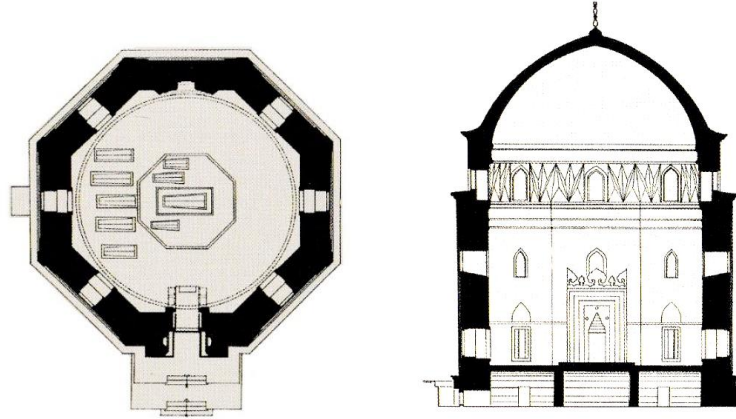
YEŞİL TÜRBE			
İL / İLÇE	Bursa / Yıldırım	PAFTA	H22d07a
CADDE / SOKAK	Yeşil Cad.	PARSEL / ADA	1/155
MAHALLE/KÖY	Yeşil Mah.	YAPIM TARİHİ	1414-1420
MİMARİ ÇAĞI	Osmanlı Dönemi	KULLANIM AMACI	Türbe
ÖRTÜ TÜRÜ	Kubbe	PLAN TİPİ	Sekizgen Plan
YAPI MALZEMESİ	Cephe: firuze renkli sırlı tuğla	AVLU KULLANIMI	-
DUVAR KALINLIĞI	125 cm	HAVALANDIRMA	Doğal havalandırma +
SU ÖGESİ	-	AYDINLATMA	Doğal aydınlatma + elektrik

Şekil 3.56. Bursa Yeşil Türbe (Yandex 2019)

Şekil 3.57. Bursa Yeşil Türbe (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Şekil 3.58. Yeşil Türbe plan ve kesit (Yenal 2011)

1421 yılında Çelebi Mehmed tarafından Hacı İvaz Paşa'ya yaptırılmıştır. Türbe, Yeşil Cami'nin karşısında bulunan tepe üzerinde konumlanmaktadır. Yapıya giriş merdivenler ile sağlanmaktadır. Ana mekanda sembolik sandukalar bulunmaktadır ve bu mekanın altında mezar odası mevcuttur. Yapı 6,60 m yüksekliğinde ve 15 m çapındaki kubbe ile örtülüdür. Dış cephede firuze renkli sırlı tuğla kullanılmıştır. İç mekanda da yine 3 metre yüksekliğe kadar sekiz köşeli turkuaz çini kullanımı görülmektedir.

- **Eğitim Yapıları**

Osmanlı döneminin önemli eğitim-öğretim kurumları olan sıbyan mektepleri ve medreseler, Osmanlı topraklarının dört bir yanında bulunmaktadır. Osmanlı'nın önemli kentlerinden biri olan Bursa'da, Cumhuriyet dönemine kadar 250'nin üstünde sıbyan mektebi ve 100'ü aşkın medrese inşa edilmiştir. Sıbyan mekteplerinden yalnızca iki tanesi günümüze ulaşabilirken, medreselerden on üç tanesi günümüze ulaşabilmiştir.

Medreseler

- Lala Şahin Paşa Medresesi
- Hüdavendigâr Medresesi
- Subaşı Eyne Bey Medresesi
- Yıldırım Medresesi
- Vaiziye Medresesi
- Yıldırım Darüşşifası
- Molla Yegan Medresesi
- Sultaniye Medresesi
- Muradiye Medresesi
- Veliyyüdünoğlu Ahmed Paşa Medresesi
- Gökdere Medresesi
- Haraççioğlu Medresesi
- Yerkapı Darülkurraşı

Sıbyan Mektepleri

- Hoca İlyas Mektebi
- Sitti Hatun Mektebi

Tanzimat sonrası Bursa'ya kazandırılan okular

- Mekteb-i Fünun-i İdadi
- Hamidiye Sanayi Mektebi
- Darü'l-muallimin (Erkek Öğretmen Okulu)
- Mülkiye İdadisi (Mekteb-i İdadi Mülki)

- Harir Darüttalimi (İpekçilik Okulu)
- Ziraat Mektebi

Bu bölümde Yeşil bölgesinde yer alan Yeşil Medrese'si ele alınacaktır.

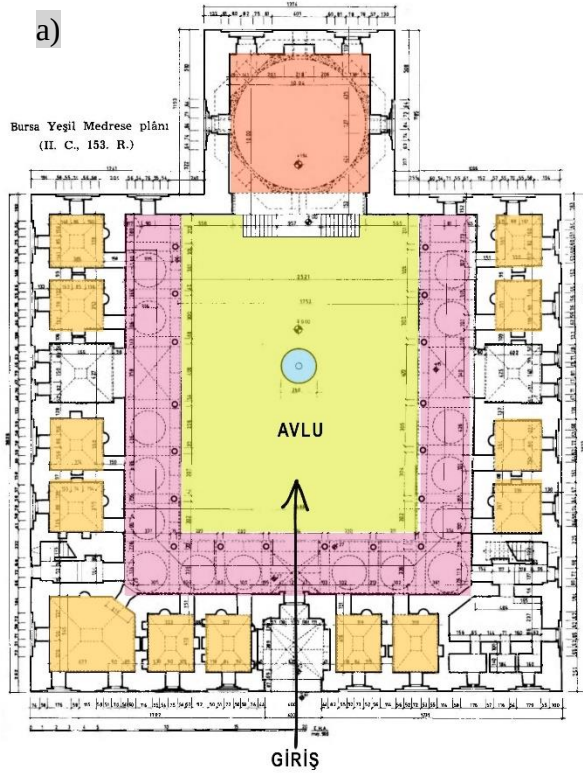
Yeşil Medresesi

Çelebi Sultan Mehmed tarafından yapımına başlanan Yeşil Medrese'si, 1424 yılında kullanıma açılmıştır. Medrese, dikdörtgen bir avlu etrafında inşa edilmiştir (Şekil 3.60). Dershane kısmı kubbe ile örtülü ve binanın geri kalanından kot farkı ile ayrılmaktadır (Şekil 3.59.a). Odaların önünde tonozlu revaklar bulunmaktadır ve revaklar avluya açılmaktadır (Şekil 3.60). Yapının duvarlarında moloz taş ve tuğla kullanımı görülmekte iken, üst örtüsünde kiremit kullanımı mevcuttur. Medrese, 1923 yılında müze olarak işlevlendirilmiştir. Türk İslam Eserleri Müzesi olarak günümüzde hizmet vermektedir.

Şekil 3.59. Yeşil Medresesi genel görünüm (Kubbe ile örtülü dershane kısmı ve giriş kapısı) (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Yapıda bulunan iç avlu, şadırvanlı olarak düzenlenmiştir (Şekil 3.60). Avluya açılan revaklar, kullanıcıların yarı açık mekan kullanımına olanak sağlamaktadır (Şekil 3.61). Avlu, çevresinde bulunan on üç küçük hücre, iki eyvan ve dershane birimleri, geçmiş dönemlerde öğrencilere hizmet vermekte iken günümüzde sergi mekanı olarak değerlendirilmektedir (Şekil 3.62, Şekil 3.63). Medrese genel özellikleri Tablo 3.10.'da görülmektedir.

b)

Şekil 3.60. Yeşil Medrese

a) Medrese planı (Ayverdi 1972'den değiştirilerek alınmıştır), b) Şadırvanlı avlu (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Şekil 3.61. Yeşil Medrese; a) Revak, b) Revakların avluya açılması (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Şekil 3.62. a) Yeşil Medrese Eyvan, b) Sergi mekanı olarak kullanılmakta olan odaların birinden görünüm (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Şekil 3.63. Medresede bulunan derslane birimi ve iç mekanı (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Tablo 3.10. Yeşil Medresesi genel özellikler

YEŞİL MEDRESESİ			
İL / İLÇE	Bursa /Yıldırım	PAFTA	H22-D-07A3b
CADDE / SOKAK	Yeşil Cad.	PARSEL / ADA	143/1
MAHALLE/KÖY	Yeşil Mah.	YAPIM TARİHİ	1414-1424
MİMARİ ÇAĞI	Osmanlı Dönemi	KULLANIM AMACI	Medrese-Müze
ÖRTÜ TÜRÜ	Kubbe-Tonoz	PLAN TİPİ	Açık avlulu plan
YAPI MALZEMESİ	Moloz taş, tuğla.	AVLU KULLANIMI	Var
DUVAR KALINLIĞI	170 cm	HAVALANDIRMA	Doğal havalandırma +
SU ÖGESİ	+	AYDINLATMA	Doğal aydınlatma + elektrik

Şekil 3.64. Yeşil Medrese hava fotoğrafı (Yandex 2019)

Şekil 3.65. Yeşil Medrese (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

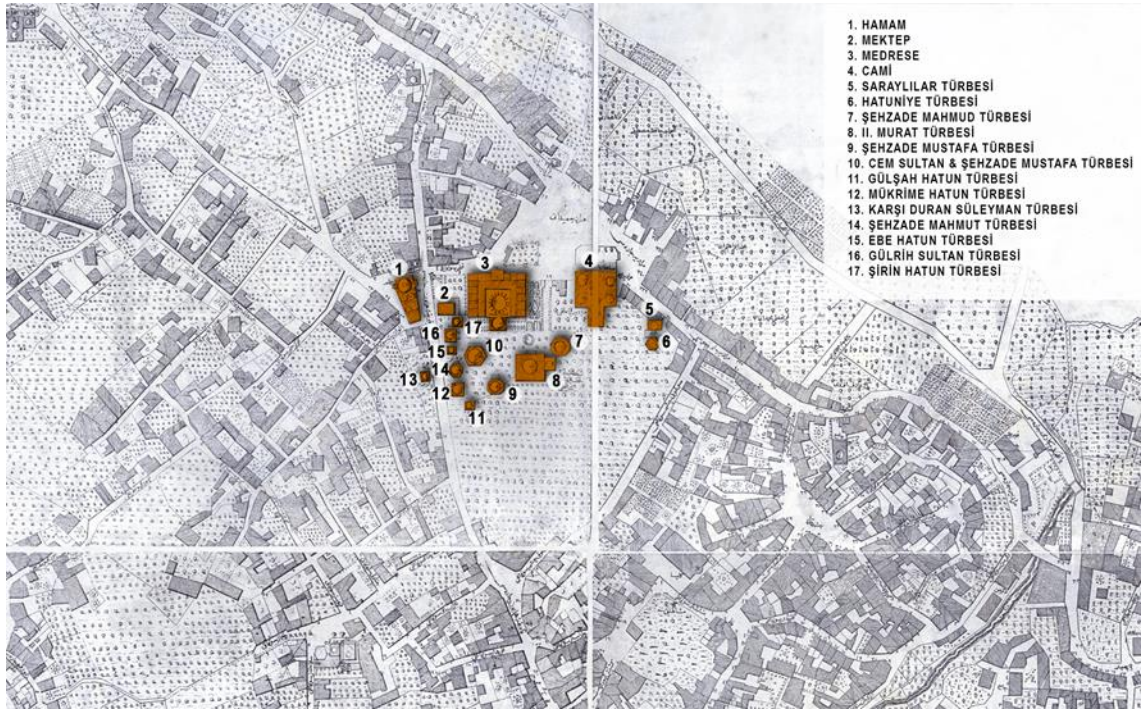
Şekil 3.66. Yeşil Medresesi plan (Ayverdi ve Yüksel 1976)

Şekil 3.67. Yeşil Medresesi restorasyon projesi (Kuleli ve Binan 2019'dan alınan kesit düzenlenmiştir)

Bursa Yeşil Medrese' si, dikdörtgen bir avlu etrafında inşa edilmiştir. Medrese, odalar ve dersane birimlerinden oluşmaktadır. Dersane birimi kot farkı ile diğer birimlerden ayrılmaktadır ve kubbe ile örtülüdür. Odaların önünde tonozlu revaklar bulunmaktadır ve revaklar şadırvanlı iç avluya açılmaktadır. Yapının duvarlarında moloz taş ve tuğla kullanımı görülmekte iken, üst örtüsünde kiremit kullanımı mevcuttur. Medrese, 1923 yılında müze olarak işlevlendirilmiştir. Türk İslam Eserleri Müzesi olarak günümüzde hizmet vermektedir.

3.3.3. Muradiye Külliyesi ve çevresi

Muradiye Külliyesi, Sultan II. Murad tarafından inşa ettirilmiştir. Sultan II. Murad Edirne'yi fethettikten sonra Edirne'yi başkent yapmıştır. Fakat külliyesini yine de Bursa'ya yaptırmayı tercih etmiştir. Osmanlı padişahlarının Bursa'da yaptırdığı son külliye olma özelliğine sahiptir. Muradiye; cami, medrese, imaret, hazire alanı, hamam, türbe ve çeşmeden oluşmaktadır (Şekil 3.68). Muradiye külliyesi etrafında zamanla konutlar inşa edilmiş ve konut dokusu şekillenmeye başlamıştır (Tablo 3.11).

Şekil 3.68. Muradiye Külliyesi ve konut dokusu (BKVKBK Suphi Bey 1862 haritası değiştirilerek alınmıştır)

Tablo 3.11. Muradiye Külliyesi ve çevresi (1862-2020)

MURADIYE VE ÇEVRESİ	
1862, Suphi Bey Haritası (BKVKBK Suphi Bey haritası esas alınmıştır)	1939, Hava Fotoğrafı (Elbas 2013b)
	
2009, Hava Fotoğrafı (Elbas 2013b)	2020, Hava Fotoğrafı (Elbas 2013b)
	

1860lı yıllarda çekilmiş olan fotoğrafta Uludağ, Muradiye Külliyesi, külliye etrafında oluşan yapılaşma ve Bursa ovası görülmektedir (Şekil 3.69a). Benzer bir açıdan 2014 yılında çekilmiş olan fotoğrafta ise Muradiye Külliyesi çevresindeki yoğun yapılaşma, kat yüksekliklerindeki artış ve Bursa ovasındaki konut yoğunluğu görülmektedir (Şekil 3.69b).

Şekil 3.69. a) P. Sebah 1860'larda Yıldız Kahve'den Muradiye fotoğrafı (Anonim 2021d) b) 2014 Muradiye (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Muradiye Bölgesi Önemli Yapılar

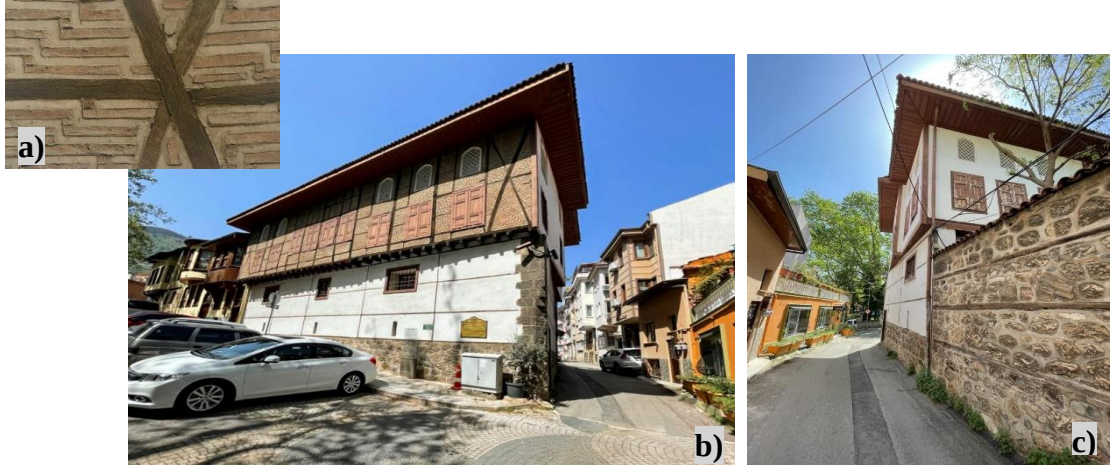
Bu bölümde Muradiye bölgesinde yer alan yapılar konut ve eğitim yapıları başlıkları altında incelenecektir.

- **Konut yapıları**

Osmanlı Evi Müzesi

Bursa Muradiye mahallesinde bulunan Osmanlı Evi Müzesi, dış sofalı, ara katlı ve eyvanlı konut tipine örnektir (Yenal 2011). Yapının genel özellikleri Tablo 3.12’de görülmektedir.

Konutta yapı malzemesi olarak taş ve ahşap dikmeler arası tuğla kullanımı görülmektedir. Sıvasız olarak bırakılan tuğla duvar örgüsü dikkat çekicidir (Şekil 3.70).

Şekil 3.70. Osmanlı Evi Müzesi; a) sıvasız tuğla duvar örgüsü (Yenal 2011), b,c) dış cephe görünümü (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

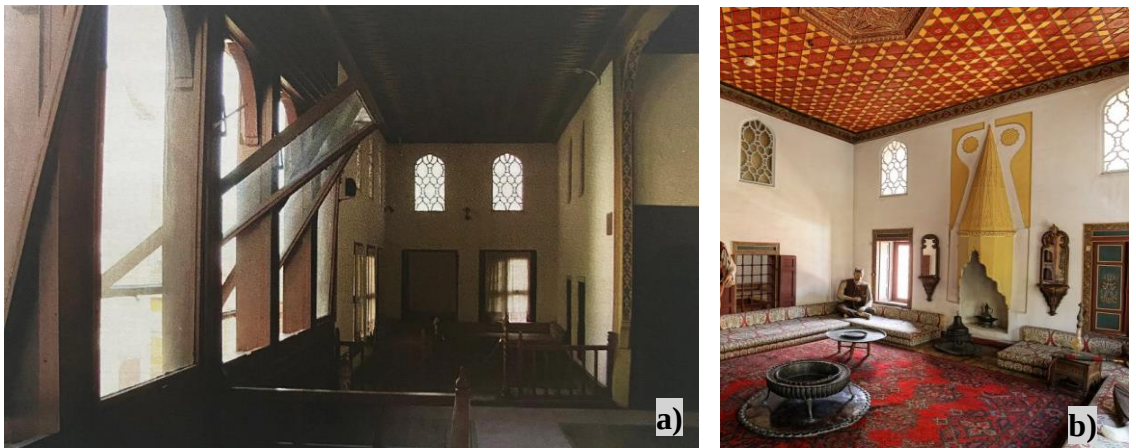
Yapının giriş kapısı avluya açılmaktadır. Taşlıktan çıkan merdivenle ara kata ulaşılmaktadır (Şekil 3.71). Ara katta bizi karşılayan dış sofaya açılan üç adet oda bulunmaktadır. Bu odaların pencereleri sofaya, dolayısı ile de avluya açılmaktadır (Yenal 2011).

Üst katta, büyük bir eyvan, bir yan sofa, baş oda ve bir oda daha bulunmaktadır. Baş oda ve odaya eyvandan geçiş sağlanmaktadır. Baş oda olarak tanımlanan odada yüklük ve ocak bulunmaktadır (Yenal 2011).

Sofanın sokağa bakan ucunda bulunan sekilik bölümü, avlu ve sokağa hakim bir konumdadır. Sofada bulunan pencereler avluya açılmaktadır (Şekil 3.72a). Üst katta bulunan yoğun bezemeler (bkz. Şekil 3.72b), yapının üst düzey birisine ait olduğu düşüncesini destekler niteliktedir (Yenal 2011).

Şekil 3.71. a) Osmanlı Evi ve avlu (Anonim 2021g), b) Giriş Kapısı, c) Avlu (b,c: Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Şekil 3.72. a) Üst kat; sofa ve eyvan (Yenal 2011), b) Konut içerisinde bulunan bezemeler (Anonim 2021e)

Tablo 3.12. Osmanlı Evi Müzesi genel özellikler

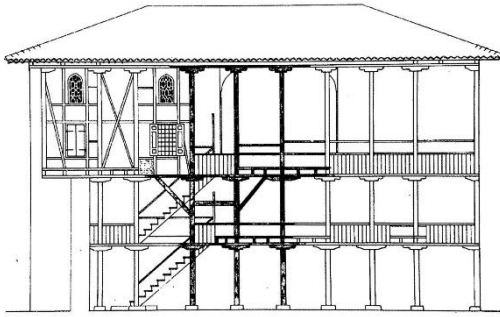
OSMANLI EVİ MÜZESİ			
İL / İLÇE	Bursa / Osmangazi	PAFTA	H22d06b2c
CADDE / SOKAK	Aralık Sok.	PARSEL / ADA	7-8 / 4770
MAHALLE/KÖY	Muradiye Mah.	YAPIM TARİHİ	Tahm. 17. Yy.
MİMARİ ÇAĞI	Osmanlı Dönemi	KULLANIM AMACI	İlk Kullanım: Konut Günümüz: Müze
ÖRTÜ TÜRÜ	Kırma Çatı	PLAN TİPİ	Dış sofalı/Ara katlı/Eyvanlı
YAPI MALZEMESİ	Taş-Ahşap-Tuğla	AVLU KULLANIMI	Var
DUVAR KALINLIĞI	-	HAVALANDIRMA	Doğal havalandırma+
SU ÖĞESİ	Yok	AYDINLATMA	Doğal aydınlatma + elektrik

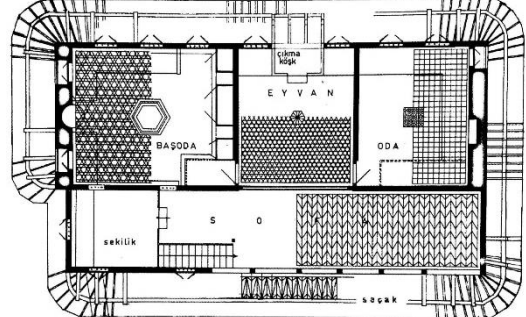
Şekil 3.73. Bursa Osmanlı Evi Müzesi (Yandex 2019)

Şekil 3.74. Osmanlı Evi Müzesi (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Şekil 3.75. Avlu Yönü kesit ve cephe (Yenal 2011)

Şekil 3.76. Muradiye Evi, Üst kat planı (Yenal 2011)

Muradiye mahallesinde bulunan Osmanlı Evi'nin 17. Yüzyılda bir paşanın konağı olarak yapıldığı düşünülmektedir. Zemin ve birinci katta yapı malzemesi olarak taş kullanılmıştır. İkinci katta ise ahşap dikmeler arası tuğla örgüsü görülmektedir. Yapının ilk yapımında Muradiye Külliyesine bakan cephesinin zemin ve birinci katında, pencere bulunmamaktadır. Fakat sonradan birinci kata külliye bakan dört adet pencere eklenmiştir. Yapının birinci katına avluda bulunan merdiven yardımı ile ulaşılmaktadır. Merdivenle çıkılan birinci katta geniş bir dış sofa ve sofaya açılan üç oda bulunmaktadır. İkinci katta ise eyvan ve eyvana açılan baş oda ve bir oda daha bulunmaktadır.

Eğitim Yapıları

Bu bölümde Muradiye bölgesinde yer alan ve döneminde eğitim yapısı olarak kullanılmakta olan Muradiye Medresesi ele alınacaktır.

Muradiye Medresesi

Günümüzde Kur'an ve El Yazmaları Müzesi olarak hizmet vermekte olan Muradiye Medresesi, 14 oda ve dersane biriminden oluşmaktadır. Medresenin ana giriş kapısı binanın geri kalanından yüksek inşa edilmiştir ve giriş vurgulanmıştır (Şekil 3.77).

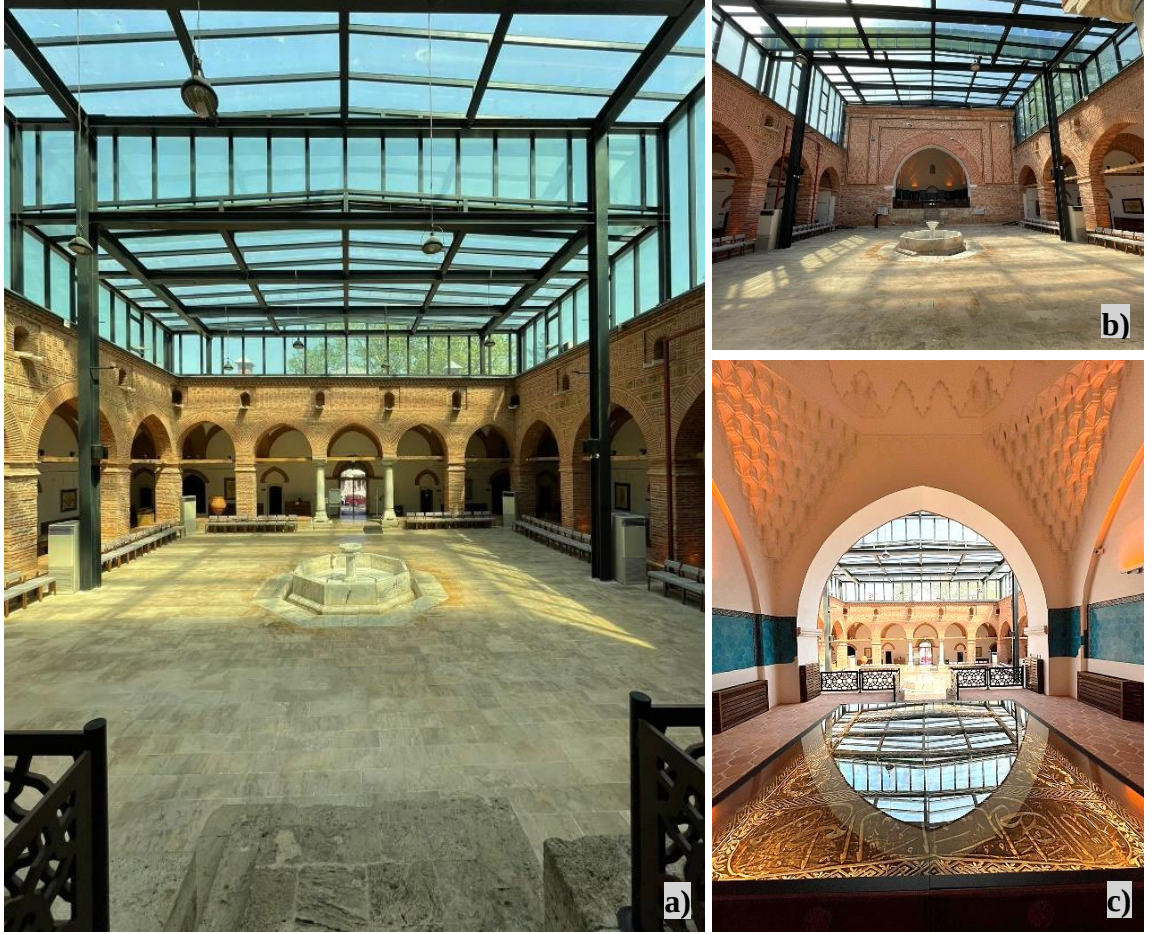
Şekil 3.77. Muradiye Medresesi ve ana giriş kapısı (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Şekil 3.78. a) Muradiye Medresesi oda, b) Revak, c) Revağın avlu ile ilişkisi (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Şadırvanlı avlu ve etrafında bulunan yapı grubundan oluşan medresede, açık eyvan olarak tasarlanan dersane birimi bulunmaktadır. Dersane birimine merdiven ile çıkılmaktadır. Yapıda bulunan ve sergi alanı olarak kullanılmakta olan odalar revaklara, revaklar ise

avluya açılmaktadır (Şekil 3.78). Müze olarak hizmet veren yapının avlusu cam üst örtü ile kapatılmıştır (Şekil 3.79). Medresenin genel özellikleri Tablo 3.13.'de bulunmaktadır.

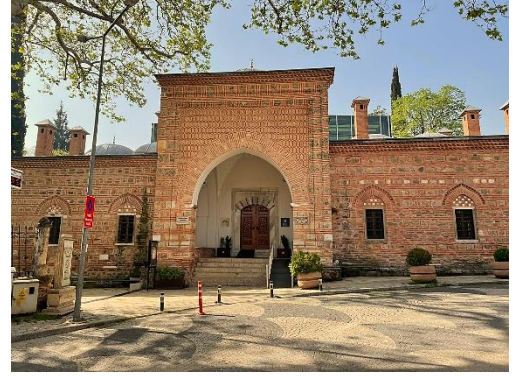
Şekil 3.79. a) Muradiye Medresesi avlu, b) Avlu ve eyvan, c) Eyvan; dersane birimi
(Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Tablo 3.13. Muradiye Medresesi genel özellikler

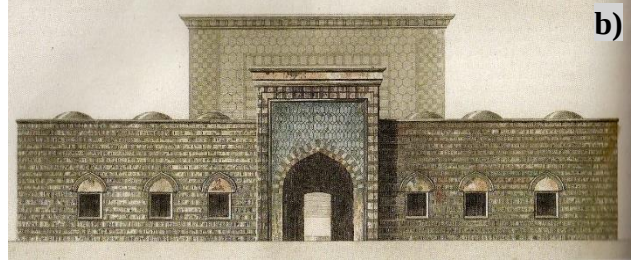
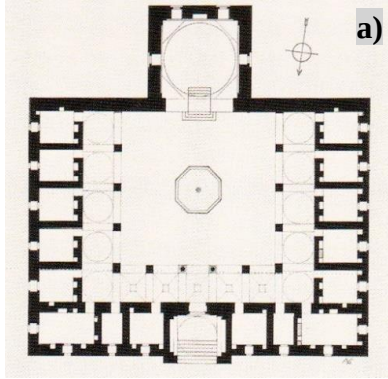
MURADIYE MEDRESESİ			
İL / İLÇE	Bursa / Osmangazi	PAFTA	H22d06b2c
CADDE / SOKAK	Sedat Sok.	PARSEL / ADA	4768 / 2
MAHALLE/KÖY	Muradiye Mah.	YAPIM TARİHİ	-
MİMARİ ÇAĞI	Osmanlı Dönemi	KULLANIM AMACI	Medrese/Müze
ÖRTÜ TÜRÜ	Kubbeli	PLAN TİPİ	Kare
YAPI MALZEMESİ	Taş-Tuğla	AVLU KULLANIMI	Var
DUVAR KALINLIĞI	-	HAVALANDIRMA	Doğal havalandırma + klima
SU ÖGESİ	Şadırvan	AYDINLATMA	Doğal aydınlatma + elkt.

Şekil 3.80. Muradiye Medresesi Hava Fotoğrafi (Google Earth 2020)

Şekil 3.81. Muradiye Medresesi (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Şekil 3.82. Muradiye Medresesi; a) Plan, b) Görünüş (Yenal 2011)

1446'da yaptırılan Muradiye Medresesi, kare avluya sahiptir ve çevresinde derslikler bulunmaktadır. Giriş eyvanı kubbe ile örtülüdür. Avludan 140 cm yüksekte bulunan derslane biriminde üst örtü olarak yaklaşık 9 metre çapındaki kubbe kullanımı görülmektedir. Dershanenin iç duvarları 2.60 metre yüksekliğine kadar çini ile kaplıdır. Yan kollarda bulunan on küçük hücrenin mollalara, girişin her iki yanındaki odaların ise müreddis ve muide, köşelerdeki büyük iki odanın da Kapalı Derslane'ye ve olasılıkla kütüphaneye ayrıldığı düşünülmektedir (Yenal 2011).

3.3.4. Yıldırım Külliyesi ve çevresi

Yıldırım Külliyesi Yıldırım Bayezid tarafından şehrin en doğusuna, şehre gelen İpek Yolu'na hakim bir tepe üzerine kurulmuştur. Külliye, cami, medrese, hamam, imaret, han, ahır, kuyu ve darüşşifadan oluşmaktaydı. Cami, medrese, hamam ve darüşşifa günümüze ulaşabilmiştir.

Yıldırım Külliyesi ve çevresinde bulunan yapılı çevrenin zaman içerisindeki değişimi Tablo 3.14'de görülebilmektedir.

Tablo 3.14. Yıldırım Külliyesi ve Çevresi, 1862-2019 değişimi

YILDIRIM KÜLLİYESİ VE ÇEVRESİ	
1862, Suphi Bey Haritası (BKVKBK Suphi Bey haritası esas alınmıştır)	1939, Hava Fotoğrafı (Bursa Büyükşehir Belediyesi arşivi)
	
2010, Hava Fotoğrafı (Google Earth)	2019, Hava Fotoğrafı (Google Earth)
	

Yıldırım Külliyesi ve Çevresi

Bu bölümde Yıldırım külliyesi ve çevresinde bulunan yapılar, konut yapısı, dini yapı, su-sağlık yapısı başlıkları altında incelenecektir.

- **Konut yapıları**

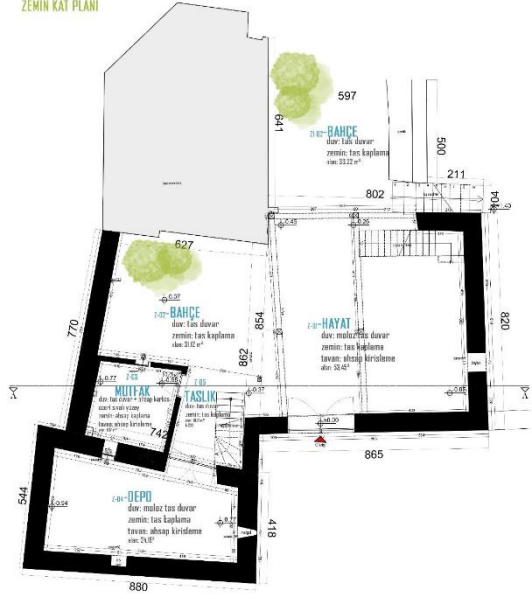
Bu bölümde Yıldırım ilçesine bağlı olan Cumalıkızık köyünde bulunan 2819/8 ve 2794 /87 ada parsel nolu konut yapıları incelenecektir.

2819 ada 8 parsel

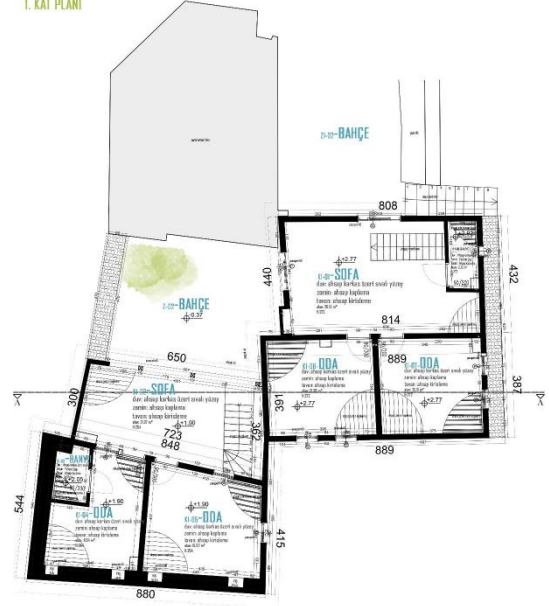
İncelenen konut örneklerinden olan 2819 ada 8 parsel nolu konut projesi ‘‘Cumalıkızık’’ köyünde bulunmaktadır. Zemin kat, hayat, avlu, taşlık, mutfak ve depodan oluşmaktadır (Şekil 3.83). Giriş kat çift kanatlı bir kapıyla hayata açılmaktadır. Hayatla avlu herhangi bir mimari elemanla ayrılmamıştır. Sadece hayat mekanının üstünde üst kat yer alırken avlunun üstünde mekan yok ve açıktır. Hayat mekanında üst katı taşıyan ahşap dikmeler bulunmaktadır. Deponun hemen yanında bulunan ahşap merdiven ve hayat kısmında yer alan ahşap merdiven sayesinde üst kata ulaşım sağlanmaktadır.

Bina duvarlarında yapı malzemesi olarak taş kullanılmıştır (Şekil 3.84). Giriş katında zemin malzemesi olarak taş kaplama görülürken, 1. katta ahşap kaplama olduğu görülmektedir Tavanda ise ahşap kirişleme kullanıldığı dikkat çekmektedir. Yapıda kullanılan avlu ile mekanlara dağılan hava ve ışığın dengeli olması sağlanmaktadır. Avluda hapsolmuş serin hava, avluya bakan duvarları soğutarak tüm evin serinlemesini sağlar. Aynı zamanda eve gün ışığının girmesine de katkı sağlayan avlu, yapay aydınlatmaya daha az ihtiyaç duyulmasını desteklemektedir.

2819 ADA 8 PARSEL RESTORASYON
ZEMİN KAT PLANI

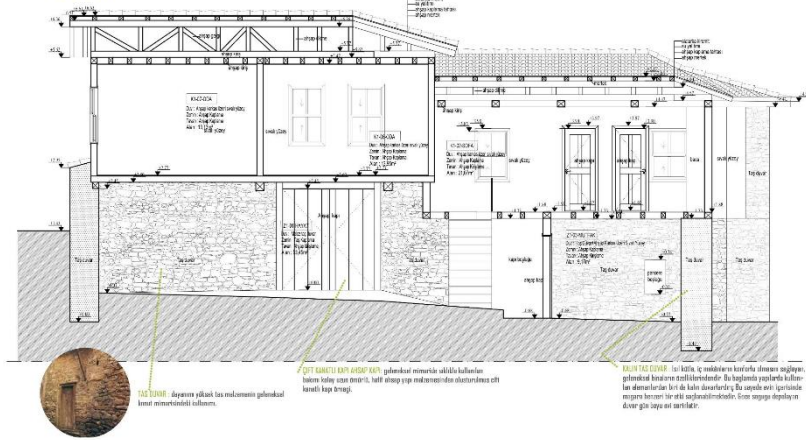

2819 ADA 8 PARSEL RESTORASYON
1. KAT PLANI

Şekil 3.83. 2819 ada 8 parsel nolu konut zemin kat ve 1. kat planı (BKVKBK arşivinden değiştirilerek alınmıştır)

2819 ADA 8 PARSEL RESTORASYON
AA KESİTİ

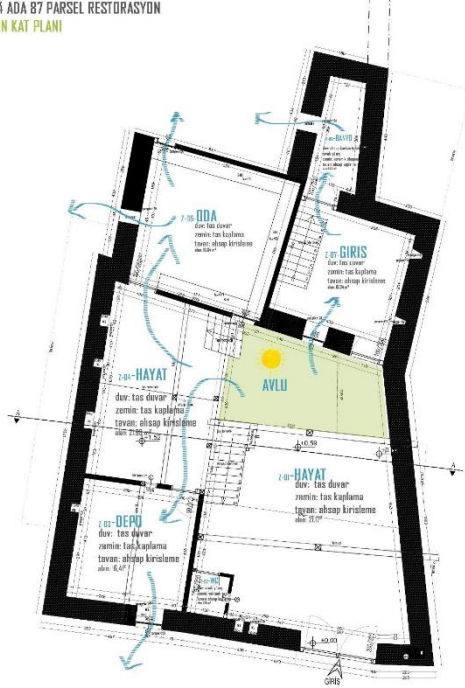
Şekil 3.84. 2819 ada 8 parsel nolu konut AA Kesiti (BKVKBK arşivinden değiştirilerek alınmıştır)

2794 ada 87 parsel

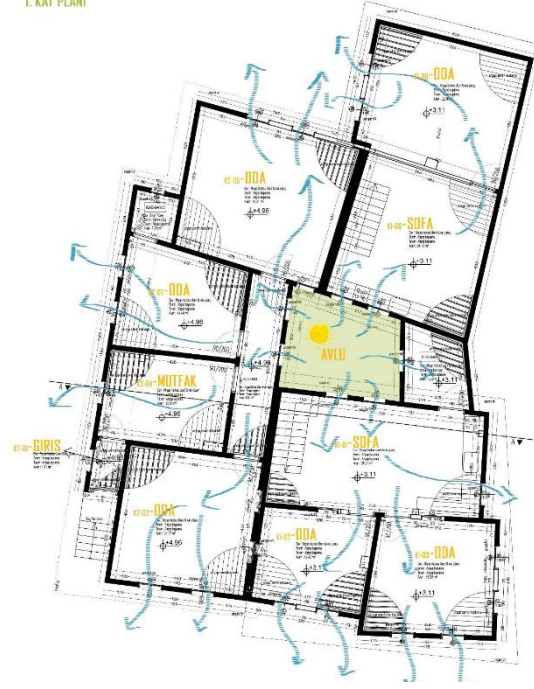
İncelenen konut örneklerinden olan 2794 ada 87 parsel nolu konut projesinde zemin kat, hayat, avlu ve depodan oluşmaktadır (Şekil 3.85). Giriş kat çift kanatlı bir kapıyla hayata açılmaktadır. Hayat ve avlu herhangi bir mimari elemanla ayrılmamıştır. Hayat

mekanında bulunan ahşap merdiven sayesinde üst kata ulaşım sağlanmaktadır. Yapıda kullanılan avlu, ısıl konforun sağlanabilmesi adına değerlidir (Şekil 3.85). Avlu, mevcut gün ışığının yapıya dağılmasını sağlamakta ve doğal havalandırmayı destekler niteliktedir. Yapının zemin kat duvarları, sokak dokusu ile uyumlu taş yapı malzemesi kullanılarak inşa edilmiştir. (Şekil 3.86).

2794 ADA 87 PARSEL RESTORASYON
ZEMİN KAT PLANI

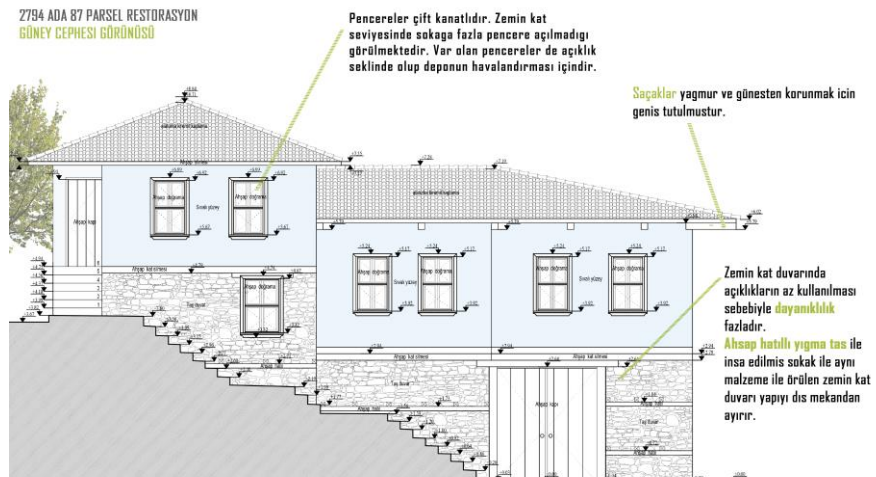

2794 ADA 87 PARSEL RESTORASYON
I. KAT PLANI

Şekil 3.85. 2794 ada 87 parsel nolu konut zemin kat planı ve birinci kat planı (BKVKBK arşivinden değiştirilerek alınmıştır)

2794 ADA 87 PARSEL RESTORASYON
GÜNEY CEPHESİ GÖRÜNÜŞÜ

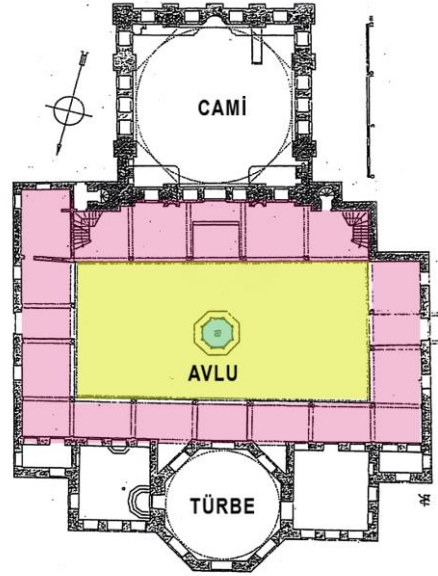
Şekil 3.86. 2794 ada 87 parsel nolu konut güney cephesi (BKVKBK arşivinden değiştirilerek alınmıştır)

- **Dini Yapılar**

Bu bölümde Yıldırım ilçesinde bulunan Emir Sultan Cami incelenecektir.

Emir Sultan Cami

15. yüzyıl başlarında Yıldırım ilçesine bağlı Emir Sultan mahallesinde Hundi Fatma Sultan tarafından yaptırılmıştır. Yapı tarihsel süreç içerisinde harap olması sebebi ile, 1804-1805 yıllarında III. Selim tarafından inşa ettirilmiştir. 1855 depreminde zarar görmesi sonucu Sultan Abdülaziz döneminde onarımdan geçmiştir. Caminin genel özellikleri Tablo 3.15’de yer almaktadır.

Şekil 3.87. Albert Gabriel'den Emir Sultan türbe, cami ve avlu planı düzenlenmiştir (Elbas ve Erdönmez 2017’den alınan plan düzenlenmiştir)

Yapı, cami ve türbeden oluşmaktadır (Şekil 3.87). Cami ve türbe, merkezinde şadırvan bulunan avluya revak yardımı ile açılmaktadır (Şekil 3.88). Revak, ahşap kemerler ve on altı adet mermer ayaktan oluşmaktadır.

Şekil 3.88. Emir Sultan Cami şadırvanlı avlu ve ahşap kemerli revak (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Yapının avlusunda bulunan şadırvan bir odak noktası oluşturmaktadır. Su ögesinin varlığı sadece mekan kullanıcılarına değil orada bulunan canlıların da faydalanmasına olanak tanımaktadır (Şekil 3.89).

Şekil 3.89. Emir Sultan Cami şadırvan (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Cami, kubbe ile örtülüdür. Bina cephesinde ve kubbe kasnağında bulunan pencereler, form gereği yüksek olan yapının daha fazla alanına gün ışığının ulaşmasına olanak sağlamaktadır (Şekil 3.90).

Şekil 3.90. Emir Sultan pencere kullanımı (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Cami güney cephesinde bulunan kuş evi (Şekil 3.91) yapının doğaya verdiği önemi göstermektedir. Bu küçük detay doğadaki canlılar için yuva olması sebebi ile Osmanlı döneminde inşa edilen bazı yapılarda yer almaktaydı. Kuşevi: almadan verebilmenin bir örneğidir (Bektaş 2020).

Şekil 3.91. Emir Sultan Cami; kuş evi (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Tablo 3.15. Emir Sultan Cami genel özellikler

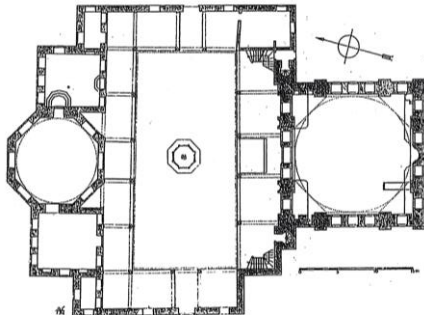
EMİR SULTAN CAMİSİ			
İL / İLÇE	Bursa / Yıldırım	PAFTA	H22d07a4b
CADDE / SOKAK	Doyuran Cad.	PARSEL / ADA	5827 / 87
MAHALLE/KÖY	Emirsultan	YAPIM TARİHİ	15. yy. başı
MİMARİ ÇAĞI	Osmanlı Dönemi	KULLANIM AMACI	Cami
ÖRTÜ TÜRÜ	Kubbeli	PLAN TİPİ	
YAPI MALZEMESİ	Kesme Taş-Tuğla	AVLU KULLANIMI	Var
DUVAR KALINLIĞI	-	HAVALANDIRMA	Doğal hav. +
SU ÖGESİ	Şadırvan	AYDINLATMA	Doğal aydınlatma + elkt.

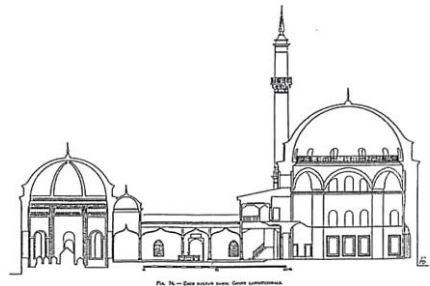
Şekil 3.92. Emir Sultan Cami (Yandex 2019)

Şekil 3.93. Emir Sultan Cami (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Şekil 3.94. Emir Sultan Cami plan ve kesit (Elbas ve Erdönmez 2017)

Bursa Emir Sultan Cami, Yıldırım ilçesinde bulunmaktadır. Emir Sultan'ın eşi Hundi Fatma Sultan tarafından yaptırılmıştır. 15.2 x 15.2 metre uzunluğundaki duvarlar kesme taş ve tuğla ile inşa edilmiştir. Cami'nin tek kubbesi bulunmaktadır. Kubbe sekizgen bir kasnak üzerine oturmaktadır. Kuzeydoğu ve kuzeybatı köşelerinde iki adet minaresi bulunmaktadır. Minarelerde kesme taş kullanımı görülmektedir (Dostoğlu, H. ve Dostoğlu, N. 2011).

Su-Sağlık Yapıları

İslam ülkelerinde hastaların tedavi edilmesi amacı ile “bimaristan” olarak adlandırılan yapılar, Orta Asya’da “dar-ül mezra”, Selçuklularda ise dar-üş şifa olarak adlandırılmıştır. Yapıların mekansal kurgularında avlu ve etrafında revak ve odalardan oluşmaktadır. Girişin karşısında eyvan, her iki yanında diğer servis mekanları bulunmaktadır (Yenal 2011).

Bu bölümde Yıldırım bölgesinde yer alan Yıldırım Darüşşifası incelenecektir.

Yıldırım Darüşşifası

Osmanlı’nın ilk sağlık merkezi ve tıp okulu olarak kabul edilen Yıldırım Darüşşifası, Yıldırım Bayezid tarafından inşa ettirilmiştir. Yapı malzemesi olarak moloz taş ve tuğla kullanımı görülmektedir (Şekil 3.95). 52 metre uzunluğunda ve 30 metre eninde olan yapı oldukça eğimli bir arazide konumlanmıştır. Bu sebeple yapıya giriş merdivenler ile sağlanabilmektedir (Şekil 96a). Dikdörtgen planlı olarak inşa edilen yapının ortasında şadırvanlı avlu bulunmaktadır (Şekil 3.96c). Avlunun çevresinde 73x73 cm boyutlarındaki tuğla ayaklara oturan, revak bulunmaktadır. (Şekil 3.96b). Revak üst örtüsü tonozludur (Dostoğlu, H. ve Dostoğlu, N. 2011). Ana salonun üst örtüsü ise kubbe ile çözülmüştür.

İç mekanda kullanıcıları avlu karşılamaktadır. Avluya açılan odalar eğimli arazi sebebi ile farklı kotlarda bulunmaktadır. Bu doğrultuda odalar kademeli olarak çözümlenmiştir (Şekil 3.96c). Yapının genel özellikleri Tablo 3.16.’da görülmektedir.

Şekil 3.95. Yıldırım Darüşşifası; a) Hava fotoğrafı (Anonim 2021c), b) Ön cephe, c) Arka cephe (b,c: Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Şekil 3.96. a) Göz Vakfı giriş, b) Revak, c) Avlu (a: Fotoğraf: Büşra Canbakış, b,c: Anonim 2006)

Tablo 3.16. Yıldırım Darüşşifası genel özellikler

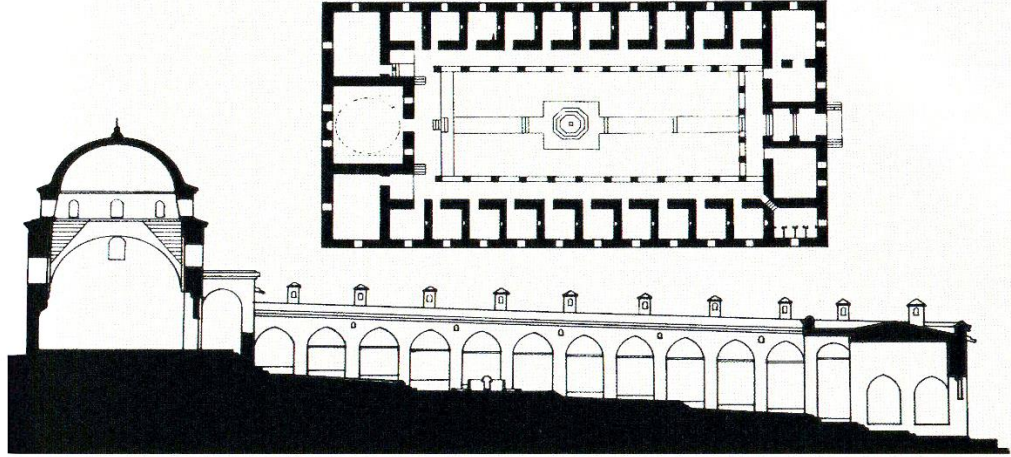
YILDIRIM DARÜŞŞIFASI			
İL / İLÇE	Bursa / Yıldırım	PAFTA	H22d07b4b/h22d07b1c
CADDE / SOKAK	Badem Sok.	PARSEL / ADA	4318 / 1
MAHALLE/KÖY	Sinandede	YAPIM TARİHİ	1400
MİMARİ ÇAĞI	Osmanlı Dönemi	KULLANIM AMACI	Hastane
ÖRTÜ TÜRÜ	Tonoz-Kubbe	PLAN TİPİ	Dikdörtgen planlı
YAPI MALZEMESİ	Moloz Taş-Tuğla	AVLU KULLANIMI	Var
DUVAR KALINLIĞI	-	HAVALANDIRMA	Doğal havalandırma + klima
SU ÖĞESİ	Şadırvan	AYDINLATMA	Doğal aydınlatma + elektrik

Şekil 3.97. Yıldırım Darüşşifası (Yandex 2019)

Şekil 3.98. Yıldırım Darüşşifası (Anonim 2021c)

Şekil 3.99. Yıldırım Darüşşifası (Yenal 2011)

Yıldırım Darüşşifası, 1400 yılında inşa edilmiştir. Eğimli bir arazide konumlanan yapının odaları, avluya açılmaktadır. Avlu şadırvanlı olarak çözümlenmiştir. Avlunun en uç noktasında bulunan kubbe ile örtülü birimin tedavi birimi olduğu düşünülmektedir. Daha küçük olan ve üzeri tonoz ile örtülü olan odaların ise dinlenmeye ayrıldığı düşünülmektedir (Yenal 2011).

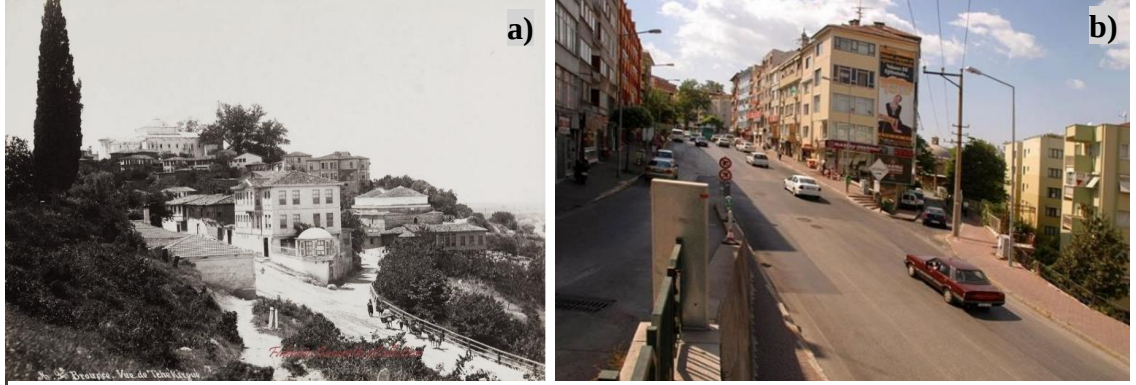
3.3.5. I. Murad Hüdavendigâr Külliyesi ve çevresi

I. Murad (Hüdavendigâr) tarafından 1363-1366 yıllarında, Bursa'nın batısına inşa edilen külliye, cami, türbe, medrese, imaret, çeşme ve hamam birimleri yer almaktadır. Roma ve Bizans döneminden beri Bursa'nın kaplıca ve şifa merkezi, Çekirge bölgesinde yer almaktadır.

Tablo 3.17.'de görüldüğü üzere, 1939 ve 2020 yılları arasında bölgedeki konut dokusu giderek artmıştır. Şekil 3.100'de bölgede yer alan Çekirge Caddesinin zaman içerisindeki değişimini görmek mümkündür.

Tablo 3.17. I. Murad Hüdavendigâr Külliyesi ve çevresi (1939-2020)

YILDIRIM KÜLLİYESİ VE ÇEVRESİ		
1939, Hava Fotoğrafı (Bursa Büyükşehir Belediyesi arşivi)		
		
2007, Hava Fotoğrafı (Google Earth)	2020, Hava Fotoğrafı (Google Earth)	
		

Şekil 3.100. a) 1890' lı yıllar Sebah&Joallier Çekirge Caddesi fotoğrafı (Anonim 2021d), b) Çekirge Caddesi fotoğrafı (Fotoğraf: Aziz Elbas)

Dini Yapılar

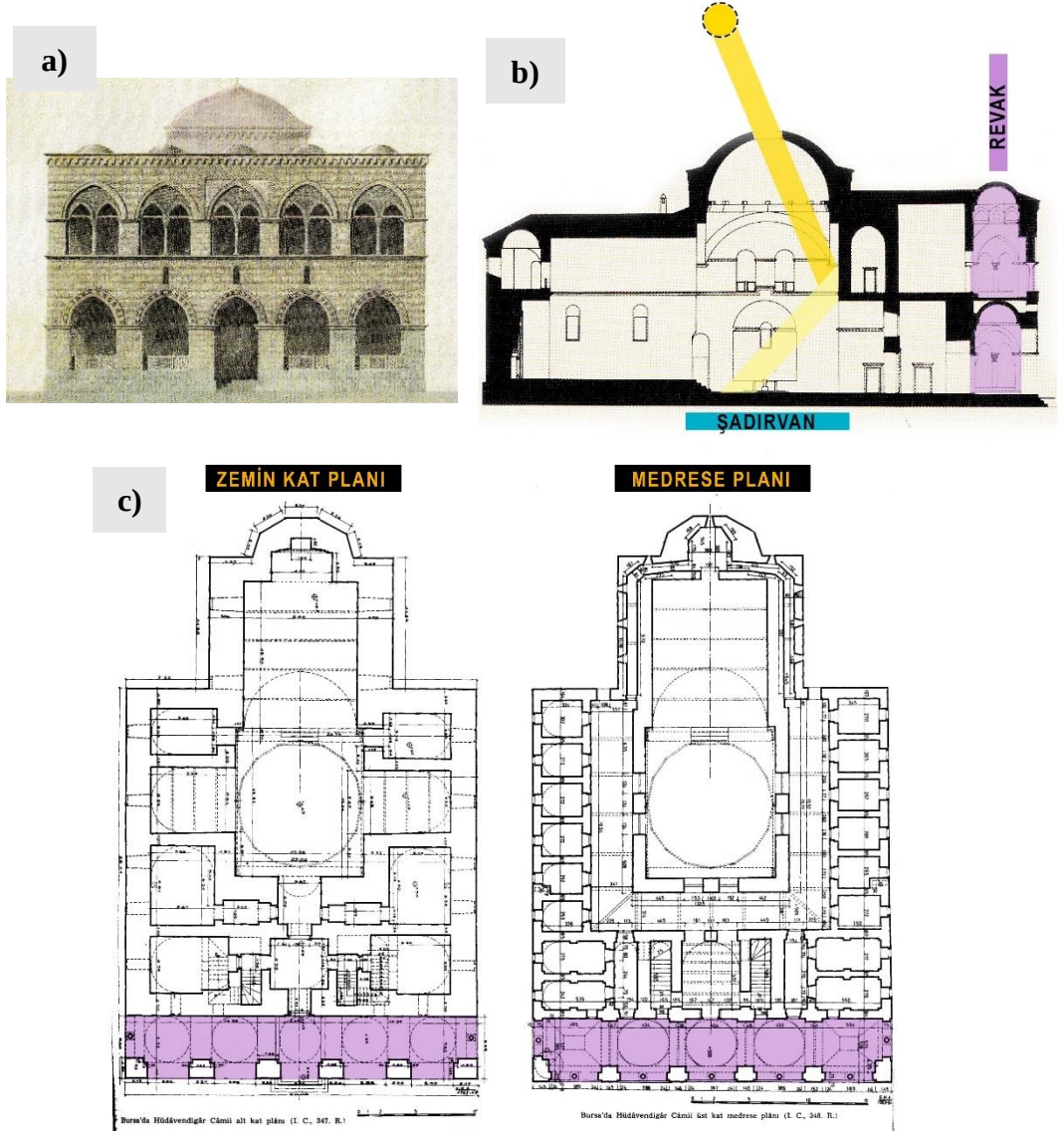
I. Murad (Hüdavendigâr) Cami

Bursa Çekirge Mahallesi'nde bulunan I. Murad (Hüdavendigâr) Cami (Şekil 3.101), zemin katı cami, üst katı medrese olacak şekilde inşa edilmiştir. T planlı camiye revaktan geçilerek girilmektedir (Şekil 3.102c). Zemin katta bulunan çift taraflı merdivenler ile üst katta bulunan medreseye ulaşım sağlanabilmektedir (Şekil 3.102a). Mekanda ilerlendiği takdirde kullanıcıları şadırvan karşılamaktadır. Zemin kat, merkezde kubbe olmak üzere, tonoz ile üzeri örtülü olan ibadet mekanı, dört eyvan ve altı odadan oluşmaktadır (Yenal 2011). Kubbede bulunan aydınlık feneri mekana daha fazla doğal ışık alınmasına olanak tanımaktadır (Şekil 3.102b). Dikdörtgen plana sahip ana eyvana beş basamak ile

Şekil 3.101. Sebah&Joallier Uludağ'dan I. Murad Cami ve Bursa ovasına bakış fotoğrafı (Anonim 2021d)

ulaşılmaktadır. Zemin katı kullanan kullanıcılar, yapının içinde medrese birimini hissetmemektedir (Şekil 3.103).

Şekil 3.102. a) Hüdavendigâr Zaviyesi kuzey cephesi, b) Kesit c) Plan (a:Yenal 2011, b: Yenal 2011'den değiştirilerek alınmıştır (Texier Çizimi, 1840'lar); c: Ayverdi ve Yüksel 1976'den değiştirilerek alınmıştır)

Duvarları kesme taş ve tuğla ile inşa edilmiştir (Şekil 3.104). Pencereler mazgal tarzda yapılmıştır. Mazgal tarzda yapılan pencereler dışarıda dar iken içe doğru genişlemektedir. Bu sayede, içeride öğrenim gören öğrencilerin dış dünya ile iletişimi sınırlandırılırken, iç mekana alınan ışık miktarı korunmaktadır. Alt katta bulunan pencereler sonradan genişletilmiştir (Elbas 2013).

Şekil 3.103. a, b) I. Murad Hüdavendigâr Cami şadırvan ve aydınlık kubbe, c) İç mekanda medresenin algılanmaması (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Merdivenler ile çıkılan medrese katında on altı adet oda bulunmaktadır. Yapının her iki katında da revak kullanımı mevcut olmasından dolayı diğer Osmanlı Cami örneklerinden farklılaşmaktadır (Şekil 3.104). Yapının genel özellikleri Tablo 3.18.'de bulunmaktadır.

Şekil 3.104. I. Murad Hüdavendigâr Cami dış cephe (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Tablo 3.18. I. Murad (Hüdavendigar) Cami genel özellikleri

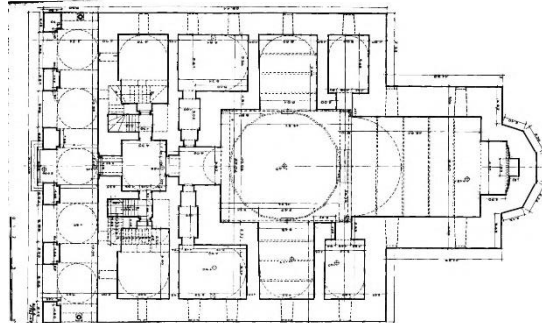
I. MURAD (HÜDAVENDİGAR) CAMİ			
İL / İLÇE	Bursa /Osmangazi	PAFTA	H22d01d3c
CADDE / SOKAK	1. Murad Cad.	PARSEL / ADA	1 / 4153
MAHALLE/KÖY	Çekirge Mah.	YAPIM TARİHİ	1363-1366
MİMARİ ÇAĞI	Osmanlı Dönemi	KULLANIM AMACI	Cami
ÖRTÜ TÜRÜ	Kubbe-Tonoz	PLAN TİPİ	T plan
YAPI MALZEMESİ	Kesme taş-tuğla	AVLU KULLANIMI	-
DUVAR KALINLIĞI	200 cm	HAVALANDIRMA	Doğal havalandırma + klima
SU ÖGESİ	Var	AYDINLATMA	Doğal aydınlatma + elektrik

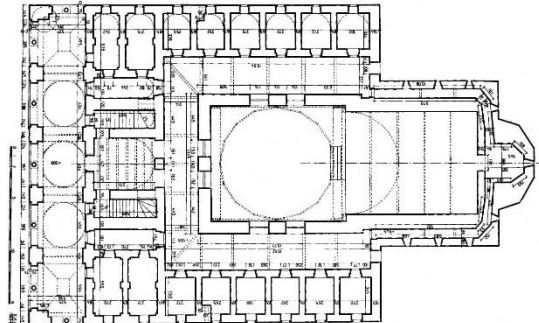
Şekil 3.105. I. Murad (Hüdavendigar) Cami (TKGM 2020)

Şekil 3.106. I. Murad (Hüdavendigar) Külliyesi (Anonim 2013b)

Şekil 3.107. Bursa Hüdavendigar Zaviyesi zemin kat planı (cami) ve üst kat planı (medrese) (Ayverdi ve Yüksel 1976)

Bursa I. Murad (Hüdavendigar) Cami, Çekirge semtinde bulunmaktadır. Zemin katı cami olarak tasarlanan yapının, üst katı medrese olarak inşa edilmiştir. Mekana revaktan geçilerek girilebilmektedir. Zemin katta bulunan çift taraflı merdivenler ile üst katta bulunan medrese birimine ulaşılabilir. Zemin katta ilerlendiğinde üzeri kubbe ile örtülü şadırvanlı mekan kullanıcıları karşılamaktadır. Kubbenin etrafında eyvan ve odalar bulunmaktadır. Toplamda dört eyvan ve altı odadan oluşan zemin katta bulunan dikdörtgen planlı büyük eyvana beş basamaklı merdiven ile geçilmektedir. Merdivenler ile çıkılan medrese katında on altı adet oda bulunmaktadır. Yapının her iki katında da revak kullanımı mevcuttur. Yapı malzemesi olarak kesme taş ve tuğla kullanımı mevcuttur.

3.4. Geç Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Bursa’da Kentleşme

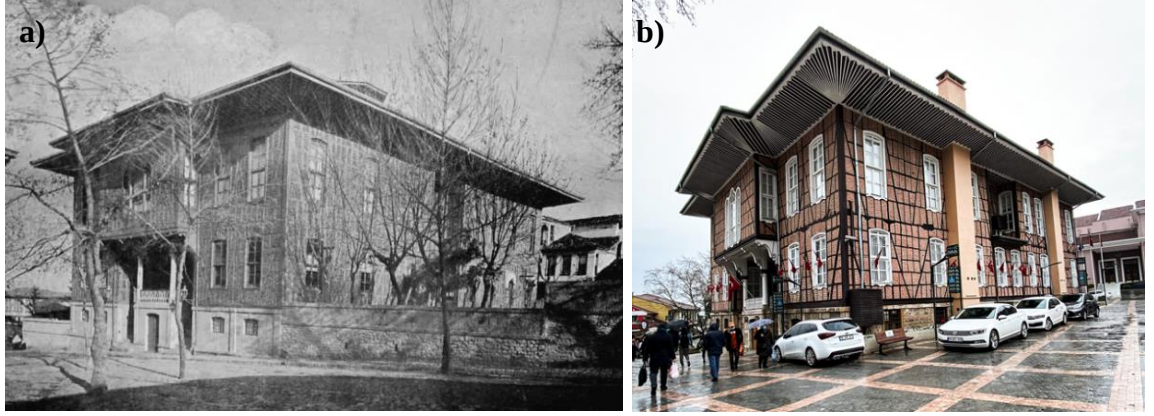
1801 yılında Bursa’da meydana gelen büyük yangın ve 1855 yılında yaşanan deprem kentte büyük tahribata sebep olmuştur. Yaşanan felaketler Bursa’nın yenilenmesini gerekli kılmıştır. Osmanlı Devleti de Tanzimat reformlarının uygulanması adına başkent dışında bir alan olan Bursa’yı pilot bölge olarak seçmiştir. Kente vali olarak atanan Ahmet Vefik Paşa, tahrip olan kent merkezinde restorasyonlar başlatmış, ulaşımı kolaylaştırma adına yeni yollar açılmasını sağlamış ve var olan yolları genişletme çalışmaları başlatmıştır (Kaplanoğlu 2008).

Depremde meydana gelen yıkımlar sonucunda, yeniden inşa edilmesine karar verilen Bursa kentinin kadastro planı, mühendis Suphi Bey tarafından çizilmiştir. 1862 yılında bastırılan kadastro planı, kentte yeni düzenlemelerin yapılabilmesi için gereken verileri içeriğinde barındırmaktadır. Bu bağlamda, Ahmet Vefik Paşa’da Suphi Bey kadastro planından epey faydalanmıştır.

Döneminin resmi yapıları genelde Ahmet Vefik Paşa’nın göreve gelmesinden sonra inşa edilmiştir. 1879 tarihinden sonra kentte inşa edilmiş olan hastane, tiyatro, belediye binası, postane binası gibi yapılar, yapı üretiminde modern etkilerin görülmeye başlandığının kanıtıdır.

Bursa Büyükşehir Belediyesi Hizmet Binası

Dönemin önemli yapılarından olan Belediye Hizmet Binası, 18. Yüzyıldan itibaren Osmanlı Mimarisinde görülen Batılılaşma eğilimlerini yansıtmaktadır (Şekil 3.108). I. Ulusal Mimarlık Akımı etkileri görülen yapının genel özellikleri Tablo 3.19.’da görülmektedir.

Şekil 3.108. Bursa Büyükşehir Belediyesi Hizmet Binası

a) Belediye Binası eski fotoğrafı (Anonim 2021), b) 2021 yılında çekilen fotoğraf (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Bina dış cephesine bakıldığında, I. Ulusal Mimarlık akımının getirmiş olduğu Osmanlı simgelerinin yapıya dahil edilme eğilimi görülmektedir. Yapının Osmanlı konaklarını andıran cephelerinde, geniş saçaklar dikkat çekmektedir (Şekil 3.109). Yapı malzemesi olarak ahşap karkas ve tuğla kullanımı görülmektedir (Kaprol 2002).

Şekil 3.109. I. Ulusal Mimarlık Akımı etkilerini yansıtan geniş saçak ve yarı açık mekan kullanımı (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

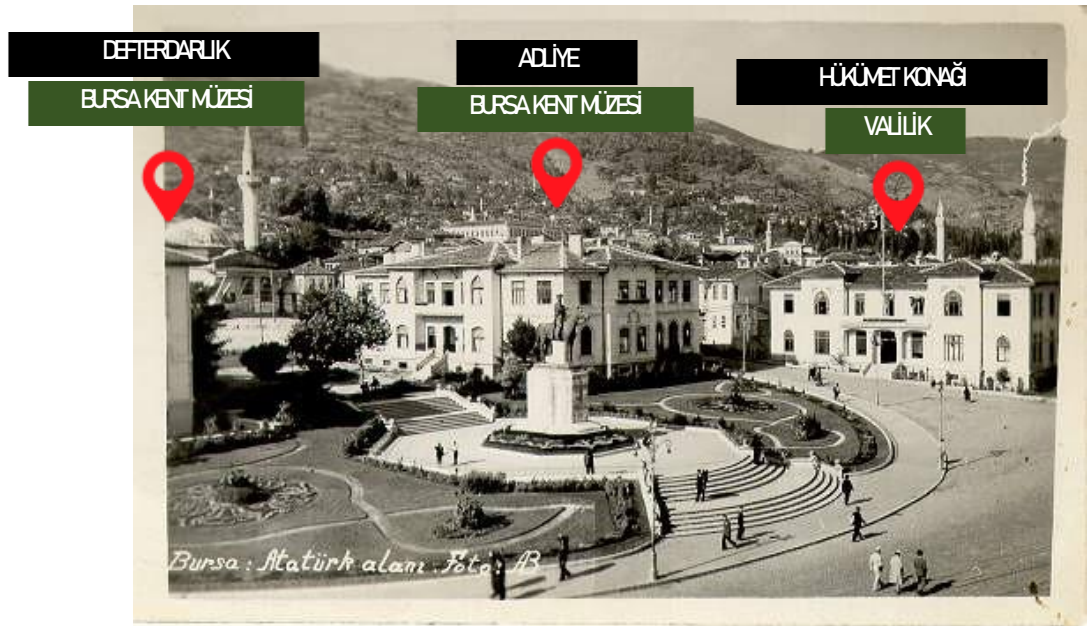
Tablo 3.19. Bursa Büyükşehir Belediyesi Hizmet Binası

BURSA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ HİZMET BİNASI			
İL / İLÇE	Bursa /Osmangazi	PAFTA	H22d07a3a
CADDE / SOKAK	6. Uçak Sok.	PARSEL / ADA	2 / 5821
MAHALLE/KÖY	Nalbantoğlu Mah.	YAPIM TARİHİ	1879
MİMARİ ÇAĞI	Osmanlı Dönemi / 1. Ulusal Mimarlık Akımı	KULLANIM AMACI	Belediye Binası
ÖRTÜ TÜRÜ	Kırma Kiremit Çatı	PLAN TİPİ	Kare planlı
YAPI MALZEMESİ	Ahşap karkas-tuğla	AVLU KULLANIMI	Yok
DUVAR KALINLIĞI	-	HAVALANDIRMA	Doğal havalandırma + klima
SU ÖGESİ	Yok	AYDINLATMA	Doğal aydınlatma + elektrik
			
Şekil 3.110. Belediye Hizmet Binası Hava Fotoğrafı (Google Earth 2020)		Şekil 3.111. Belediye Hizmet Binası (Fotoğraf: Büşra Canbakış)	

Ahmet Vefik Paşa döneminde inşa edilmiş yapının mimarı Kütahyalı Şehbenderdir. 28x22 metre ölçülerinde dikdörtgen plana sahiptir. Bina'nın doğu cephesinde ana girişi bulunurken, batı cephesinde ikinci bir girişi mevcuttur. Osmanlı konak ve yalılarını çağrıştıran yapıda, zemin kattaki holün çevresinde odalar yer almaktadır. Bu katta bulunan merdiven ile birinci kattaki mahallere ulaşım sağlanmaktadır. 1889 yangınında yangın tehlikesi atlatan binaya 1902'de bazı eklentiler yapılmıştır. 1. Ulusal Mimarlık etkilerinin yansıtıldığı binada, kiremit çatı ve geniş saçaklar bulunmaktadır. Yapı malzemesi olarak ahşap karkas ve tuğla kullanımı görülmektedir (Kepecioğlu 2009, Akkılıç 2002, Dostoğlu, H. ve Dostoğlu, N. 2011)
--

Defterdarlık Binası- Adliye Binası- Hükümet Konağı

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde ilan edilmiş olan II. Meşrutiyet (1908) döneminde, tüm dünyada popüler olan ulusçu yaklaşımların etkisi mimarlıkta Türk kimliği arayışını beraberinde getirmiştir. 1927 yılına kadar Türkiye'de etkisini gösteren ve Birinci Ulusal Mimarlık Akımı olarak adlandırılan akımın örneklerini Bursa'da görmek mümkündür. Malzeme ve teknolojiadaki gelişmeler ışığında yapı üretimine dahil olan betonarme ile geleneksel formda binalar inşa edilmiştir. Cumhuriyet ilan edildikten sonra inşa edilmiş olan Maliye (Defterdarlık), Hükümet Konağı ve Adliye Binası da ulusçu yaklaşımın özelliklerini en iyi şekilde yansıtan üçlü bina kompleksidir (Şekil 3.112, Şekil 3.113). Yapılar Erdem Hakkı Ayverdi tarafından inşa edilmiştir ve Kemalettin Bey tarafından tasarlandığı düşünülmektedir (Hükümet Konağı'nın mimarının Kemalettin Bey olduğu ispatlanmıştır) (Akkılıç 1987, Dostoğlu, H. ve Dostoğlu, N. 2011, Dostoğlu 2004).

Şekil 3.112. Atatürk Heykeli, meydan ve kamu binaları (Anonim 2021b'den değiştirilerek alınmıştır)

Şekil 3.113. a) 2020 Hava Fotoğrafı, b) Defterdarlık ve Adliye Binası önünde oluşan meydan, c) Defterdarlık, d) Adliye, e) Hükümet Konağı
(a: Google Earth 2020; b, c, d, e: Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Üçlü bina kompleksinin önünde bırakılmış olan alan, meydan olarak kullanılmaktadır. Meydanda bulunan Atatürk Heykeli, 1931 yılında açılan bir yarışma sonucunda derece alan Nejat Sirel tarafından tasarlanmıştır. Heykel alanda bir odak noktası oluşturmaktadır. Yapıların genel özellikleri Tablo 3.20, Tablo 3.21 ve Tablo 3.22 'de görülmektedir.

Tablo 3.20. Defterdarlık Binası (Bursa Kent Müzesi) genel özellikler

DEFTERDARLIK BİNASI			
İL / İLÇE	Bursa/Osmangazi	PAFTA	H22d07a3a
CADDE / SOKAK	Atatürk Caddesi	PARSEL / ADA	3/5310
MAHALLE/KÖY	Selçukhatun	YAPIM TARİHİ	1926
MİMARİ ÇAĞI	Cumhuriyet Dönemi	KULLANIM AMACI	Maliye/Müze
ÖRTÜ TÜRÜ	Kırma Çatı	PLAN TİPİ	Dikdörtgen planlı
YAPI MALZEMESİ	Betonarme	AVLU KULLANIMI	Yok
DUVAR KALINLIĞI	-	HAVALANDIRMA	Doğal havalandırma + klima
SU ÖGESİ	Yok	AYDINLATMA	Doğal aydınlatma + elektrik

Şekil 3.114. Maliye-adliye daireleri-meydan (TKGM 2020)

Şekil 3.115. Defterdarlık Binası (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Cumhuriyet döneminde inşa edilmiş olan defterdarlık binası, Birinci Ulusal Mimarlık akımının izlerini taşımaktadır. Erdem Hakkı Ayverdi tarafından inşa edilen bina, daha sonradan Atatürk Heykeli eklenen meydana bakmaktadır. Bodrum kat ile beraber üç kattan oluşmaktadır. Geniş saçaklara sahip binada kemerli ve dikdörtgen pencereler beraber kullanılmıştır. Erken Cumhuriyet dönemi yapısı olan binada, yapı malzemelerinde yaşanan gelişmeler sonucu betonarme kullanımı görülmektedir.

Tablo 3.21. Adliye Binası (Bursa Kent Müzesi)

ADLİYE BİNASI (BURSA KENT MÜZESİ)			
İL / İLÇE	Bursa/Osmangazi	PAFTA	H22d07a3a
CADDE / SOKAK	Atatürk Caddesi	PARSEL / ADA	3/5310
MAHALLE/KÖY	Selçukhatun	YAPIM TARİHİ	1926
MİMARİ ÇAĞI	Cumhuriyet Dönemi	KULLANIM AMACI	Adliye / Müze
ÖRTÜ TÜRÜ	Kırma Çatı	PLAN TİPİ	Dikdörtgen planlı
YAPI MALZEMESİ	Betonarme	AVLU KULLANIMI	Yok
DUVAR KALINLIĞI	-	HAVALANDIRMA	Doğal havalandırma + klima
SU ÖGESİ	Yok	AYDINLATMA	Doğal aydınlatma + elektrik
			
Şekil 3.116. Maliye-adliye daireleri-meydan (TKGM 2020)		Şekil 3.117. Adliye Binası (Bursa Kent Müzesi) (Fotoğraf: Büşra Canbakış)	
Adliye Binası 1926 yılında Erdem Hakkı Ayverdi tarafından inşa edilmiştir. Kemalettin Bey tarafından tasarlandığı düşünülmektedir. Bina bodrum kat dahil üç kattan oluşmaktadır. Birinci Ulusal Mimarlık akımının izleri simetrik cephe, saçaklar, kemerli ve dikdörtgen pencelerde hissedilmektedir. Adliye binasının zaman içerisinde talepleri karşılama yetersiz kalması sebebi ile 1986 yılında yapılan mimari proje yarışmasında yeni Adliye binası belirlenmiştir. 1999 yılında tamamlanan yeni adliye binasına geçilmesi sonucunda eski Adliye binası restorasyon geçirmiştir. Yapılan restorasyonlar sonrasında 2004 yılından bu yana Bursa Kent Müzesi olarak kullanılmaktadır (Akkılıç 2002, Dostoğlu 2004, Dostoğlu, H. ve Dostoğlu, N. 2011).			

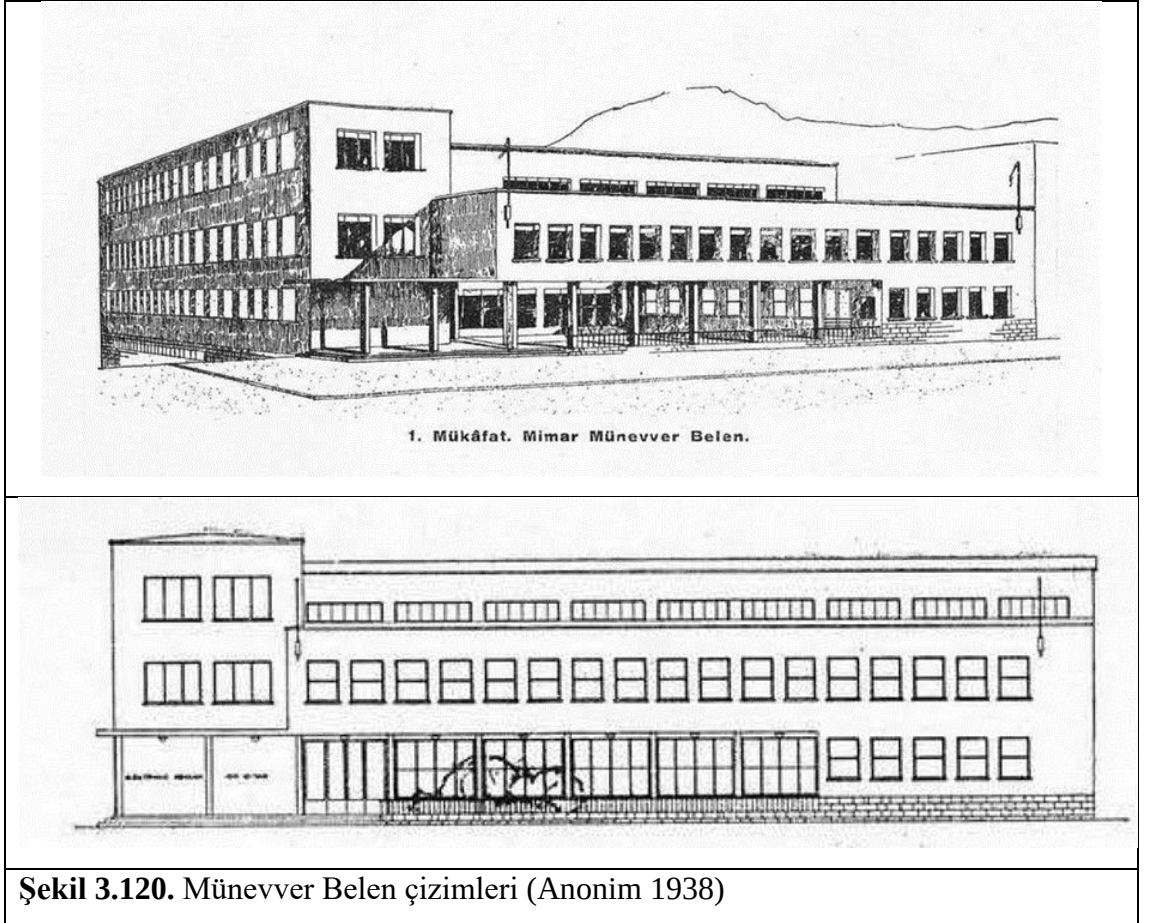
Tablo 3.22. Hükümet Konağı

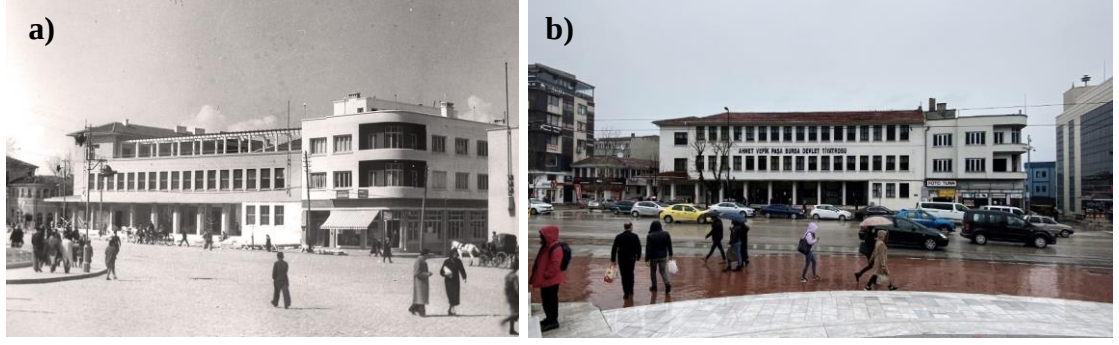
HÜKÜMET KONAĞI			
İL / İLÇE	Bursa/Osmangazi	PAFTA	H22d07a3a
CADDE / SOKAK	Atatürk Caddesi	PARSEL / ADA	3/5310
MAHALLE/KÖY	Selçukhatun	YAPIM TARİHİ	1926
MİMARİ ÇAĞI	Cumhuriyet Dönemi	KULLANIM AMACI	Hükümet Konağı
ÖRTÜ TÜRÜ	Kırma Çatı	PLAN TİPİ	Dikdörtgen planlı
YAPI MALZEMESİ	Betonarme	AVLU KULLANIMI	Yok
DUVAR KALINLIĞI	-	HAVALANDIRMA	Doğal havalandırma + klima
SU ÖGESİ	Yok	AYDINLATMA	Doğal aydınlatma + elektrik
			
Şekil 3.118. Maliye-adliye daireleri-meydan (TKGM 2020)		Şekil 3.119. Bursa Valilik Binası (Eski Hükümet Konağı (Fotoğraf: Büşra Canbakış)	
Cumhuriyet döneminde inşa edilmiş olan Hükümet Konağı, Erdem Hakkı Ayverdi tarafından inşa edilmiştir. Atatürk Caddesine adliye ve defterdarlık binalarına nazaran daha yakın konumdadır ve iki binadan bir yol ile ayrılmaktadır. Üç katlı inşa edilen binada, orta aksta bulunan giriş vurgulanmıştır. Geni saçak, kemerli ve dikdörtgen pencereler bir arada kullanılmıştır. Hükümet Konağı 1998’de restore edilmiş ve Valilik Binası olarak kullanılmaktadır (Akkılıç 2002, Dostoğlu 2006, Dostoğlu, H. ve Dostoğlu, N. 2011).			

Bursa Halkevi Binası (Ahmet Vefik Paşa Tiyatrosu)

1930'lu yıllarda Türkiye' ulusal mimarlık yerine uluslararası yaklaşımları benimsemiştir. Bu yaklaşımların yansımalarını, Bursa'da inşa edilmiş olan Halkevi Binası'nda (Ahmet Vefik Paşa Tiyatrosu) görmek mümkündür (Şekil 3.121).

Bursa Halkevi Binası, yarışma düzenlenmesi sonucunda inşa edilmiştir. Yarışmaya sekiz proje katılmıştır. Münevver Belen ve Abidin Mortaş'ın projeleri birincilik derecesi almıştır. Şekil 3.120'de Münevver Belen'in Bursa Halkevi binası için hazırlamış olduğu çizimler mevcuttur.

Şekil 3.121. Ahmet Vefik Paşa Tiyatrosu genel görünüm ve üst örtüdeki değişim (a: Anonim 2020b, b: Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Yapının girişi yarı açık mekandan sağlanmaktadır. Bu çözüm ile kullanıcıların açık alanda vakit geçirebilmeleri ve hava olaylarından korunabilmelerine olanak tanınmıştır (Şekil 3.122). Yapıldığı dönemde teras çatı kullanımı mevcut iken ilerleyen zamanlarda kırma kiremit çatı kullanımına geçilmiştir (Şekil 3.121). Binaın genel özellikleri Tablo 3.23’de yer almaktadır.

Şekil 3.122. Bursa Halkevi Binası (Ahmet Vefik Paşa Tiyatrosu) (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Tablo 3.23. Halkevi Binası (Ahmet Vefik Paşa Tiyatrosu) genel özellikler

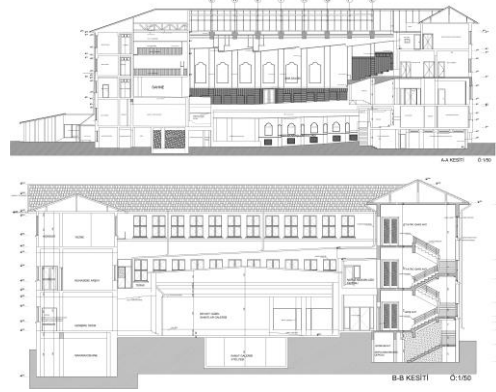
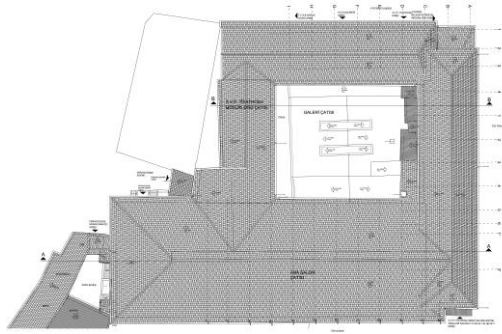
HALKEVİ BİNASI (AHMET VEFİK PAŞA TİYATROSU)			
İL / İLÇE	Bursa/Osmangazi	PAFTA	H22d07a3a
CADDE / SOKAK	Atatürk Caddesi	PARSEL / ADA	6 / 4350
MAHALLE/KÖY	Alacamescit Mah.	YAPIM TARİHİ	1938-1940
MİMARİ ÇAĞI	Cumhuriyet Dönemi	KULLANIM AMACI	İlk kullanım: Halkevi Bugünkü Kullanım: Tiyatro
ÖRTÜ TÜRÜ	Kırma Çatı	PLAN TİPİ	Kare planlı
YAPI MALZEMESİ	Betonarme	AVLU KULLANIMI	Var
DUVAR KALINLIĞI	-	HAVALANDIRMA	Doğal havalandırma +
SU ÖGESİ	-	AYDINLATMA	Doğal aydınlatma + elektrik

Şekil 3.123. Ahmet Vefik Paşa Tiyatrosu (Yandex 2019)

Şekil 3.124. Ahmet Vefik Paşa (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

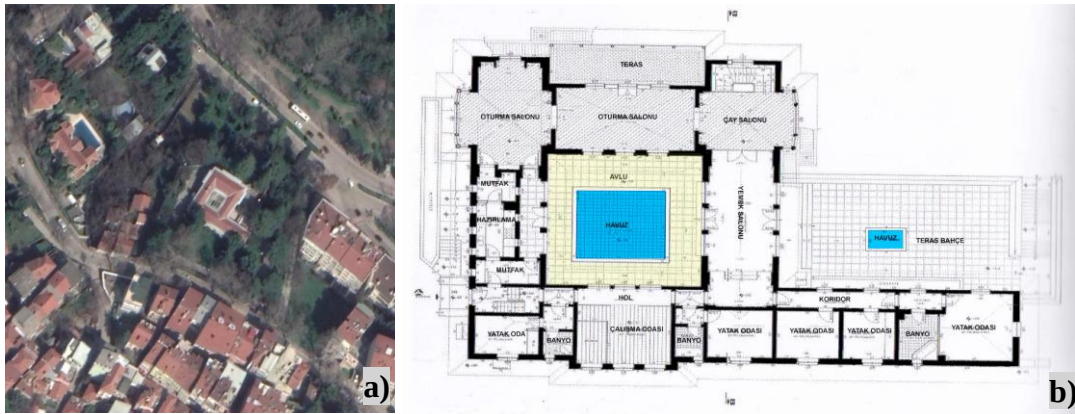

Şekil 3.125. Ahmet Vefik Paşa Tiyatrosu plan ve kesitleri (BKTVK Arşivi)

Halkevlerinin 6. Kuruluş yılı sebebi ile 1938 yılında Bursa'da bir yarışma düzenlenmiştir. Yarışmaya sekiz proje katılmıştır ve Türkiye'nin kadın mimarlarından olan Münevver Belen tarafından hazırlanan proje, yarışma sonucunda uygulanmak üzere seçilmiştir. Proje zemin katında sinema salonu ve derslikler, birinci katında idari bölümler, ikinci katında ise Atatürk'e ayrılmış olan mekanlar bulunmaktadır. 1940 yılında tamamlanan yapı, 1951 yılına kadar halkevi olarak kullanıma devam etmiştir. 1951 yılında halkevlerinin kapatılması sebebi ile iki numaralı Hükümet Konağı olarak adlandırılan bina sonraki dönemde önce sinema sonrasında ise tiyatro olarak varlığını sürdürmüştür. Zaman içinde tadilatlar geçiren binanın teras çatısı yerini kiremit kaplı kırma çatıya bırakmıştır. (Akkılıç 2002, Dostoğlu 2006, Dostoğlu, H. ve Dostoğlu, N. 2011)

Bursa Vali Konağı

Bursa Vali Konağı, 1945 yılında inşa edilmiştir. İkinci Ulusal Mimarlık anlayışı ile Emin Onat tarafından tasarlanan yapı, geniş bir parselin içinde yer almaktadır (Şekil 3.126). Bahçe içinde yer alan yarım bodrum kat ve bir üstünde bulunan kattan oluşmaktadır. Kare plana sahip (9,70 m x 9,70 m) bina iç avlulu olarak çözümlenmiştir (bkz. Şekil 3.126). Avlunun içerisinde yine kare forma sahip havuzu (5,70 m x 5,70 m) bulunmaktadır. Avlu etrafında bulunan birimler valiliğin kabul alanları olma özelliği taşımaktadır. Konut mekanları ve valiliğin kabul alanları (çay salonu, oturma salonu, dinlenme salonu) veranda ve havuzlu iç avluya açılmaktadır. Binaya uzun dikdörtgen formda eklenen yapı ise özel aile konutu olarak tasarlanmıştır. Özel aile konutu olarak tasarlanan yapı ayrı giriş ve bahçeye sahiptir (Hasol 2020). Yapı cephesinde ahşap dikmeli verandalar bulunmaktadır (Şekil 3.127). Yapının genel özellikleri Tablo 3.24’de yer almaktadır.

Şekil 3.126. a) Bursa Vali Konağı hava fotoğrafı, b) kat planı (a: Google Earth 2019, b: Akyıl ve ark. 2009'dan değiştirilerek alınmıştır)

Şekil 3.127. Bursa Vali Konağı görselleri (a, b: Hasol 2020; c, d, e: Akyıl ve ark. 2009)

Tablo 3.24. Bursa Vali Konağı genel özellikler

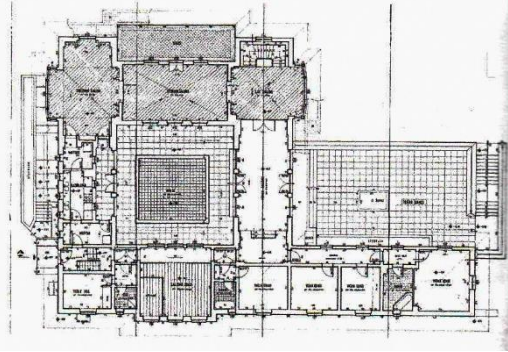
BURSA VALİ KONAĞI			
İL / İLÇE	Bursa/Osmangazi	PAFTA	H22d06b2a
CADDE / SOKAK	Hamzabey Caddesi	PARSEL / ADA	1/4762
MAHALLE/KÖY	Muradiye Mah.	YAPIM TARİHİ	1945
MİMARİ ÇAĞI	Cumhuriyet Dönemi 2. Ulusal Mimarlık Akımı	KULLANIM AMACI	Vali Konağı
ÖRTÜ TÜRÜ	Kırma Çatı	PLAN TİPİ	Kare Formlu
YAPI MALZEMESİ	Kagir duvar- ahşap	AVLU KULLANIMI	Var
DUVAR KALINLIĞI	-	HAVALANDIRMA	Doğal Havalandırma+
SU ÖĞESİ	Havuz	AYDINLATMA	Doğal Aydınlatma+

Şekil 3.128. Bursa Vali Konağı (TKGM 2020)

Şekil 3.129. Bursa Vali Konağı (Akyıl ve ark. 2009)

Şekil 3.130. Bursa Vali Konağı plan (Hasol 2020)

Bursa Vali Konağı, 1945 yılında inşa edilmiştir. Mimari Emin Onat olan yapı, yarım bodrum kat ve üstündeki kattan oluşmaktadır. Vaziyetinde görüldüğü üzere yapı, arazi sınırından geri çekilmiş ve yeşil alanın içinde konumlanmıştır. Binada bulunan avlu sayesinde doğa yapının içinde de kendini göstermektedir. Avluda bulunan su ögesi, mekan kullanıcıları üzerinde rahatlatıcı etkiye sahiptir. Kare plana sahip vali konağına eklenen dikdörtgen bina ise aile konutu olarak tasarlanmıştır. Aile konutunun mahremiyetinin sağlanabilmesi amacı ile ayrı bir girişi bulunmaktadır. Yine aile konutunun da kendine özel bahçesi ve havuzu bulunmaktadır. Yapı cephesinde, kagir beden duvarlarına eklenmiş ahşap dikmeli verandalar bulunmaktadır. Taş kaplı bodrum duvarları üzeri ahşap hatıllar mevcuttur (Hasol 2020, Akyıl ve ark. 2009).

Uludağ Prevantoryumu (Uludağ Sanatoryum)

Uludağ Sanatoryum binası, 1946 yılında Emin Onat ve Lemar Tomsu tarafından tasarlanmıştır. Uludağ Prevantoryumu, yaklaşık 1000 m yükseklikte Kirazlıyayla'da sağlık merkezi olarak inşa edilmiştir. 10000 metrekareyi aşan tesiste bulunan ana yapı yaklaşık 8000 metrekare büyüklüktedir (Akyıl ve ark. 2009).

Alan içerisinde bulunan ana bina, 24 m x 30 m boyutlarındaki iç avlulu olarak çözümlenmiştir. Onat, avlu oran ve malzeme seçimi ile modern mimariye geleneksel yorumlar katmıştır (Şekil 3.131). Hasta bakım odaları, sirkülasyon alanları ve ortak kullanım alanları avluyu çevrelemektedir. Toplam 79 birim olan hasta yatak servisleri, yapının 100 metreyi aşan güneybatı cephesine yerleştirilmiştir ve odalar güneşlenme teraslarına açılmaktadır. Cephede bulunan teraslar, yapıyı diğer hastane çözümlerinden farklılaştırmaktadır (Akyıl ve ark. 2009).

Şekil 3.131. Uludağ Sanatoryum (Anonim 2015a)

Ana bina dışında alan içerisinde lojman, misafirhane, konferans salonu, jeneratör birimi ve servis yapıları bulunmaktaydı. 1976 yılında sağlık kuruluşu olarak kullanılması adına Uludağ Üniversitesine devredilen yapı, 1983-1994 yıllarında üniversiteye bağlı konaklama tesisi olarak kullanılmıştır. 2000 yılında kapatılan yapı Uludağ Yaşam Boyu Eğitim Merkezi proje kapsamı ile BTSO'ya devredilmiştir (Akyıl ve ark. 2009).

Tablo 3.25. Uludağ Sanatoryum Binası

ULUDAĞ SANATORYUM			
İL / İLÇE	Bursa/ Osmangazi	PAFTA	-
CADDE / SOKAK	Uludağ Yolu	PARSEL / ADA	-
MAHALLE/KÖY	Kirazlıyayla	YAPIM TARİHİ	1946
MİMARİ ÇAĞI	Cumhuriyet Dönemi	KULLANIM AMACI	Sağlık/ günümüz: eğitim
ÖRTÜ TÜRÜ	Kırma Çatı	PLAN TİPİ	Kare
YAPI MALZEMESİ	Taş-Ahşap	AVLU KULLANIMI	Var
DUVAR KALINLIĞI	-	HAVALANDIRMA	Doğal havalandırma+
SU ÖGESİ	-	AYDINLATMA	Doğal aydınlatma+elektrik

KIRAZLI

Şekil 3.132. Hava Fotoğrafı (TKGM'den alınmıştır)

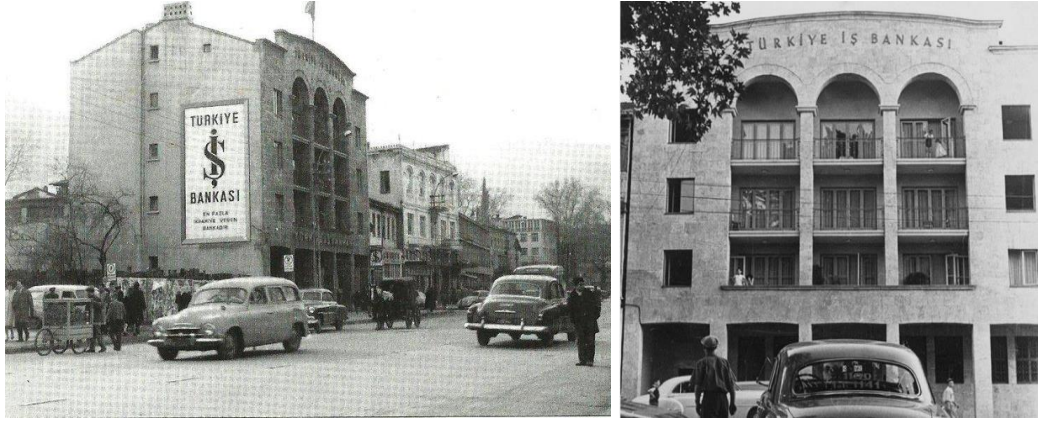
Şekil 3.133. Sanatoryum Binası (Anonim 2015a)

Şekil 3.134. Uludağ Sanatoryum Binası çizimler (Uludağ Üniversitesi, yapı işleri ve teknik daire başkanlığı arşivi (aktaran Dostoğlu ve Erkarıslan 2013))

Uludağ Kirazlıyayla' da sağlık merkezi olarak inşa edilmiştir. 24 m x 30 m boyutlarındaki iç avluya sahiptir. Bina cephesinde bulunan terasların hastane yapısında kullanılmış olması dikkat çekicidir. Emin Onat tarafından tasarlanmış olan bina avlu oranları ve yapı malzemeleri ile geleneksel mimariyi çağrıştırmaktadır.

Bursa İş Bankası

Bursa İş Bankası, 2. Ulusal Mimarlık Akımı örneğidir (bkz. Şekil 3.135). 2. Ulusal Mimarlık Akımı geçmiş biçimlerin cephelerde yansıtıldığı, fonksiyonların ise çağdaş işlevler gözetilerek yapıda yer aldığı akım olarak bilinmektedir (Kaproğlu 2002).

Şekil 3.135. Bursa İş Bankası (Anonim 2021a)

Arif Hikmet Holtay tarafından tasarlanan yapının, neoklasik tarzı göze çarpmaktadır. Ön cephedeki kemerler geçmişe atıfta bulunmaktadır. Zemin katın içe çekilmesi ile oluşan portik, yarı açık yürüyüş yolu oluştururken yayalar için korunaklı bir alan sağlamaktadır (Şekil 3.136).

Şekil 3.136. Bursa İş Bankası ve portik (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Tablo 3.26. Bursa İş Bankası Genel Özellikler

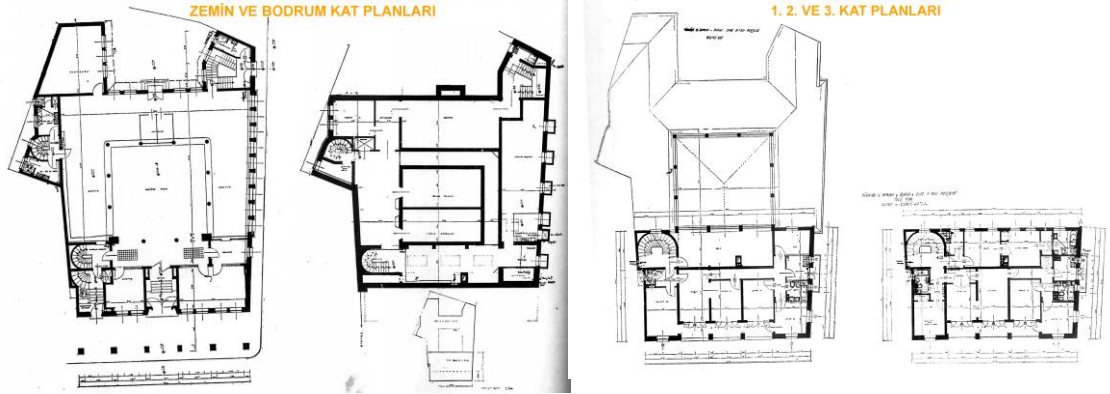
İŞ BANKASI			
İL / İLÇE	Bursa/Osmangazi	PAFTA	H22d07a3a
CADDE / SOKAK	Atatürk Caddesi	PARSEL / ADA	1 / 5516
MAHALLE/KÖY	Nalbantoğlu Mah.	YAPIM TARİHİ	1950
MİMARİ ÇAĞI	Cumhuriyet Dönemi 2. Ulusal Mimarlık Akımı	KULLANIM AMACI	Banka Binası
ÖRTÜ TÜRÜ		PLAN TİPİ	Kare
YAPI MALZEMESİ	Betonarme	AVLU KULLANIMI	Yok
DUVAR KALINLIĞI	-	HAVALANDIRMA	Doğal havalandırma + klima
SU ÖGESİ	Yok	AYDINLATMA	Doğal aydınlatma + elektrik

Şekil 3.137. Bursa İş Bankası (Yandex 2019)

Şekil 3.138. 2021 Bursa İş Bankası fotoğrafı (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

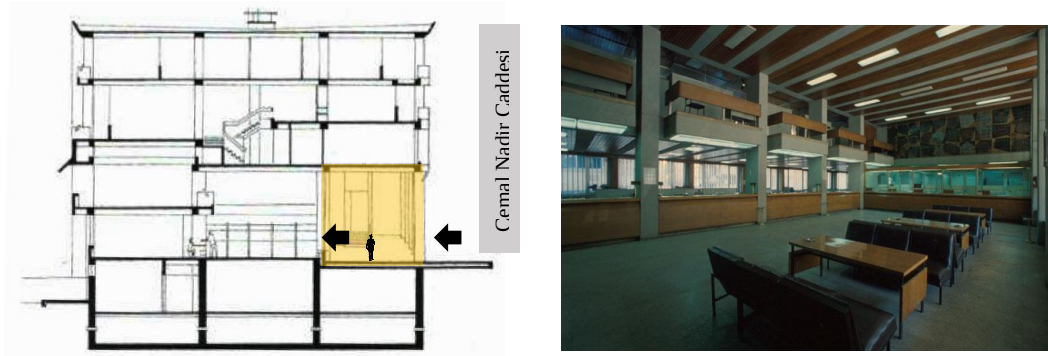

Şekil 3.139. İş Bankası kat planları (Holtay 1951)

Atatürk Caddesi üzerinde bulunan İş Bankası, Ulucami'nin karşısında konumlanmıştır. Vali Haşim İşcan döneminde 1950 yılında inşa edilen binanın mimarı Arif Hikmet Holtay'dır. Cephede taş kaplama görülmektedir. Kemerli dış cephe detayları neoklasik yaklaşıma örnektir. İş Bankası zemin katı üst katlara oranla daha küçük planlanmıştır. İç çekilen zemin kat sayesinde oluşan boşluk, Atatürk Caddesi güney kaldırımında iklimsel konfora katkı sağlamaktadır (Dostoğlu, H. ve Dostoğlu, N. 2011).

Bursa Merkez Bankası

Bursa Merkez Bankası 1995 yılında düzenlenen ulusal mimarlık yarışmasında birinci olmuştur ve 1967 yılında yapımı tamamlanmıştır. Bina, banka ve lojmandan oluşmaktadır. İki fonksiyonu bir arada bulunduran yapının ön cephesi Cemal Nadir caddesi ile ilişkilidir. Yapının giriş katı yoldan geriye çekilerek yayalar için korunaklı bir alan yaratmaktadır (Şekil 3.140a). İç mekana girildiğinde galeri boşluğu mekan kullanıcılarını karşılamaktadır. Tavanda ahşap kullanımı görülmektedir (Şekil 3.140b).

Şekil 3.140. Bursa Merkez Binası arkadlı giriş ve iç mekan (a: Anonim 2020a' dan değiştirilerek alınmıştır; b: Anonim 2020c)

Lojman birimleri planlanırken hanlar bölgesine bakan yöne gündüz bölümleri yerleştirilmiştir. Bu sayede bireyler gün içinde manzaradan faydalanabilecektir. Yatak odaları ise Cemal Nadir Caddesi'ne bakmaktadır (Şekil 3.141). 1967 yılında inşa edilen Bursa Merkez Bankası, 27 Eylül 2020 tarihinde yıkılmıştır. Banka genel özellikleri Tablo 3.27'de görülmektedir.

Şekil 3.141. Merkez Bankası lojman katları (Anonim 2020a)

Tablo 3.27. Bursa Merkez Bankası genel özellikler

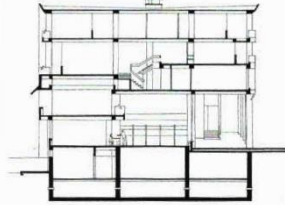
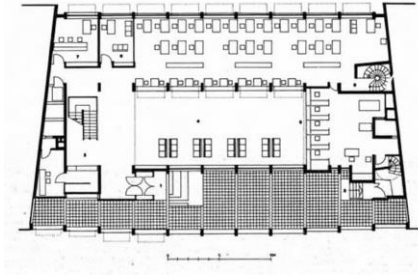
BURSA MERKEZ BANKASI			
İL / İLÇE	Bursa/Osmangazi	PAFTA	H22d07a4b
CADDE / SOKAK	Cemal Nadir Cad.	PARSEL / ADA	7/6031
MAHALLE/KÖY	Şehreküstü Mah.	YAPIM TARİHİ	1965-66
MİMARİ ÇAĞI	Cumhuriyet Dönemi Batı Eğilimi	KULLANIM AMACI	Banka
ÖRTÜ TÜRÜ		PLAN TİPİ	Dikdörtgen Formlu
YAPI MALZEMESİ	Betonarme	AVLU KULLANIMI	Yok
DUVAR KALINLIĞI	-	HAVALANDIRMA	Doğal Havalandırma+
SU ÖGESİ	Yok	AYDINLATMA	Doğal Aydınlatma+Elektrik

Şekil 3.142. Bursa Merkez Binası (TKGM 2020)

Şekil 3.143. Bursa Merkez Bankası (2005 yılında çekilen fotoğraf (Bağbancı 2015)

Şekil 3.144. Bursa Merkez Binası giriş kat planı, kesit ve iç mekan (Anonim 2020a, Anonim 2018b)

Bursa Merkez Bankası, geleneksel formlar yerine Batı'daki eğilimlere paralel olarak plastik formlar kullanılarak tasarlanmıştır. Şevki Vanlı ve Ersen Gömleksizoğlu'nun tasarladığı yapı, 1965 yılında düzenlenen ulusal mimarlık yarışmasında birinci gelmiştir. (Dostoğlu, H. ve Dostoğlu, N. 2011). Proje üst katında lojman da istenmesi, tasarım kararlarını etkilemiştir. Bitişik düzende inşa edilmiş olan yapının cephesi Cemal Nadir Caddesi ile ilişkilidir. Binanın arka cephesi ise Hanlar Bölgesi'ne bakmaktadır. Bu sebeple lojman tasarımı yapılırken gündüz bölümleri, tarihi Bursa manzarasının olduğu bölgeyi görece şekilde düzenlenmiştir (Hasol 2020). Proje zemin katı Cemal Nadir Caddesi'nde geriye çekilmiştir. Bu sayede kullanıcıların güneş ve yağmurdan korunabileceği bir geçiş alanı sağlanmıştır.

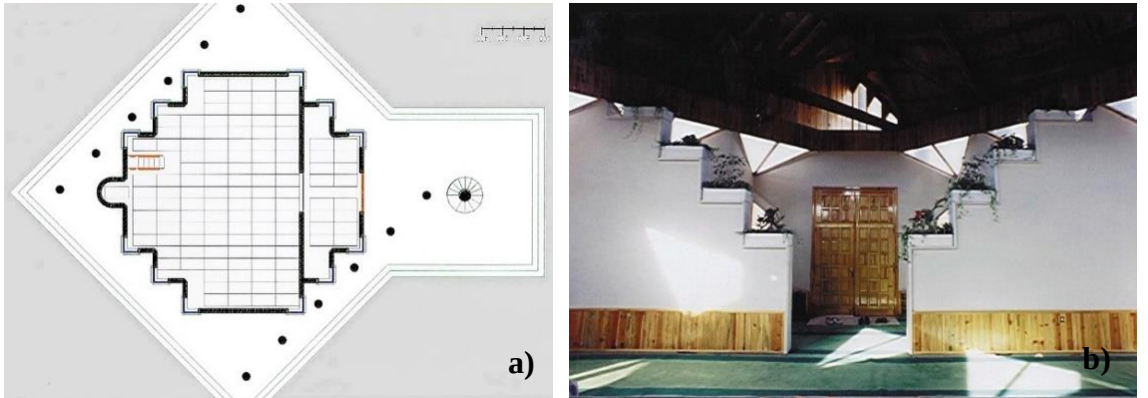
Eyüp Yıldız Cami

1996 yılında tamamlanan cami, Çelik Erengezin tarafından kubbesiz olarak tasarlanmıştır (Şekil 3.145a). Bursa ilinin Nilüfer ilçesinde bulunan cami, geleneksel cami kalıbının dışına çıkmaktadır.

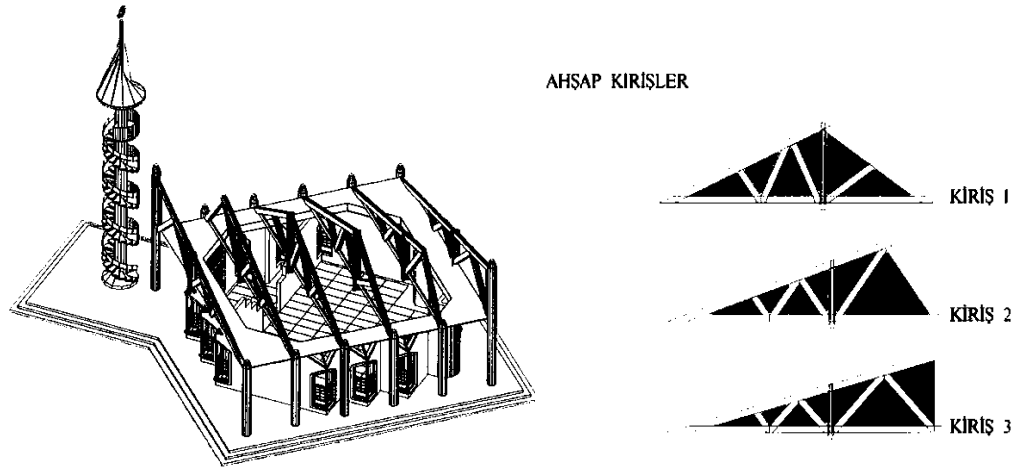
Şekil 3.145. a) Eyüp Yıldız Cami genel görünüm, b) Minare (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Plan şeması Şekil 3.146’da görülmektedir. Cami kare planlı tasarlanmış olup köşeleri zikzak şeklinde inşa yapılmıştır (Akbulut ve Erarslan 2017). Son cemaat yeri ve kadınlar bölümü çiçeklerin olduğu bir duvar ile ana mekandan ayrılmaktadır. Altta haznesi olan, suyu bittiğinde şamandıra yardımı ile haber veren betopan saksılar ile caminin içinde canlı çiçek kullanımı da gerçekleştirilmiştir (Evren 2013) (Şekil 3.146b). Günümüzde canlı çiçek kullanımı amacı ile yapılan saksılar kapatılmıştır ve kullanılmamaktadır.

Şekil 3.146. Eyüp Yıldız Cami; a) plan (Evren 2013), b) çiçeklik (Anonim 2020e)

Caminin ahşap tavanı 12, 5 metre açıklığı geçmektedir (Evren 2013). Ahşap kirişler yardımı ile taşınan üst örtü, asimetrik hatlara sahiptir (Şekil 3.147). Mekanın içinde ahşap üst örtü kendini hissettirmekte iken dış cephede de yine ahşap taşıyıcılar görülebilmektedir (Şekil 3.148). Cami genel özellikleri Tablo 3.28’de yer almaktadır.

Şekil 3.147. Eyüp Yıldız Cami ve Ahşap Kirişleri (Anonim 2020e)

Şekil 3.148. a, b) Eyüp Yıldız Cami ahşap tavan, c) ahşap taşıyıcılar (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Tablo 3.28. Bursa Eyüp Yıldız Cami genel özellikler

BURSA EYÜP YILDIZ CAMİ			
İL / İLÇE	Bursa/Nilüfer	PAFTA	H21c04c1d
CADDE / SOKAK	Cemal Nadir Cad.	PARSEL / ADA	4/931
MAHALLE/KÖY	Ertuğrul Mah.	YAPIM TARİHİ	1996
MİMARİ ÇAĞI	Cumhuriyet Dönemi	KULLANIM AMACI	Cami
ÖRTÜ TÜRÜ	Hiperbolik parabolik kabuklar	PLAN TİPİ	Kare Formlu
YAPI MALZEMESİ	Betonarme-ağşap	AVLU KULLANIMI	Yok
DUVAR KALINLIĞI	-	HAVALANDIRMA	Doğal Havalandırma+Klima
SU ÖĞESİ	Yok	AYDINLATMA	Doğal Aydınlatma+Elektrik

Şekil 3.149. Bursa Akaryakıt İstasyonu-Eyüp Yıldız Cami (TKGM 2020)

Şekil 3.150. Eyüp Yıldız Cami (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Şekil 3.151. Plan (Evren 2013), perspektif (Anonim 2020e)

Bursa Eyüp Yıldız Cami, İzmir yolu üzerinde bir benzinci camisi olarak bilinmektedir. Yapımı 1996 yılında tamamlanmıştır. Cami üst örtüsünde kubbe yerine eğrisel yüzeylerin birleşmesi sonucu oluşan kabuk kullanımı görülmektedir. Caminin planı, kare planlı köşeleri zikzak şeklinde tasarlanmıştır. Yapının iç mekanına girildiğinde ağşap tavan kullanımı görülmektedir. Ana mekan ile kadınlar bölümü canlı çiçeklerin bulunduğu bir duvar yardımı ile ayrılmaktadır.

Buttim Cami

1996 yılında Yücel Sertkaya tarafından tasarlanan Buttim Cami, Buttim Bursa Uluslararası Tekstil ve Ticaret Merkezi içerisinde bulunmaktadır. Camide üst örtü olarak kubbe yerine beton teraslara sahip bir örtü kullanımı mevcuttur (Şekil 3.152). Kare plana sahip olan yapının yukarıya doğru daraldığı görülmektedir (Akbulut ve Erarslan 2017).

Şekil 3.152. a) Buttim Cami vaziyet planı (Yandex 2019), b) genel görünüm (Sürmeli 2021), c) Cami çevresi (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

İçi boş olarak tasarlanan cami minaresinde Şekil 3.153'de görüldüğü üzere metal ızgara kullanımı mevcuttur. Cami pencerelerinde ise geleneksel cami mimarisinde kullanılan lokma parmaklıklarının modern yorumu görülmektedir (Şekil 3.154).

Şekil 3.153. Buttim Cami a) genel görünümü, b) giriş, c) minare (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Cami parsel içerisinde geriye çekilerek yeşil alana izin vermektedir (Şekil 3.154). Betonarme olarak inşa edilen caminin taç kapısında yapı malzemesi olarak cam tuğla kullanımı karşımıza çıkmaktadır. Yapının giriş kısmında üstü kapalı yarı açık mekan kullanımı görülmektedir. Bu alan iç mekana girişte kullanıcılara korunaklı bir alan sağlamaktadır (Şekil 3.154). Buttım Cami genel özellikleri Tablo 3.29’da görülmektedir.

Şekil 3.154. a), b) Buttım Cami genel görünüm, c) pencere parmaklık (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Tablo 3.29. Bursa Buttım Cami genel özellikler

BUTTİM CAMİ			
İL / İLÇE	Bursa/Nilüfer	PAFTA	H22d02a2d
CADDE / SOKAK	Fuar Cad.	PARSEL / ADA	1 / 3195 (1736 bağımsız bölümden oluşan betonarme 6 katlı çarşı, 28 katlı yüksek blok, cami ve kütüphane)
MAHALLE/KÖY	Altınova	YAPIM TARİHİ	1996
MİMARİ ÇAĞI	Cumhuriyet Dönemi	KULLANIM AMACI	Cami
ÖRTÜ TÜRÜ		PLAN TİPİ	Kare Formlu
YAPI MALZEMESİ	Betonarme	AVLU KULLANIMI	-
DUVAR KALINLIĞI	-	HAVALANDIRMA	Doğal Havalandırma+Klima
SU ÖĞESİ	-	AYDINLATMA	Doğal Aydınlatma+Elektrik
			
Şekil 3.155. Bursa Buttım Cami (Yandex 2019)		Şekil 3.156. Bursa Buttım Cami (Fotoğraf: Büşra Canbakış)	
Bursa Buttım Cami, Buttım Bursa Uluslararası Tekstil ve Ticaret Merkezi içerisinde bulunmaktadır. Yapı parsel içinde geriye çekilmiş ve yeşil alana yer bırakılmıştır. Ticaret Merkezi içerisinde bulunan yapının yan tarafında otopark mevcuttur. Caminin parsel içerisinde geriye çekilmesi ve yeşil alana yer bırakılmış olması saha dingin bir ortam elde edilmesi açısından olumludur. Buttım Cami tasarlanırken kubbe yerine yukarıya doğru daralan kare formlar kullanmıştır. Ziggurat (primidal) örtü türüne giren bu kullanım yenilikçi bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Caminin minaresi açık olarak tasarlanmıştır.			

Bursa Sayılğan Evi

Bursa Sayılğan Evi, Çekirge Caddesi üzerinde konumlanmaktadır. Emre Arolat tarafından tasarlanan yapıda sadelik hakimdir. Kullanılan beyaz dış cephe kaplaması yapının doğa ile bütünleşmesinde rol oynamaktadır (Şekil 3.157).

Şekil 3.157. Bursa Sayılğan Residence genel görünüm (Emre Arolat Architecture 2019)

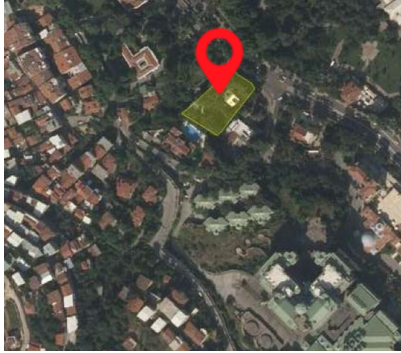
İç mekan zemin kat döşemesinde kullanılan cam malzeme ile katlar arası ışık geçirgenliğinin artmasına olanak tanınmaktadır (Şekil 3.158). Dış mekan pencerelerinde kullanılan metal ızgaralar geleneksel mimari lokma parmaklıkların modern yorumu niteliği taşımaktadır. Yapı verileri Tablo 3.30’da yer almaktadır.

Şekil 3.158. Bursa Sayılğan Residence iç mekan cam döşeme uygulaması ve pencere detayları (Emre Arolat Architecture 2019)

Tablo 3.30. Bursa Sayılğan Residence genel özellikler

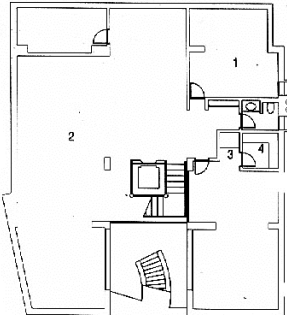
BURSA SAYILGAN RESIDENCE			
İL / İLÇE	Bursa/Osmangazi	PAFTA	H22d06b2a
CADDE / SOKAK	Çekirge Cad.	PARSEL / ADA	7/4761
MAHALLE/KÖY	Muradiye	YAPIM TARİHİ	1996-1998
MİMARİ ÇAĞI	Cumhuriyet Dönemi	KULLANIM AMACI	Konut
ÖRTÜ TÜRÜ	Kırma Çatı	PLAN TİPİ	Dikdörtgen
YAPI MALZEMESİ	Betonarme	AVLU KULLANIMI	- / Bahçeli ev
DUVAR KALINLIĞI	-	HAVALANDIRMA	Doğal Havalandırma+klima
SU ÖGESİ	Havuz	AYDINLATMA	Doğal Aydınlatma+Elektrik

Şekil 3.159. Hava Fotoğrafı (TKGM 2020)

Şekil 3.160. Sayılğan Evi genel görünüm (Emre Arolat Architecture 2019)

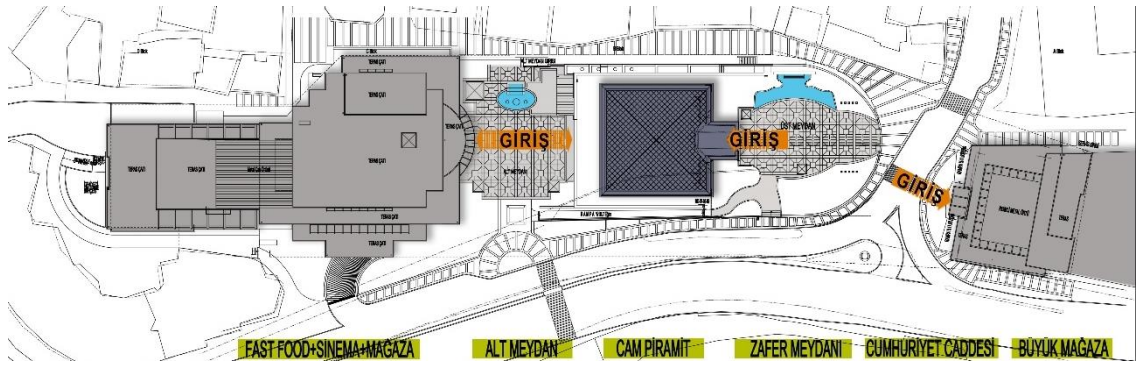

Şekil 3.161. Sayılğan Evi plan (Acar 2014)

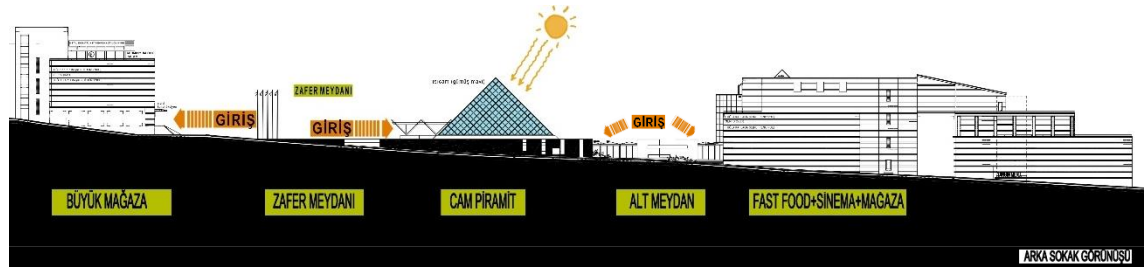
Sayılğan Evi, Emre Arolat tarafından tasarlanmıştır. Yapıda sadelik ön plandadır. Beyaz tonlarının hakim olduğu bina, Çekirge Caddesi üzerinde bulunmaktadır. İç mekanda kullanılan şeffaf döşeme ile gün ışığının alt kattaki birimlere de ulaşabilmesi sağlanmaktadır.

Bursa Zafer Plaza

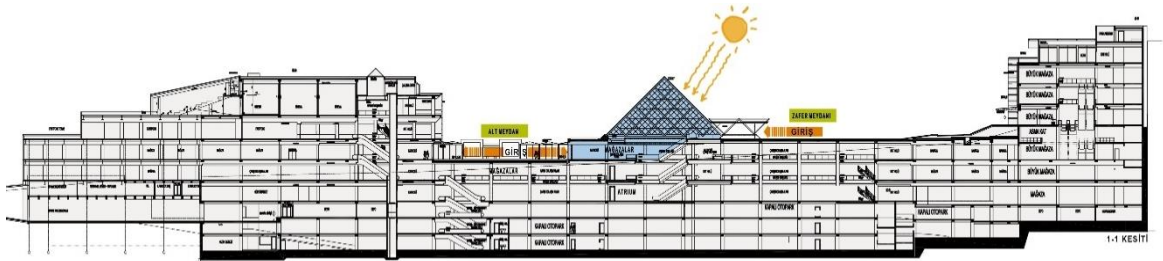
1996 yılında yapımına başlanan ve 1999 tarihinde açılan Bursa Zafer Plaza, Şehreküstü semtinde bulunmaktadır. Mimar Faruk Eşim tarafından tasarlanan yapının mağazalarının birçoğu yer altında bulunmaktadır. Yapının dışarıdan görünen cam piramit yapısı ve iki yapı kütleleri farklı kotlarda bulunmaktadır. Üç kütlede de yapıya giriş sağlanmaktadır (Şekil 3.162, Şekil 3.163, Şekil 3.164). Dış mekandan bakıldığında birbirinden bağımsız gibi görünmekte olan yapı bloklarının arasında meydan kullanımı mevcuttur (Şekil 3.162, Şekil 3.163). Üç blok yer altında birbirlerine bağlanmaktadır (Şekil 3.164).

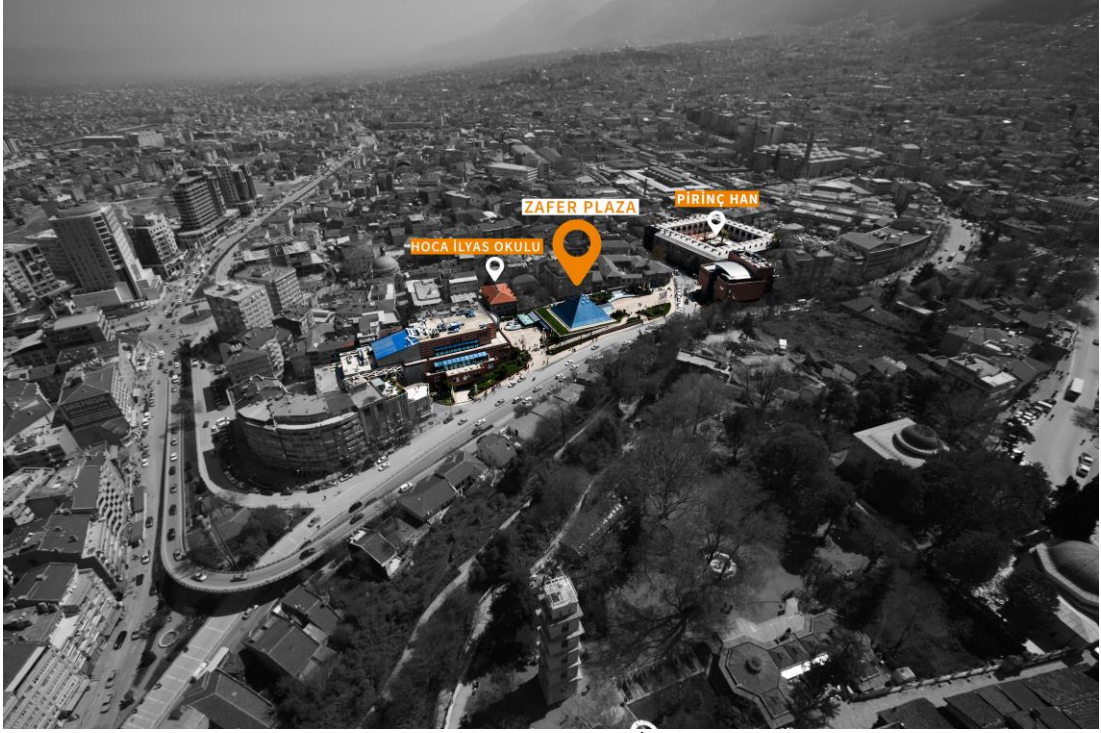
Şekil 3.162. Bursa Zafer Plaza vaziyet planı (Bursa Büyükşehir Belediyesi 2020f'den değiştirilerek alınmıştır)

Şekil 3.163. Zafer Plaza arka sokak görünüşü-farklı kotlardan yapıya giriş sağlanması (Anonim 2020f'den değiştirilerek alınmıştır)

Şekil 3.164. Dış mekandan ayrı olarak görünen üç yapı bloğunun yer altında bütünleşmesi (Anonim 2020f'den değiştirilerek alınmıştır)

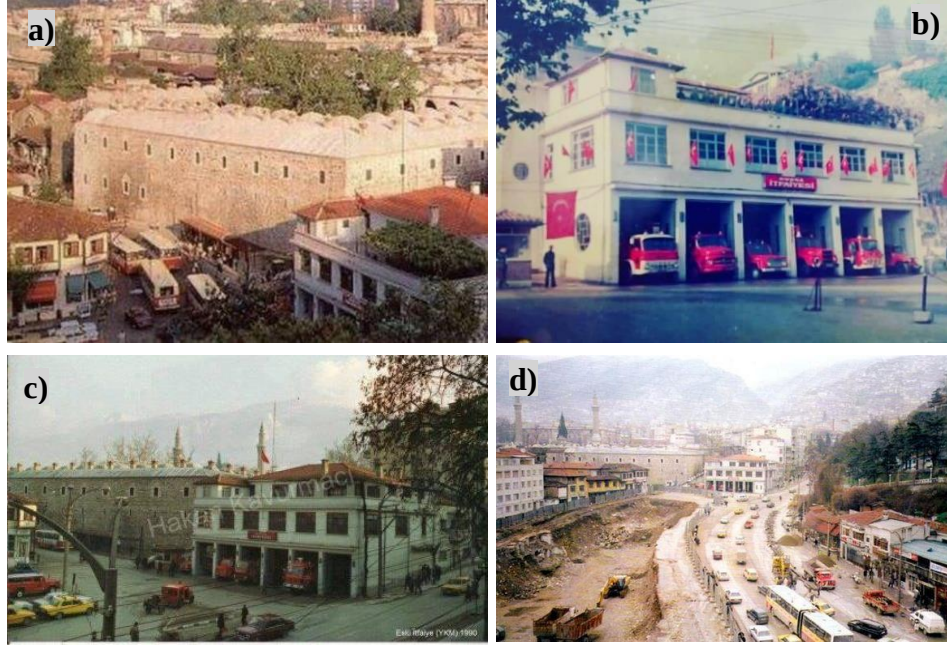
Şekil 3.166. Zafer Plaza ve ilişkili yapılar; Hoca İlyas Okulu ve Pirinç Han (Anonim 2020f 'den değiştirilerek alınmıştır)

Şekil 3.165. Hoca İlyas Okulu ve meydan (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Alt meydan olarak düzenlenen bölgeye tescilli bir yapı olan Hoca İlyas Okulu denk gelmektedir. Hoca İlyas Okulu'nun algılanabilirliği adına önünün bir meydan olarak düzenlenmiş olması yapının olumlu özelliklerindendir (Şekil 3.165, Şekil 3.166). Bu sayede Atatürk Caddesi üzerinden bakıldığında, okulun görülebilmesine olanak sağlanmıştır. Fakat bu hassasiyet maalesef Pirinç Han için gösterilmemiştir. Üçlü yapı bloğunun, Pirinç Han tarafında bulunan kütlesi (Boyner), tarihi yapının önünü

kapatmakta ve Cumhuriyet Caddesi'nin (eski adıyla Hamidiye Caddesi) önünü tıkamaktadır. Bu sebeple Hoca İlyas Okulu için gösterilen hassasiyetin Pirinç Han için gösterilmediğini söylemek mümkündür. Geçmişte Zafer İtfaiye Binası bulunan alanın, eski ve yeni hali Şekil 3.167 ve Şekil 3.168'de görülebilmektedir.

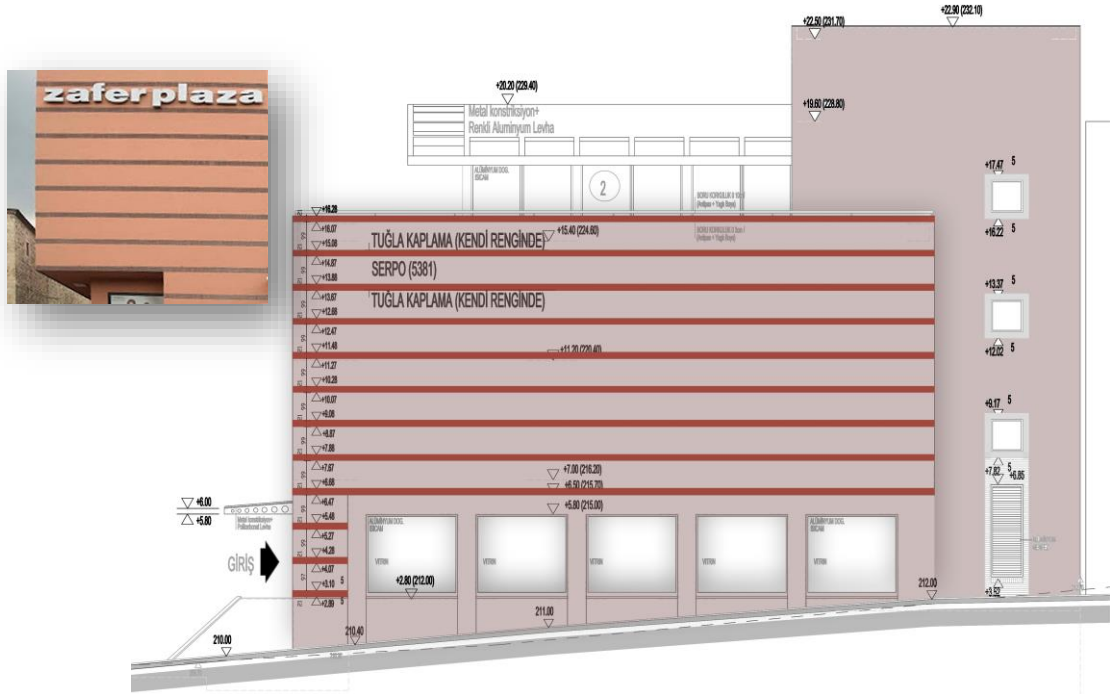
Şekil 3.167. Boyner (eski YKM) Binasının geçmişte yerinde olan Zafer İtfaiyesi Binası (a: Anonim 2014b, b: Anonim 2020d, c: Anonim 2014a, d: Anonim 2016a)

Şekil 3.168. Zafer Plaza Boyner Binası, 2020 (Şekil 3.166'da görülen alanda yer almaktadır) (Anonim 2020f'den değiştirilerek alınmıştır)

Zafer Plaza’da yapı malzemesi olarak incelemek gerekirse, dışarıdan bakıldığında üç ayrı yapı bloğu gibi görünen binaların ikisinde benzer yapı malzemelerinin kullanımı mevcutken, iki yapının ortasında yer alan piramitte cam kullanımı görülmektedir. Piramitte kullanılan cam ile iç mekana doğal ışık alımı sağlanmaktadır (Şekil 3.163, Şekil 3.164). Zafer Plaza’nın Lourve piramidine benzerlik taşıyan yapısı, geleneksel mimari dokunun yoğun olduğu alan ile tezatlık taşımaktadır.

Yapının diğer iki bloğunda ise dış cephesi sıva-boya ve birer sıra tuğla kaplama olarak inşa edilmiştir. Birer sıra tuğla kullanımı yapı çevresinde bulunan geleneksel mimariye atıfta bulunur niteliktedir (Şekil 3.169).

Şekil 3.169. Boyner; yapı malzemesi olarak tuğla, sıva ve boya kullanımı görülmektedir (Anonim 2020f’den değiştirilerek alınmıştır)

Bursa Merkez Bankası

Bursa Merkez Bankası binası, 2005 yılında düzenlenen T.C. Merkez Bankası Bursa Şubesi Hizmet ve Lojman Binası yarışmasında birinci olarak seçilmiştir. Yapı, Ömer Selçuk Baz ve Emine Didem Durakbaşa tarafından tasarlanmıştır. 2013 yılında tamamlanan yapı, Ankara-İzmir yolu üzerinde, Bursa Osmangazi Belediyesi yanında bulunmaktadır (Şekil 3.170). Yarışma programında bulunan lojman binasının

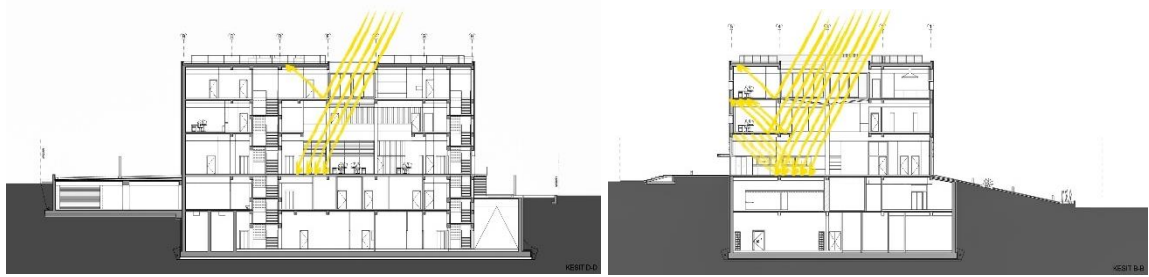
yapılmamasına karar verilmiştir. Bu sebeple sadece banka binası inşa edilmiştir. Yapı genel özellikleri Tablo 3.31’de görülmektedir.

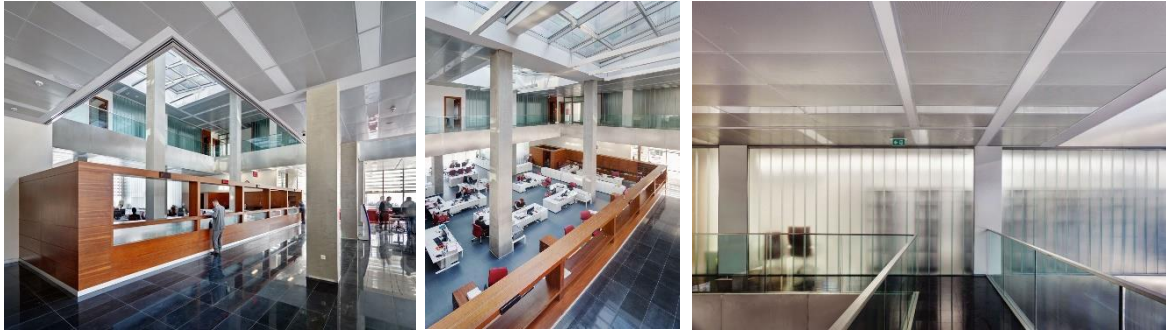
Bursa Merkez Bankası cephe kaplaması beton panellerin taşıyıcı karkas yardımı ile duvarlara monte edilmesi ile oluşturulmuştur. Paneller yapının kabuğunu oluşturmaktadır (Şekil 3.171). Bina tasarımında sadelik hakimdir.

Yapının iç mekan çözümleri planlanırken gün ışığından yararlanabilmesi adına birbiri üstüne gelmeyen döşemeler, galeri boşlukları ve cam çatı kullanımı tercih edilmiştir (Şekil 3.172, Şekil 3.173). Bu sayede mekanda daha aydınlık ve ferah bir ortam sağlanabilmektedir. Döşemelerde bulunan açıklıklar ışığın süzülüp iç mekana nüfus etmesini sağlarken mekanda bulunan kullanıcıların da gün boyu daha sağlıklı çalışabilmelerine olanak sağlamaktadır. Doğal ışığın iç mekanda kullanımı mekanın kullanıcılar tarafından daha iyi algılanabilmesini sağlamaktadır. Işığın iç mekana yayılımını kolaylaştıran bir diğer husus ise kuşkusuz malzeme seçimidir. Ofis bölmelerinde kullanılan yarı saydam polikarbon malzeme ışığın yayılımını kolaylaştırmaktadır (Şekil 3.173).

Şekil 3.172. Çatıda kullanılan açıklık ve galeri boşlukları sayesinde iç mekanda gün ışığından yararlanılmaktadır (Anonim 2012'den değiştirilerek alınmıştır)

Şekil 3.173. Merkez Bankası çatı ışıklıkları, galeri boşluğu ve iç mekanda yarı saydam malzeme kullanımı (Anonim 2012)

Tablo 3.31. Bursa Merkez Bankası genel özellikler

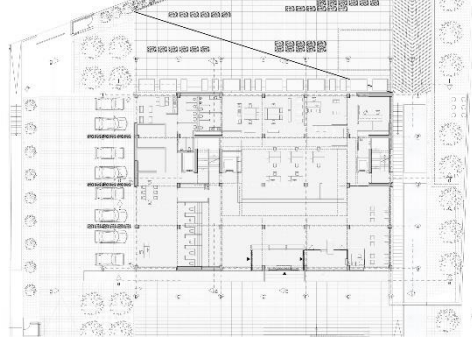
BURSA MERKEZ BANKASI			
İL / İLÇE	Bursa/Osmangazi	PAFTA	H22d07a1b
CADDE / SOKAK	Ankara-İzmir yolu	PARSEL / ADA	2 / 3569
MAHALLE/KÖY	Santralgaraj	YAPIM TARİHİ	2005-2013
MİMARİ ÇAĞI	Cumhuriyet Dönemi	KULLANIM AMACI	Banka
ÖRTÜ TÜRÜ	Düz Çatı	PLAN TİPİ	Kare
YAPI MALZEMESİ	Betonarme	AVLU KULLANIMI	Yok
DUVAR KALINLIĞI	30 cm gazbeton+ fiber katkı beton panel	HAVALANDIRMA	Doğal Havalandırma+
SU ÖGESİ	Yok	AYDINLATMA	Doğal Aydınlatma+Elektrik

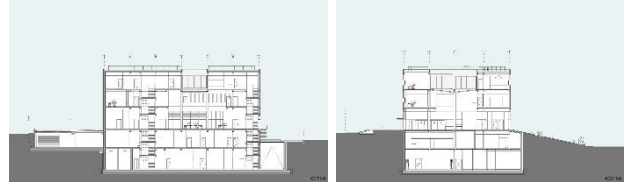
Şekil 3.174. Bursa Merkez Bankası (TKGM'den alınmıştır)

Şekil 3.175. Bursa Merkez Bankası genel görünüm (Anonim 2012)

Şekil 3.176. Bursa Merkez Bankası plan ve kesitler (Anonim 2012)

Bursa Merkez Bankası, 2005 yılında düzenlenen T.C. Merkez Bankası Bursa Şubesi Hizmet ve Lojman Binası yarışmasında birinci olarak seçilmiştir. Ömer Selçuk Baz ve Emine Didem Durakbaşa tarafından tasarlanan yapının inşaatı 2013 yılında tamamlanmıştır. Bursa Osmangazi Belediyesi yanında bulunan binanın cephesi beton paneller ile bir kabuk oluşturulacak şekilde kaplanmıştır. İç mekanda döşemelerde açılan yırtıklar ile doğal ışık mekanlara nüfus edebilmektedir. Ofis duvarlarında kullanılan yarı saydam malzeme seçimi ile gün ışığından yararlanılmaktadır.

EWE & Bursagaz Merkez Binası

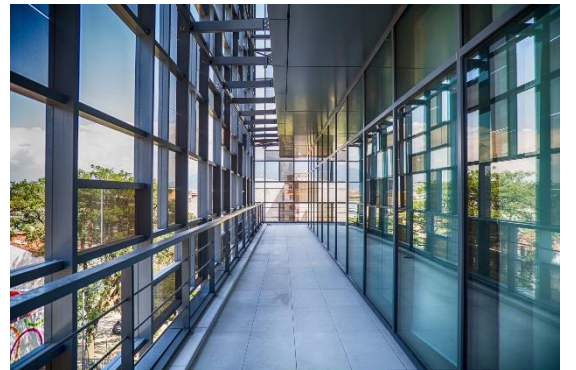
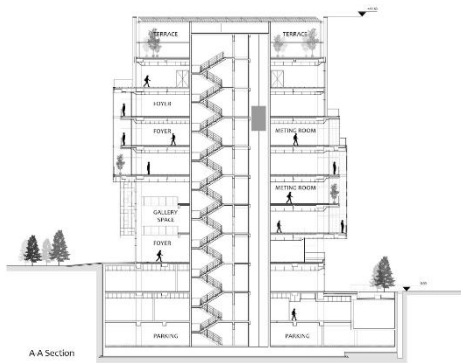
EWE & Bursagaz binası olarak tasarlanan yapı, Bursa ilinin Osmangazi ilçesinde bulunmaktadır. Platinum LEED Sertifikası'na sahip olan yapı, Gökhan Aktan Altuğ önderliği ile TAGO Mimarlık tarafından tasarlanmıştır. 2013 yılında yapımına başlanan inşaat 2016 yılında tamamlanmıştır. Yedi normal kat ve üç bodrum kattan oluşan yapının en üst katında teras bulunmaktadır.

Manzara ve güneşten maksimum faydalanılması adına cephede şeffaf malzeme kullanımı mevcuttur (Şekil 3.177). Kullanılan transparan malzemenin bir yüzü boyalı cam iken diğer yüzü BIPV panelleri (şeffaf güneş pili) ile kaplıdır.

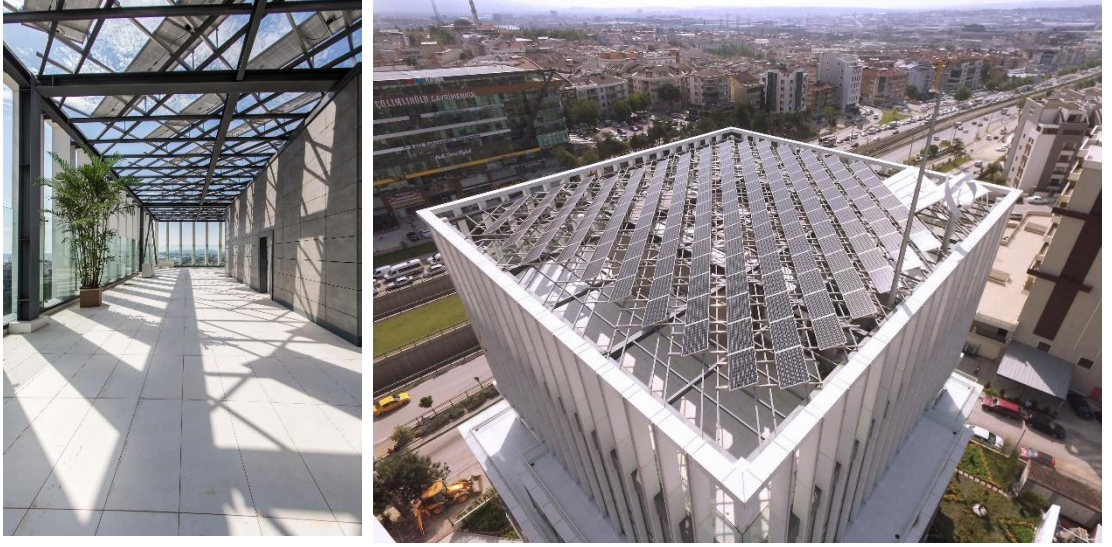
Şekil 3.177. Bursagaz Binası genel görünüm ve giydirme cephe (Anonim 2016b)

Binada ofis katlarında kullanılmış olan teraslar kullanıcılara korunaklı bir alan sağlamaktadır. Yapının dış cephesini adeta bir kabuk gibi saran paneller, yarı açık mekanlarda güneşten korunaklı alanlar elde edilmesine olanak tanımaktadır (Şekil 3.178).

Şekil 3.178. Bursagaz Binası kesit ve balkon kullanımı (Anonim 2016b)

İnşasında kullanılan malzemeler yeşil bina standartlarına uygun olarak seçilmiştir. Yağmur suyu ve atık su yönetimini, mekanik sistemler ile kontrol altında tutan yapı, enerji tasarrufu yaparak çevreci yaklaşımlarda bulunmaktadır. Binada bulunan çatı terası, kullanıcılar için dinlenme alanı olarak değerlendirilmektedir. Çatıda bulunan güneş enerji paneli ve rüzgar tribününü, bina enerjisinin %3'ü karşılanmaktadır (Şekil 3.179). Yapının genel özellikleri Tablo 3.32'de bulunmaktadır.

Şekil 3.179. Bursagaz Binası çatı terası ve güneş panelleri (Anonim 2016b)

Tablo 3.32. Bursagaz Binası genel özellikler

BURSAGAZ BİNASI			
İL / İLÇE	Bursa/Nilüfer	PAFTA	H21c05b4b
CADDE / SOKAK	1. Bakım Sk.	PARSEL / ADA	1 / 929
MAHALLE/KÖY	Bağlarbaşı Mah.	YAPIM TARİHİ	2013-2016
MİMARİ ÇAĞI	Cumhuriyet Dönemi	KULLANIM AMACI	Bursagaz Binası
ÖRTÜ TÜRÜ	Düz çatı	PLAN TİPİ	Kare plan
YAPI MALZEMESİ	Cam giydirme cephe	AVLU KULLANIMI	Yok
DUVAR KALINLIĞI	-	HAVALANDIRMA	Doğal Havalandırma+ Mekanik Havalandırma+Isıtma- Soğutma Sistemleri
SU ÖGESİ	Yok	AYDINLATMA	Doğal Aydınlatma+Elektrik (güneş pili, rüzgar türbini)

Şekil 3.180. Bursagaz Binası (TKGM'den alınmıştır)

Şekil 3.181. Bursagaz Binası genel görünüm (Anonim 2016b)

Şekil 3.182. Bursagaz Binası zemin kat planı-kesiti (Anonim 2016b)

7 normal kat ve 3 bodrum kattan oluşan EWE & Bursagaz, 2016 yılında tamamlanarak kullanılmaya başlanmıştır. Ofis dış cephesinde iç mekan konforunu artırma ofisi saran ve gölgeleyen giydirme cephe kullanımı görülmektedir. Cephe kaplamasının bir yüzeyi modüler BIPV panelleriyle kaplı iken diğer yüzeyde boyalı cam kullanımı görülmektedir. Bina gölgelerin oluşturduğu düzensiz bir ritimle ışık kontrollü, konforlu iç mekanlar hesaplanarak oluşturuldu. Su ve elektrik tüketimi otomatik sistemler yardımı ile kontrol edilmektedir. Bina yapımında kullanılan malzemeler uluslararası 'yeşil bina' standartlarına uyacak şekilde seçilmiştir. Yağmur suyu ve atık su yönetimi kontrol edilmektedir. Yapı cephesinde kullanılan PV paneller ve rüzgar türbininin bina enerjisinin %3ünü karşılaması beklenmektedir.

Eker Meydan

Eker Meydan projesi ticari amaçla hizmet verebilmek adına 2013 yılında tamamlanmıştır. Yapıda bulunan avlu, mekanların havalandırması ve aydınlatılmasına katkı sağlarken aynı zamanda kullanıcıların sosyalleştiği bir alan olarak düzenlenmiştir (Şekil 3.183).

Şekil 3.183. Bursa Eker Meydan ve avlu ilişkisi (Anonim 2021f'den değiştirilerek alınmıştır)

Yapının avlusuna açılan yarı açık alanlar geleneksel mimaride var olan revak çözümü ile benzerlik taşımaktadır. Yarı açık alanlar bina içerisindeki sirkülasyonu sağlamaktadır (Şekil 3.184). Yapının genel özellikleri Tablo 3.33'de görülmektedir.

Şekil 3.184. Eker Meydan, avlu ve revak (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Tablo 3.33. Eker Meydan genel özellikler

EKER MEYDAN			
İL / İLÇE	Bursa/Nilüfer	PAFTA	H21c05c3d
CADDE / SOKAK	Lefkoşe Cad.	PARSEL / ADA	23/ 3790
MAHALLE/KÖY	Gümüštepe	YAPIM TARİHİ	2013
MİMARİ ÇAĞI	Cumhuriyet	KULLANIM AMACI	Ticari
ÖRTÜ TÜRÜ	Düz çatı	PLAN TİPİ	Dikdörtgen
YAPI MALZEMESİ	Betonarme	AVLU KULLANIMI	Var
DUVAR KALINLIĞI	-	HAVALANDIRMA	Doğal Havalandırma+ Klima+ Mekanik Havalandırma
SU ÖĞESİ	Yok	AYDINLATMA	Doğal Aydınlatma+ Elektrik

Şekil 3.185. Hava Fotoğrafı (TKGM'den alınmıştır)

Şekil 3.186. Eker Meydan (Anonim 2021f'den değiştirilerek alınmıştır)

Şekil 3.187. Eker Meydan zemin kat planı ve görünüşü (Mimar Murat Cellat' tan alınan çizimler değiştirilerek alınmıştır)

Eker Meydan, Tatbikat mimarlık tarafından tasarlanmıştır. 2013 yılında hizmet vermeye başlayan yapı, avlulu olarak çözümlenmiştir. Avlu, yapının doğal ışık ve doğal havalandırmadan yararlanmasına olanak tanımaktadır. Avluya açılan yarı açık mekanlar ise geleneksel mimaride var olan revak ile benzerlik taşımaktadır.

PodyumPark

Bursa Nilüfer ilçesinde bulunan PodyumPark projesi, Tatbikat Mimarlık tarafından 2012 yılında tasarlanmıştır ve 2015 yılında kullanıma açılmıştır. Yapıya farklı kotlardan giriş sağlanabilmektedir. Ticari birimler ve parktan oluşan yapı, birbirinden bağımsız kütlelerden oluşmaktadır. Bağımsız kütlelerin birbiri ile olan etkileşimi ise avlu ile sağlanmaktadır. Avluda bulunan su ögesi bir odak noktası oluşturmaktadır (Şekil 3.188, Şekil 3.189).

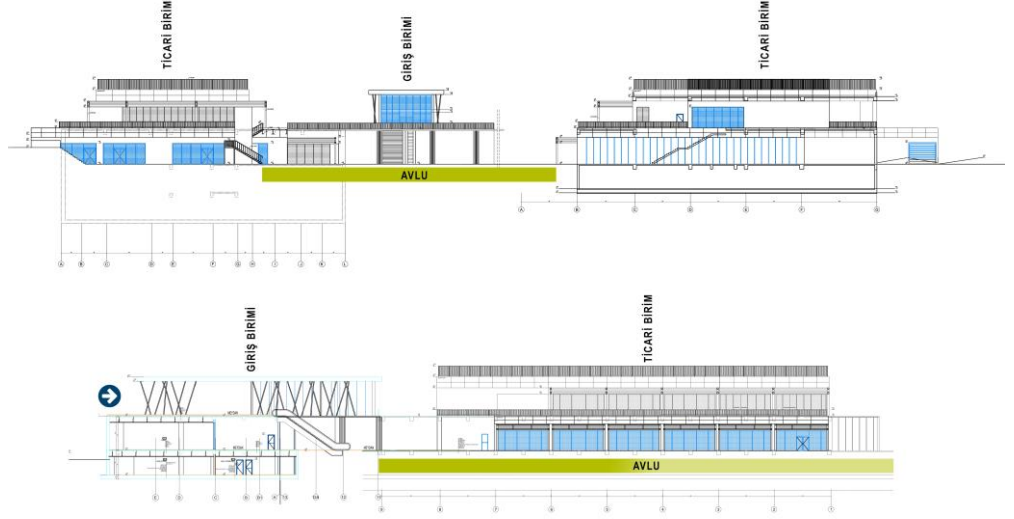

Şekil 3.188. Bursa PodyumPark, ticari birimlerin avlu ile ilişkilendirilmesi (Anonim 2015b’den değiştirilerek alınmıştır)

Şekil 3.189. PodyumPark; avlu, ticari birimler, su ögesi (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Bağımsız kütlelerin birbiri ile olan ilişkisini sağlayan avlu, aynı zamanda kullanıcıların açık alanda daha fazla zaman geçirebilmesine olanak sağlamaktadır. İç ve dış mekan arasındaki sınırları kaldıran avlu, ticari birimlerin havalandırması ve doğal aydınlatmasını desteklenmektedir (Şekil 3.190). Avluda yer alan su ögesi, açık alanda odak noktası oluşturmaktadır.

Şekil 3.190. PodyumPark görünüş ve kesit (Mimar Murat Cellat'tan alınan kesitler değiştirilerek alınmıştır)

Yapı ile ilişkilendirilen yeşil alan, kullanıcıların yalnızca kapalı alanda değil açık alanda da vakit geçirip sosyalleşebilmelerine olanak tanımaktadır (Şekil 3.191). Yapının genel özellikleri Tablo 3.34'de bulunmaktadır.

Şekil 3.191. PodyumPark yeşil alan (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Tablo 3.34. PodyumPark genel özellikler

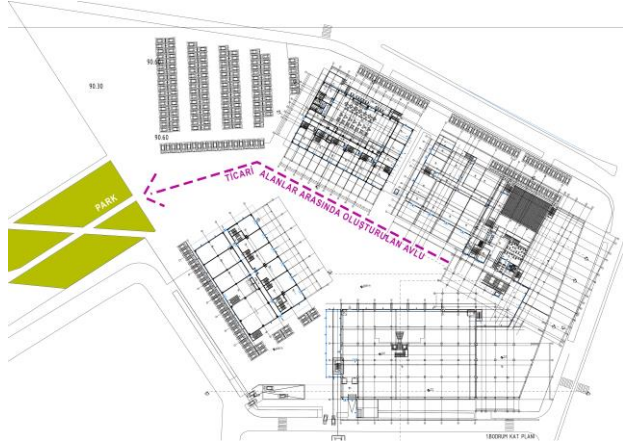
PODYUMPARK			
İL / İLÇE	Bursa/Nilüfer	PAFTA	H21c05a3c
CADDE / SOKAK	Nilüfer Hatun Cad.	PARSEL / ADA	1/ 1452
MAHALLE/KÖY	Ataevler	YAPIM TARİHİ	2012-2015
MİMARİ ÇAĞI	Cumhuriyet Dönemi	KULLANIM AMACI	Ticari
ÖRTÜ TÜRÜ	Düz çatı	PLAN TİPİ	Dikdörtgen
YAPI MALZEMESİ	Betonarme	AVLU KULLANIMI	Var
DUVAR KALINLIĞI	-	HAVALANDIRMA	Doğal Havalandırma+Klima+ Mekanik havalandırma
SU ÖĞESİ	Var	AYDINLATMA	Doğal Aydınlatma+Elektrik

Şekil 3.192. Hava Fotoğrafı (TKGM'den alınmıştır)

Şekil 3.193. Podyumpark (Anonim 2015b'den değiştirilerek alınmıştır)

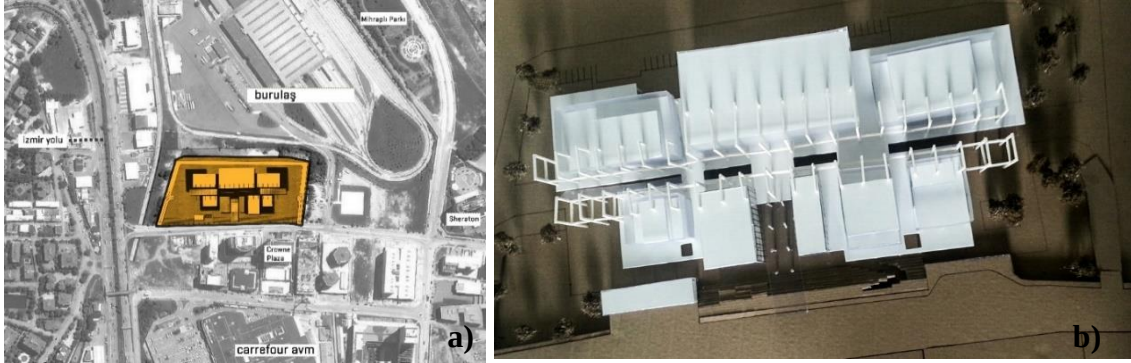

Şekil 3.194. PodyumPark zemin ve bodrum kat planı (Mimar Murat Cellat' tan alınan planlar değiştirilerek alınmıştır)

Bursa Nilüfer ilçesinde bulunan Podyumpark projesi, Tatbikat Mimarlık tarafından tasarlanmıştır. 2015 yılında kullanıma açılan proje, ticari birimler ve parktan oluşmaktadır. Projenin ticari birimleri arasında bulunan boşluk, geleneksel mimaride kullanılan avlu çözümünün modern bir yorumu olarak değerlendirilebilir. Açık alanda bulunan su öğeleri odak noktası oluştururken aynı zamanda kullanıcıları yeşil alana da yönlendirmektedir.

Parkora

Bursa Nilüfer ilçesinde bulunan Parkora, Tatbikat Mimarlık tarafından tasarlanmıştır (Şekil 3.195). Yapının ana kurgusu birbirinden bağımsız kütlelerinin sirkülasyon alanı ile birbirleri ile ilişkilendirilmesine dayanmaktadır. Kütleler arasında boşluk bırakılarak, kullanıcıların mekanda serbest dolaşımına olanak sağlamaktadır (Şekil 3.196).

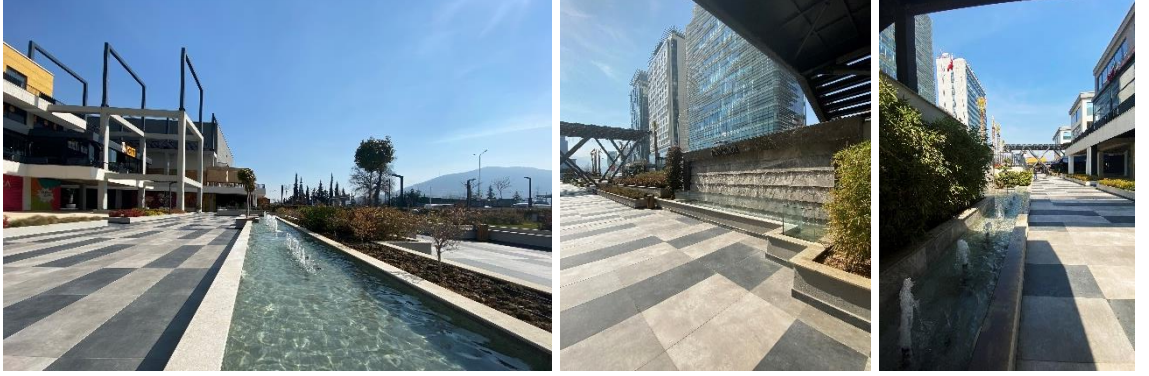

Şekil 3.195. a) Parkora vaziyet planı (Tatbikat Mimarlık verilerinden düzenlenmiştir), b) kütlelerin birbirine sirkülasyon alanı ile bağlanması (Tatbikat Mimarlık staj kapsamında yapılan maket görseli)

Şekil 3.196. Parkora farklı birimler ve sirkülasyon alanları ile ilişkisi (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Yapının farklı alanlarında, su ögesi kullanımı bulunmaktadır (Şekil 3.197). Su, mekanda rahatlık hissi verirken aynı zamanda alandaki gürültünün de minimum düzeyde kalabilmesine katkı sağlamaktadır.

Şekil 3.197. Parkora su ögesi kullanımı (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Yapının giriş ve dolaşım alanları üzerinde tercih edilmiş olan cam, mekana gün ışığı girmesine olanak tanımaktadır (Şekil 3.198).

Şekil 3.198. Parkora cam yapı malzemesinin üst örtüde yer alması (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Binanın sirkülasyon alanlarında yeşil öğelerin kullanıldığı görülmektedir (Şekil 3.199). Yeşil öğelerin yapıda kullanımı, dış mekan ve iç mekan arasındaki sınırları kaldırmaktadır. İklimsel ve görsel konforu da arttıran yeşil, var olduğu ortamda mekan kullanıcılarına huzur vermektedir. Yapının genel özellikleri Tablo 3.35’de bulunmaktadır.

Şekil 3.199. Parkora yeşil kullanımı (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Tablo 3.35. Bursa Parkora genel özellikler

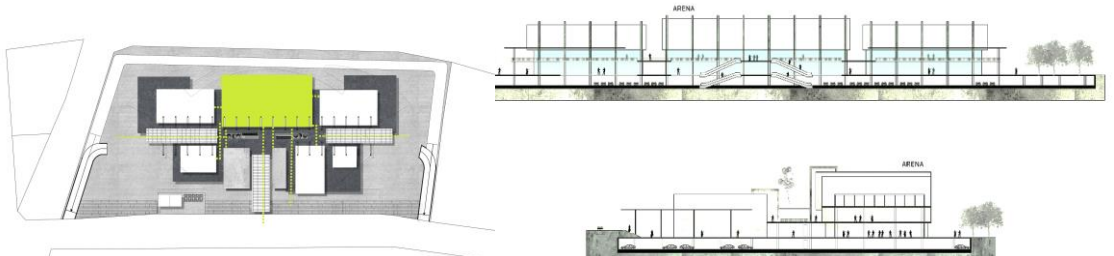
PARKORA			
İL / İLÇE	Bursa/Nilüfer	PAFTA	H21c05c3b-H22d0
CADDE / SOKAK	Akpınar Cad.	PARSEL / ADA	47 / 252
MAHALLE/KÖY	Odunluk	YAPIM TARİHİ	2016-2018
MİMARİ ÇAĞI	Cumhuriyet Dönemi	KULLANIM AMACI	Ticari
ÖRTÜ TÜRÜ	Düz çatı	PLAN TİPİ	Dikdörtgen
YAPI MALZEMESİ	Betonarme	AVLU KULLANIMI	-
DUVAR KALINLIĞI	-	HAVALANDIRMA	Doğal Havalandırma+Klima+Mekanik Havalandırma
SU ÖGESİ	-	AYDINLATMA	Doğal Aydınlatma+Elektrik

Şekil 3.200. Hava Fotoğrafi (Google Earth 2021)

Şekil 3.201. Parkora (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

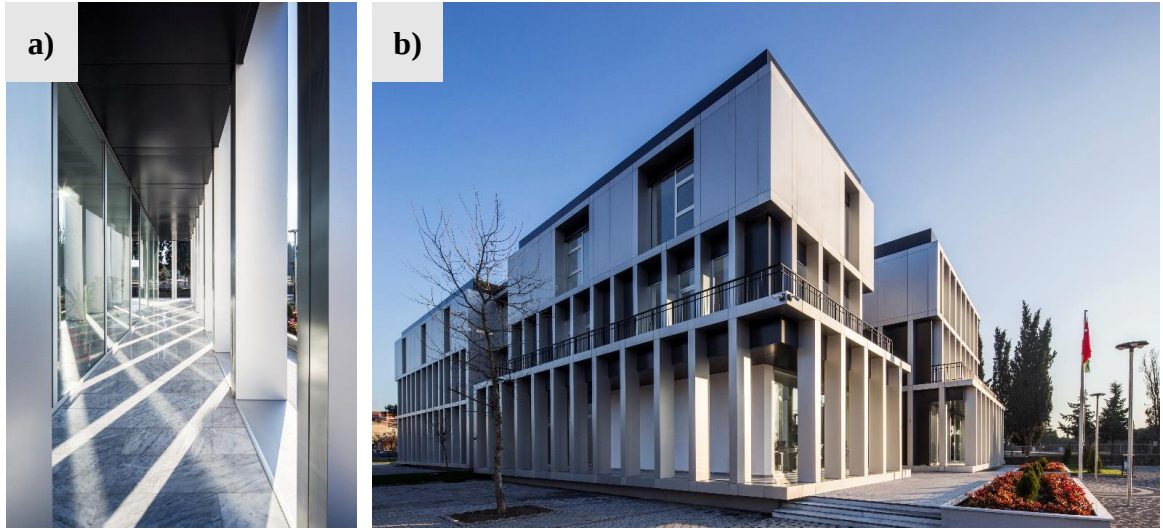
Şekil 3.202. Parkora diyagram ve kesitleri (Tatbikat Mimarlık 2016)

Bursa Parkora, Bursa Nilüfer ilçesinde konumlanan ve içerisinde ticari mekanların bulunduğu bir yapı bütünüdür. Bağımsız olarak tasarlanan birimler, sirkülasyon alanı yardımı ile birbirlerine bağlanmaktadır. Dış alan ve sirkülasyon alanında su ögesi ve yeşil öğelerin kullanımını görmek mümkündür.

Karacabey Ziraat Odası

Bursa Karacabey ilçesinde bulunan Karacabey Ziraat Odası binası D211 Mimarlık ofisi tarafından tasarlanmıştır.

Bina girişinde bulunan yarı açık mekanlar, geleneksel mimaride var olan arkad ile benzerlik göstermektedir (bkz. Şekil 3.203). Üstü örtülü olarak tasarlanmış olan yarı açık alan, kullanıcılara korunaklı bir alan sağlamaktadır.

Şekil 3.203. Bursa Karacabey Ziraat Odası; a) Revak, b) Genel görünüm (Fotoğraflar proje mimarı Ömer Ülker'den alınmıştır)

Bina tasarımında galeri boşluğunun kullanımı ile doğal aydınlatmanın mekan içindeki dağılımı kolaylaştırılmıştır. Pencereleer alt kotta sınırlı kalmayıp üst kotta da konumlandırılmıştır. Geleneksel mimaride var olan tepe pencerelerinin modern yorumu olarak değerlendirebileceğimiz bu uygulama sayesinde gün ışığı kullanımı üst düzeydedir (Şekil 3.204). Yapının genel özellikleri Tablo 3.36'da bulunmaktadır.

Şekil 3.204. Karacabey Ziraat Odası pencere kullanımı (Fotoğraflar proje mimarı Ömer Ülker'den alınmıştır)

Tablo 3.36. Karacabey Ziraat Odası genel özellikler

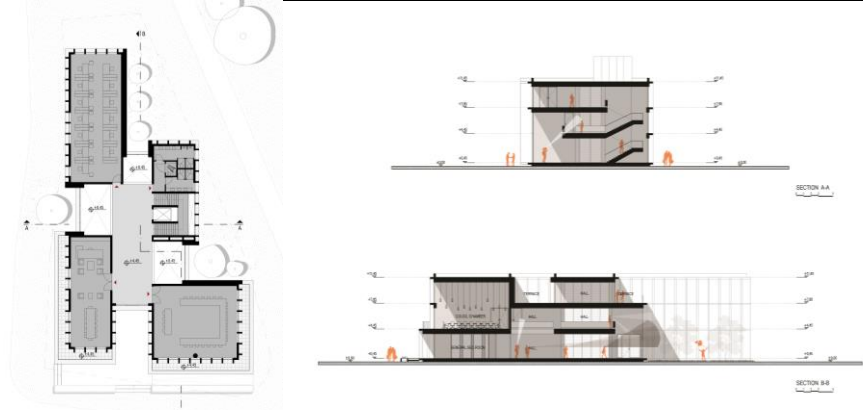
KARACABEY ZİRAAT ODASI			
İL / İLÇE	Bursa/Karacabey	PAFTA	47
CADDE / SOKAK	111. sok.	PARSEL / ADA	1,2,3,31,32/311
MAHALLE/KÖY	Mecidiye	YAPIM TARİHİ	2017-2018
MİMARİ ÇAĞI	Cumhuriyet Dönemi	KULLANIM AMACI	Ziraat Odası
ÖRTÜ TÜRÜ	Düz çatı	PLAN TİPİ	Kare plan
YAPI MALZEMESİ	Betonarme	AVLU KULLANIMI	Yok
DUVAR KALINLIĞI	-	HAVALANDIRMA	Doğal Havalandırma+Klima+
SU ÖĞESİ	-	AYDINLATMA	Doğal Aydınlatma+Elektrik

Şekil 3.205. Hava Fotoğrafı (TKGM 2020)

Şekil 3.206. Ziraat Odası cephe (Ömer Ülker'den alınmıştır)

Şekil 3.207. Karacabey Ziraat Odası zemin kat planı ve kesitleri (Proje mimarı Ömer Ülker'den alınmıştır)

Yapı farklı işlevlerde kullanılmak üzere tasarlanan dört birimin bir araya gelmesi ile oluşmuştur. Kütlelerin bir araya gelmesi için aralarında bırakılan boşluklar sirkülasyon alanlarını meydana getirmektedir. Sirkülasyon alanlarının cam cephe ile beraber düşünülmesi dış mekan ve iç mekan arasındaki sınırları kaldırmaktadır. Kütlelerin kesişim noktalarında oluşturulan galeri boşlukları ışığın yapı içinde yayılımını kolaylaştırmaktadır. Yapının zemin katında bulunan ve geleneksel mimari de bulunan revak çözümü ile benzerlik taşıyan yarı açık alan kullanımı bulunmaktadır.

4. BULGULAR ve TARTIŞMA

Bu bölümde çalışma alanı olarak seçilen Bursa ili geleneksel yapı değerlerinin modern mimaride kullanım alanları araştırılmıştır. Geleneksel mimaride var olan parametrelerin modern yorumları karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

4.1. Gelenekselin Modern Mimari Mekan Üretimine Katkısı

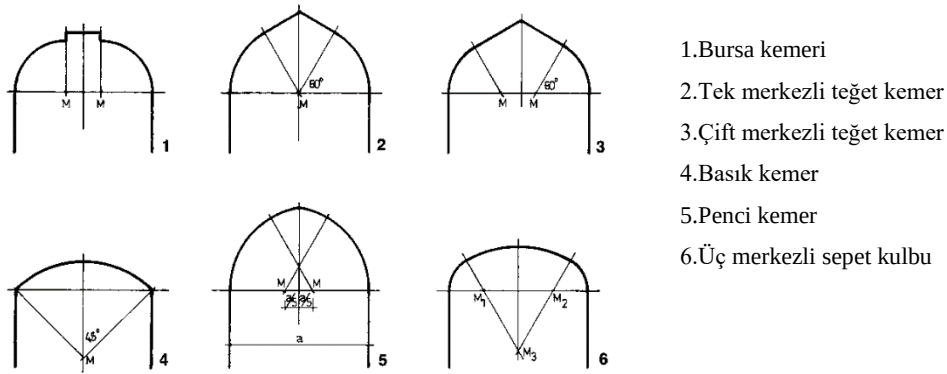
Geleneksel mimari mekan üretiminde var olan parametrelerin günümüz mimarisine ışık tutacağı açıktır. Bu bölümde yakın tarihte yapılmış olan yapıların, geleneksel mimari mekan üretiminde kullanılmış olan parametrelerden ne şekilde yararlandığı incelenecektir.

a. Yapı Detayları

Geleneksel mimaride kullanılan yapı detayları, geçmişten günümüze, değişen teknoloji ile beraber gelişmiş ve farklılaşmıştır. Kullanılan geleneksel yapı detaylarının benzerlerini ve farklılaşan örneklerini günümüzde de görmek mümkündür.

- Kemerler

Kemer, geleneksel mimaride açıklık geçme amaçlı kullanılmakta olan yapısal elemanlardan biridir. Kilit taşı adı verilen son taş yerleştirilene kadar kendini taşımayan

Şekil 4.1. Kemer (Uluengin ve ark. 2020)

yapı elemanı, kilit taşı ile beraber açıklık geçme özelliğine kavuşmaktadır. Osmanlı Mimarisi'nde en çok kullanılan kemer tiplerinden birisi de Bursa kemeri olarak bilinmektedir (Şekil 4.1).

Geleneksel mimari mekan üretiminde, açıklık geçme amaçlı kullanılmakta olan kemer, günümüzde zaman zaman yalnızca görsel amaçlı kullanılmaktadır. Şekil 4.2 bu görüşü destekler niteliktedir. Koza Han örneğinde var olan kemer, yapının geleneksel mimari kimliği ile örtüşmektedir. Kullanılmakta olan kemer, biçimsellikten çok işlevselliğin ön planda olduğu bir yapı elemanı olma özelliği taşımaktadır. Bursa Tapu ve Kadastro IV. Bölge Müdürlüğü binasında ise, Koza Han aksine biçimsellik ön plandadır. Bu bağlamda değerlendirecek olursak, geçmişte kullanılan yapı öğelerinin günümüzde yalnızca görsel amaçlı kullanımı, bizleri geçmişe itecektir. Oysa, geleneksel mimarinin tekrarı niteliğinde yapı üretimi yapmak yerine, gelenekselde var olan işlevsel değerlerin, günümüz teknolojisi ile harmanlanıp yapıya aktarılması önem taşımaktadır.

Şekil 4.2. a) Koza Han giriş kapısı (Fotoğraf: Büşra Canbakış), b) Bursa Tapu ve Kadastro IV. Bölge Müdürlüğü (Anonim 2017)

- **Kubbe**

Kubbe, üst örtü amacı ile yapılarda karşımıza çıkmaktadır. Yarım küre şeklindeki bu örtü, teknolojinin gelişmesi ile beraber zaman içerisinde daha büyük açıklıkların geçilmesine olanak sağlamıştır. Osmanlı mimarisinde de sık sık kullanılmış olan kubbe, bir örtü biçimi olarak yapı üzerinde yerini almıştır. Zaman içerisinde Osmanlı mimarisinde kullanılan

kubbe kasnağına pencereler eklenmiş ve mekana daha fazla gün ışığının alınmasına olanak tanınmıştır.

Geleneksel mimaride açıklık geçme amaçlı kullanılan kubbenin, günümüz mimarisinde de örnekleri bulunmaktadır. Günümüz dini yapılarında çokça görmekte olduğumuz kubbe örtü biçimi, modern mimaride zaman zaman yerini farklı denemelere bırakmaktadır. Geleneksel mimari kubbe örneklerinden olan Bursa Ulucami, çok kubbeli dini yapılara örnek olarak gösterilebilir (Şekil 4.3).

Şekil 4.3. Bursa Ulucami; a) Çok kubbeli Ulucami Hava Fotoğrafı, b) Bursa Ulucami dış cephe ve kubbe, c,d) Ulucami iç mekan (a,b: Anonim 2020f; c,d: Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Geçmişte üst örtü olarak kullanılan kubbe, zaman zaman modern mimaride yerini farklı formlara bırakmaktadır. Bursa Buttım Cami bu yapılara örnek verilebilir. Camide üst örtü olarak kubbe yerine ziggurat (primidal) örtü kullanımı mevcuttur (Şekil 4.4). Kare plana sahip olan yapının yukarıya doğru daraldığı ve brüt beton teraslara sahip olduğu görülmektedir (Akbulut ve Erarslan 2017).

Şekil 4.4. a) Bursa Buttım Cami (Yandex 2019), b) Bursa Buttım Cami (Sürmeli 2021)

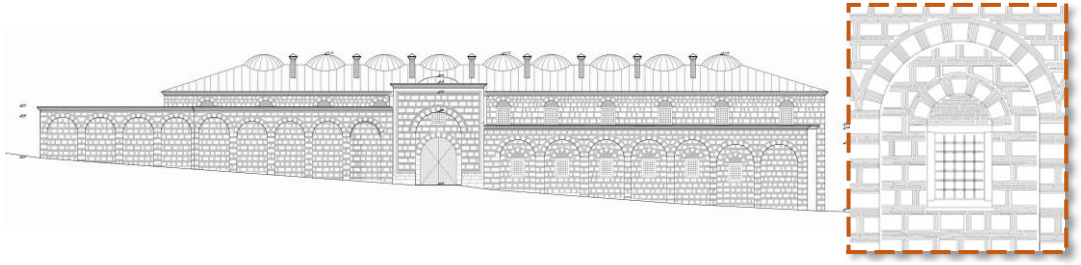
Bir başka farklı form arayışında olan örnek de Bursa Eyüp Yıldız Cami'dir. Kubbesiz olarak tasarlanan cami, geleneksel cami kalıbının dışına çıkmaktadır (Şekil 4.5).

Şekil 4.5. Eyüp Yıldız Cami (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

- **Lokma Parmaklıklar**

Lokma parmaklıklar, demir çubukların her bir birleşme noktalarında sekizgen pahlanmış küplerden oluşmaktadır (Uluengin ve ark. 2020) (Şekil 4.6). Geleneksel mimaride, pencere ve kapılarda kullanılan lokma parmaklıkların modern mimaride de farklı yorumlarını görmek mümkündür (Şekil 4.7).

Şekil 4.6. Bursa İpek Han lokma parmaklıklar (Anonim 2020f'den değiştirilerek alınmıştır)

Şekil 4.7. a) Bursa Yeşil Cami lokma parmaklık (Fotoğraf: Büşra Canbakış),
b) Bursa Buttım Cami pencere parmaklıkları (Fotoğraf: Büşra Canbakış),
c) Emre Arolat, Sayılğan Residence (Emre Arolat Architecture 2019)

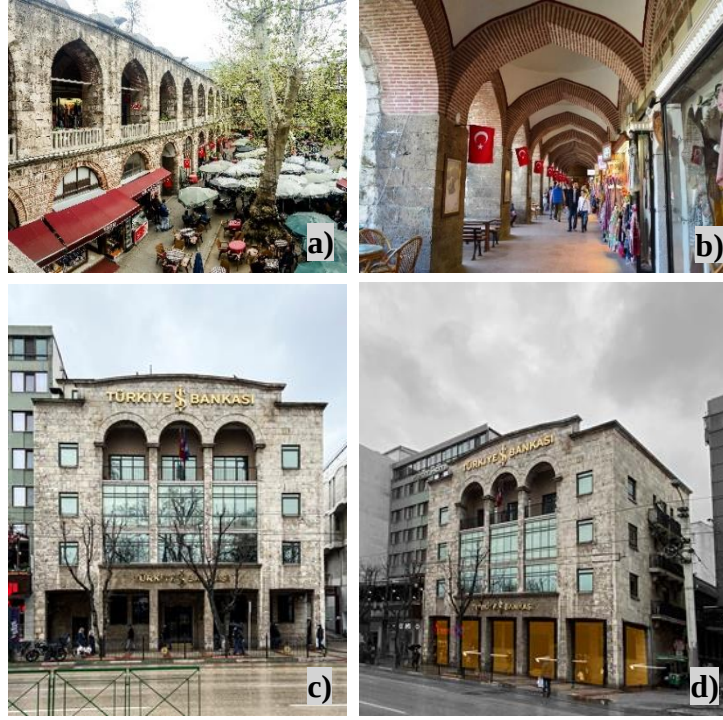
b. Yarı Açık Mekan Kullanımı

• Revak

Revak, yarı kapalı bir mekan olarak geleneksel mimaride sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Üstü tonoz, kubbe gibi elemanlar ile örtülü olan revağın, bir tarafı ait olduğu yapıya dayalı iken bir tarafı açık mekana bakmaktadır. Revak bulunan yapılarda güneş, yağmur gibi doğal hava olaylarından korunmak mümkün olmaktadır.

Geleneksel mimaride var olan revaklı yapılar, modern mimaride karşımıza çıkan portikli geçişe sahip yapılar ile bazı benzerlikler taşımaktadır. 1950 yılında inşa edilmiş olan Bursa İş Bankası binasında zemin katın içe çekilmesi ile oluşan portik, yaya sirkülasyonunu sağlamakta ve aynı zamanda kullanıcılara korunaklı bir yürüyüş yolu tanımlamaktadır (Şekil 4.8). Bilindiği üzere geleneksel mimari çözümlerde yer alan revak

da yapının iklimsel konforu arttıran üstü örtülü yarı açık alanlardır. Bu doğrultuda düşünüldüğünde gelenekselde var olan revağın farklı bir yorumu olarak düşünülebilecek olan portik kullanımı, kentsel bir öge olarak yapılarda yerini almaktadır.

Şekil 4.8. a, b) Bursa Koza Han, c, d) Bursa İş Bankası (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Bursa Karacabey Ziraat Odası binasında da zemin katın geriye çekilmesi ile beraber oluşan alan, korunaklı bir alan sağlamakta ve geleneksel mimaride var olan revağın sağladığı olumlu etkilerin yapıya aktarılmasına olanak tanımaktadır (Şekil 4.9).

Şekil 4.9. Bursa Pirinç Han revak kullanımı - Bursa Karacabey Ziraat Odası yarı açık mekan kullanımı (a: Fotoğraf: Büşra Canbakış; b,c: resimler proje mimarı Ömer Ülker'den alınmıştır)

c. Pasif Tasarım Kararları

Yapıların iç ikliminin aktif veya pasif olarak kontrol edilmesi mümkündür. Aktif iklim kontrolü, yeterli konfor düzeyinin sağlanması adına ısıtıcı, fan, klima ve yapay aydınlatma gibi araçların kullanılması yolu ile sağlanmaktadır. Pasif tasarım çözümleri ise mevcut enerji akışından maksimum düzeyde yararlanılması adına alınan kararları içermektedir (Silver ve McLean 2014). Daha sürdürülebilir mimari mekan üretimi adına, mekanik çözümlerin, geleneksel mimaride kullanılan pasif çözümlerle desteklenmesi yapının yaşanılabilirliğini arttırmaktadır. Pasif tasarım kararlarının binalara dahil edilmesi enerji tasarrufunun sağlanabilmesi adına da önemlidir.

- **Doğal Aydınlatma-Doğal Havalandırma**

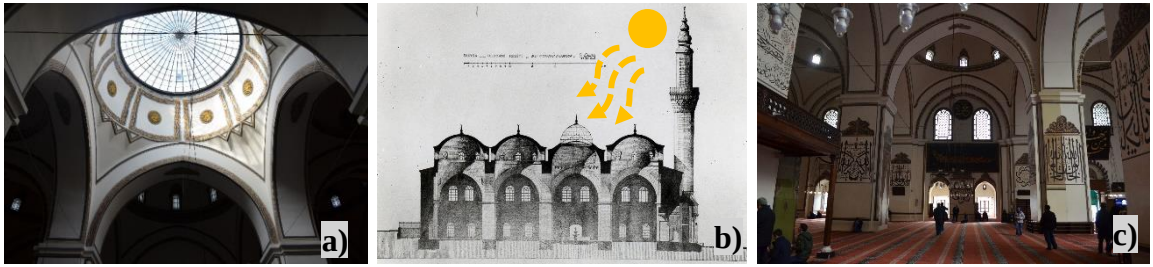
Mekan önce görme duyusu ile algılanabildiğinden dolayı yapıyı dolduran ışık kalitesi mekan karakterini belirleyen en önemli faktörlerdendir. Işık sınırları belirler, biçim ve dokuyu belirginleştir. Işığın etkisi ile bulunduğumuz ortamda oluşan gölgeler alana derinlik kazandır (Altan 2015). Bu bağlamda değerlendirildiğinde doğal aydınlatmanın mimari mekanın algılanabilirliğini sağlayan en önemli öğelerden birisi olduğunu söylemek mümkündür. Aydınlatma, bulunduğumuz ortamda farklı etkiler elde edilmesini mümkün kılmaktadır. Işık mekana dinginlik ve huzuru beraberinde getirmektedir.

Yapı tasarım kararları alınırken doluluk boşluk oranlarının iyi düşünülmüş olması, doğal aydınlatmanın etkili olabilmesi adına önem taşımaktadır. Mevcut gün ışığından yararlanılması adına çözümler aranması ve yapıda uygulanması, enerji tasarrufuna katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda, içerisinde bulunduğumuz yapılarda bulunan ve ışığın binaya girişini sağlayan pencerelerin önemi büyüktür. Pencereler, yapının dışarıya açılan gözleridir ve binaya karakter veren öğelerden birisidir (Weston 2015). İç ve dış mekan arasında görsel etkileşimi desteklemenin yanı sıra temiz havayı da mekana alan pencereler, mevcut gün ışığından maksimum düzeyde yararlanılmasına katkı sağlamaktadır. Yeterli aydınlanma düzeyinin doğal ışıktan elde edilmesi, yapay aydınlatmaya daha az ihtiyaç duyulmasına sebep olmaktadır. Bu sayede binanın enerji tasarrufuna da katkıda bulunulmuş olacaktır (Silver ve McLean 2014).

Geçmişten günümüze, birçok pencere türü yapılarda kendine yer edinmiştir. Osmanlı mimarisinde de değişik işlevlerde kullanılmış olan pencereler mevcuttur. Alçı pencere, dışlık pencere, kimdir o penceresi, örülü veya sağır pencere, tepe penceresi, tonoz penceresi bunlardan sadece birkaçıdır (Uluengin ve ark. 2020).

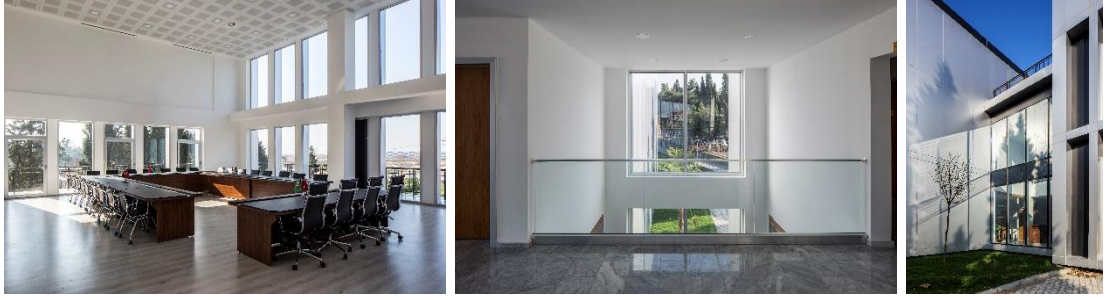
Geleneksel mimaride kullanılmış olan pencere ve açıklıkların, modern mimaride farklı yorumlarını görmemiz mümkündür. Bursa Ulucami örneğinde yer alan ve şadırvan üzerinde konumlanmış olan açıklık, mekanın aydınlatmasına ve şadırvanın vurgulanmasına olanak sağlamaktadır. Geçmişte sadece açıklık olarak kullanılmakta olan alan günümüzde cam ile kapalıdır (Şekil 4.10a).

Bursa Ulucami’de doğal aydınlatma için kullanılmış olan bir diğer yöntem ise tepe pencereleridir. Yapının alt kotunda bulunan pencereler mekanın havalanmasına katkı sağlamakta iken üst kotta bulunan pencereler de mekanın aydınlanmasına büyük ölçüde olanak tanımaktadır (Şekil 4.10c).

Şekil 4.10. Bursa Ulucami; a) aydınlık kubbe, b) Çetintaş 1949 Ulucami kesiti, c) Bursa Ulucami tepe pencereleri ve doğal aydınlatma (a,c: Fotoğraf: Büşra Canbakış, b: SALT Araştırma, Harika-Kemali Söylemezoğlu Arşiv)

Geleneksel mimaride kullanılmış olan tepe pencereleri ve açıklıkların, modern mimaride de farklı yorumları görülebilmektedir. Bursa Karacabey Ziraat Odası binasında kullanılmış olan tepe pencereleri, ortamın doğal ışık almasına katkı sağlamaktadır (Şekil 4.11). Pencerelerden iç mekana süzülen ışığın mekana yeterli düzeyde dağılmış olması, çalışma alanlarını daha verimli hale getirmektedir.

Şekil 4.11. Bursa Karacabey Ziraat Odası pencere kullanımı-doğal aydınlatma (resimler proje mimarı Ömer Ülker'den alınmıştır)

Bursa Merkez Bankası da gün ışığının verimli kullanıldığı örneklerden birisi olarak değerlendirilebilir. Çatının belirli bölümlerinde cam malzeme kullanılması, doğal ışığı mekana taşımaktadır (Şekil 4.12). Yapı döşemelerinde bulunan yırtıklar, tüm katların aydınlatılmasına olanak tanımaktadır. Yeterli düzeyde binaya alınan ışık ile beraber yapı kullanıcılarına daha konforlu çalışma ortamı sağlanmaktadır.

Şekil 4.12. Bursa Merkez Binası çatı ışıklığı (Anonim 2012)

d. Isıl Konfor

Isıl konfor, mimari mekan üretiminde en çok dikkat edilmesi gereken parametrelerden birisidir. Yapının iç sıcaklığının dengeli olması insan konforunu da doğrudan etkilemektedir. Geçmişten günümüze mimari mekan üretiminde ısı konforunun elde edilmesi adına kullanılmış olan birçok yöntem bulunmaktadır.

- **Avlu Kullanımı**

Avlu, yapıların orta kısmında bulunan, tercihen üstü açık veya kapalı mekana verilen isimdir. Bilinen en eski avlu örneklerine Çin ve İran'da rastlanılır. Antik Roma'da atrium plan tipli, ortadaki mekandan ışık, hava ve zaman zaman su temin edilen konutlar inşa edilmiştir. Daha büyük evlerde avlunun çevresine revak eklendiği görülmektedir (Weston 2015). İslam mimarisinde de yerini alan avlu, içe dönük ve korunaklı yapıların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Modern mimaride de ilgi duyulan avlu çözümü kentin gürültüsünden soyutlanılmasına olanak tanımaktadır.

Geleneksel ve modern mimaride kullanılan avlu, inşa edilen yapıda, ısı konforun sağlanmasına katkıda bulunmaktadır. Avlu kullanılan yapılarda, gün ışığı ve temiz hava, avluya bakan tüm mahallere nüfuz etmektedir. Yapının doğal havalandırması ve pasif soğutmasına doğrudan olumlu etki eden avlu, kullanıcıların açık alanı verimli bir şekilde kullanmaları adına değerlidir. Avluda kullanılan yeşil öğeler, dış mekan ile iç mekan arasındaki sınırları ortadan kaldırmaktadır. İnsan psikolojisini de olumlu yönde etkileyen bitki kullanımı, kapalı mekanlara da temiz havanın alınmasına yardımcı olmaktadır.

Şekil 4.13. Koza Han Avlu ve Yeşil- Koza Han'da avlu kullanımı (a: Anonim 2018a; b: Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Geleneksel mimaride birçok yapıda kendine yer edinen avlu kullanımının (bkz. Şekil 4.13) modern mimaride de kullanıldığı örnekleri görmek mümkündür. Bursa Eker Meydan, avlu kullanımı olan yapılara örnek olarak verilebilir. Ticari mekan olarak inşa edilmiş olan yapı birimlerinin, avlunun çevresini saracak şekilde düzenlendiği görülmektedir (Şekil 4.14).

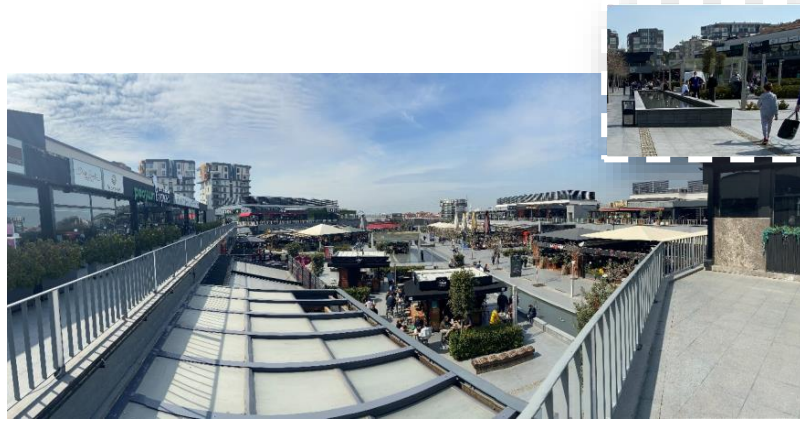

Şekil 4.14. Bursa Eker Meydan ve avlu ilişkisi (Anonim 2021f)

e. Mekanda Su Ögesi Kullanımı

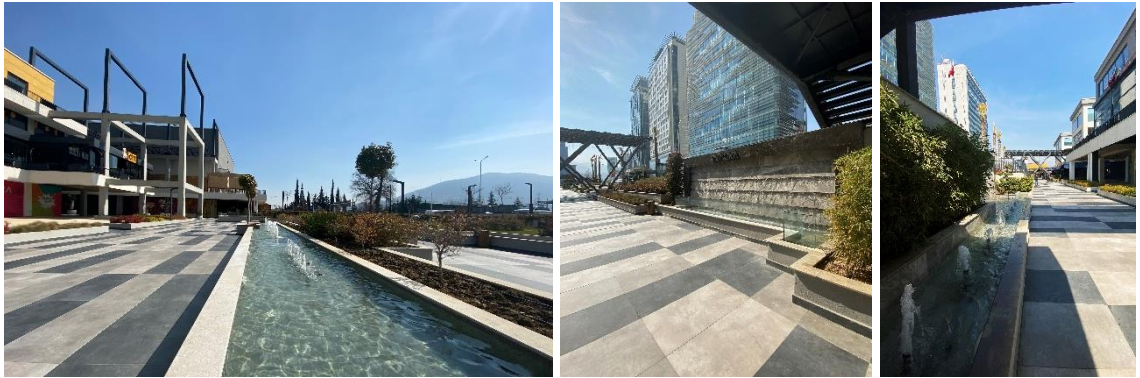
Su, canlıların yaşamını devam ettirmesi için gereksinim duyduğu en önemli kaynaklardan birisi olma özelliği taşımaktadır. Birçok alanda kullanılmakta olan su, geçmişten günümüze mimari mekanların da vazgeçilmez parametrelerinden birisidir. Farklı kullanım amaçları doğrultusunda mekana dahil olan su ögeleri, konfor şartlarını olumlu yönde etkilemektedir. Görsel, işitsel vb. birden fazla duyumuza hitap eden su, inşa edilen yapıların tasarımını güçlendirmektedir. Yapı çevresinde veya içinde yer alan su ögelerinin, sınırlandırma, bir odak noktası oluşturma, huzurlu bir ortam elde edebilme, ses izolasyonu sağlama gibi birçok işleve sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Geleneksel mimaride iç mekan ve dış mekanda su ögesi kullanımı çokça görülmekle beraber, günümüzde iç mekanda su ögesi kullanımı Bursa kentinde pek mevcut değildir. Dış mekanda kullanılan su ögeleri, genellikle sınırlandırıcı, görsel konforu arttırmak amaçlı olarak kullanılmaktadır (Bursa PodyumPark dış mekan su ögesi kullanımı) (Şekil 4.15).

Şekil 4.15. Bursa Podyum Park, dış mekan su ögesi kullanımı ve avlu (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Bursa Parkora’da da benzer bir kullanım görülmektedir (Şekil 4.16). Dış mekanda kullanılan su ögesi, görsel ve işitsel konforu olumlu yönde desteklemektedir. Su sesi, gürültü kirliliğinin de geri plana atılmasını sağlamaktadır.

Şekil 4.16. Parkora su ögesi kullanımı (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Nilüfer Belediyesi ve Nilüfer Vergi Dairesi önünde kullanılmakta olan su ögesi de alanda bir odak noktası oluşturmaktadır (Şekil 4.17).

Şekil 4.17. Bursa Nilüfer Belediyesi ve Vergi Dairesi önünde kullanılan su ögesi (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Geçmişten günümüze, su ile ilişkili olan bir başka yapı örneği ise köprülerdir. Köprü örneklerinde, mekanda kullanılan su öğelerinden farklı olarak mekanın kendisi su ögesi olma özelliği taşımaktadır. Kullanıcıların bir noktadan başka bir noktaya geçmesini sağlayan, iki yakayı birbirine bağlayan köprülerin, geleneksel ve modern örneklerini çevremizde görmemiz mümkündür. Bursa’da inşa edilmiş olan Irgandı köprüsü de bunlardan birisidir. İki noktayı birbirine bağlarken, çarşı olma özelliği de taşıyan ender örneklerdendir. Günümüzde ise sadece yaya geçişini sağlama amacı ile kullanılmakta olan köprüleri de görebilmekteyiz (Şekil 4.18).

Şekil 4.18. Köprü ve su ilişkisi (a: Irgandı Köprüsü, b: Mihraplı yaya köprüsü (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

5. SONUÇ

Geleneksel mimari kavramının irdelenmesi, sürdürülebilir mekan üretiminin sağlanabilmesi adına önem taşımaktadır. İnsanoğlu tarihsel süreç içerisinde doğanın kendisine sunduğu sonsuz olanakları mimari mekan üretimi adına sürekli olarak kullanmıştır. Geçmişte inşa edilmiş yapılara ışık tutacak olursak, sürdürülebilir mekan üretimi için gereken parametrelerin geleneksel mimaride mevcut olduğunu, fakat günümüz mimari mekan üretiminde göz ardı edildiğini görebilmekteyiz. Bu bağlamda değerlendirildiğinde geleneksel yapı örneklerinin titizlikle incelenmesi ve özümsemi modern mimari mekan çözümleri adına yararlı olacaktır.

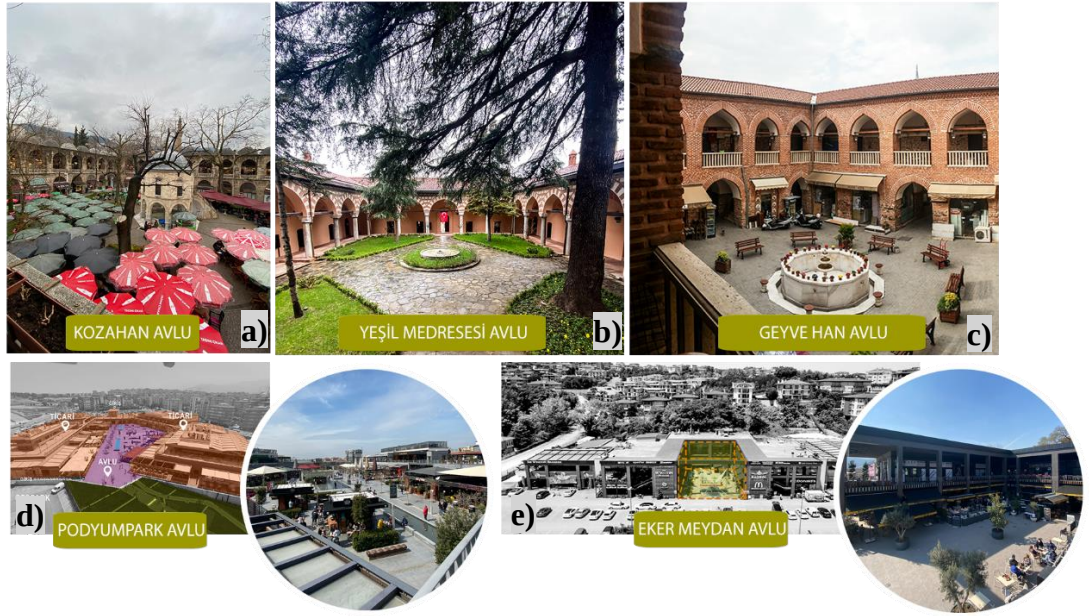
Geleneksel mimari, kullanıcıların ihtiyaçlarını gözetmektedir ve yapıların çevre üzerindeki etkilerini azaltmaya yönelik stratejileri özünde barındırmaktadır. Gelenekselden moderne kentlerimizde bulunmakta olan örnekler incelendiğinde, günümüze ışık tutacak birçok verinin var olduğunu görmek mümkündür.

Bu tezde, Bursa’da bulunan geleneksel ve modern yapılar, sürdürülebilir mekan üretimi parametreleri ışığında incelenmiştir. Geleneksel mimari örneklerindeki avlu, revak, su ögesi, tepe penceresi, kemer gibi değerlerin mekansal organizasyona ve biçime yansımaları değerlendirilmiştir. Geçmişin özünde bulunan değerlerin modern mimari mekanda uygulanabilirliği sorgulanmıştır.

Geleneksel mimaride kullanılmakta olan avlu, bulunduğu yapı gurubunun ortasında yer alarak, yapının iklimsel konforunu arttırmaktadır. Avlu, kapalı mekanın kullanıcılara sunmadığı olanakları sunarak, yapı çevre ve doğal çevreyi bütünleştirmektedir. Havalandırma ve mevcut gün ışığının mekana alınmasına da olanak tanımaktadır. Şekil 5.1’de görüldüğü üzere, tarihsel süreç içerisinde farklı işlevlere sahip yapılarda kullanımını görmek mümkündür. Mekansal organizasyonda değerli olan avlulu çözümlerin kullanıcılara olan etkisi geçmişten günümüze değişmeyecek bir parametredir.

Geleneksel mimari örneklerinden olan Koza Han, Yeşil Medrese ve Geyve Han gibi yapılarda kullanılan avlu ve avlunun oranları modern mimari mekan üretiminde

faaydalanılabilecek stratejileri özünde barındırmaktadır. Fakat referans olarak alacağımız geleneksel bina örneklerinde bulunan açık alan çözümlerinin zaman zaman bina eklentileri sebebi ile arka planda kalmış olduğunu gözlemlemekteyiz. Bu bağlamda değerlendirildiğinde ilk işlevlerinden farklı işlevler ile kullanılan yapılara sonradan eklenmiş olan öğelerin, özenle seçilmiş olması gerekliliği ön plana çıkmaktadır. Yeniden işlevlendirilmiş olan tarihi yapılarda bulunan ve ticari birimlerin kullanmakta olduğu masa, şemsiye, üst örtü, ıslak hacim gibi eklentilerin, yapı kimliğini gölgelememesi amacıyla özel çözümler doğrultusunda gözden geçirilmelidir. Aynı dili konuşmayan

Şekil 5.1. a) Bursa Kozahan avlu, b) Yeşil Medrese avlu, c) Geyve Han avlu, d) PodyumPark avlu, e) Eker Meydan avlu (a,b,c: Fotoğraf: Büşra Canbakış, d: Anonim 2015b, e: Anonim 2021f)

eklentiler bulunduğu geleneksel yapının kimliğini olumsuz yönde etkilemektedir.

Avlunun gelenekselde olduğu gibi modern mimaride de yer alması kullanıldığı yapının konfor şartlarına olumlu yönde etki etmektedir. Bursa'da bulunan ve ticari amaçla hizmet veren Bursa PodyumPark ve Eker Meydan örneklerinde bulunan avlu (bkz. Şekil 5.1), yapı kullanıcılarının, açık mekanı maksimum düzeyde kullanabilmeleri adına değerlidir. Gelenekselden moderne uyarlanan avlu çözümünün kullanıcılar üzerindeki etkisinin değişmediğini görmekteyiz. Geçmişten günümüze örnekler incelendiğinde insanların bir yere ait olma hissini oluşturan temel gerçekliklerin doğal ve yapay yer ile birbirlerine bağlı olduğu değişmez bir gerçektir. Tarihsel süreçte kullanılmış olan avlulu plan tipi de

doğal ve yapay çevre arasındaki bağı kuvvetlendirmektedir. Dış mekan ile yakın teması sebebi ile mekansal organizasyona değer katmakta olan çözümün geçmişte kullanıldığı gibi günümüzde kullanılması kaçınılmazdır.

Geleneksel mimaride gün boyunca yeterli ışık düzeyinin sağlanabilmesi adına zaman zaman aydınlık kubbe kullandığı görülmektedir (Şekil 5.2). Bina içinde bulunan hacimlerin doğal ışıktan faydalanabilmesi adına kullanılmış olan bu yöntem, modern mimaride de kendisine karşılık bulabilmektedir. Bursa Merkez Bankası ve Parkora gibi yapılarda bulunan açıklıklar ve bu açıklıkların şeffaf yapı malzemesi ile kurgulanmış olması aydınlık kubbenin modern yorumu olarak nitelendirilebilir.

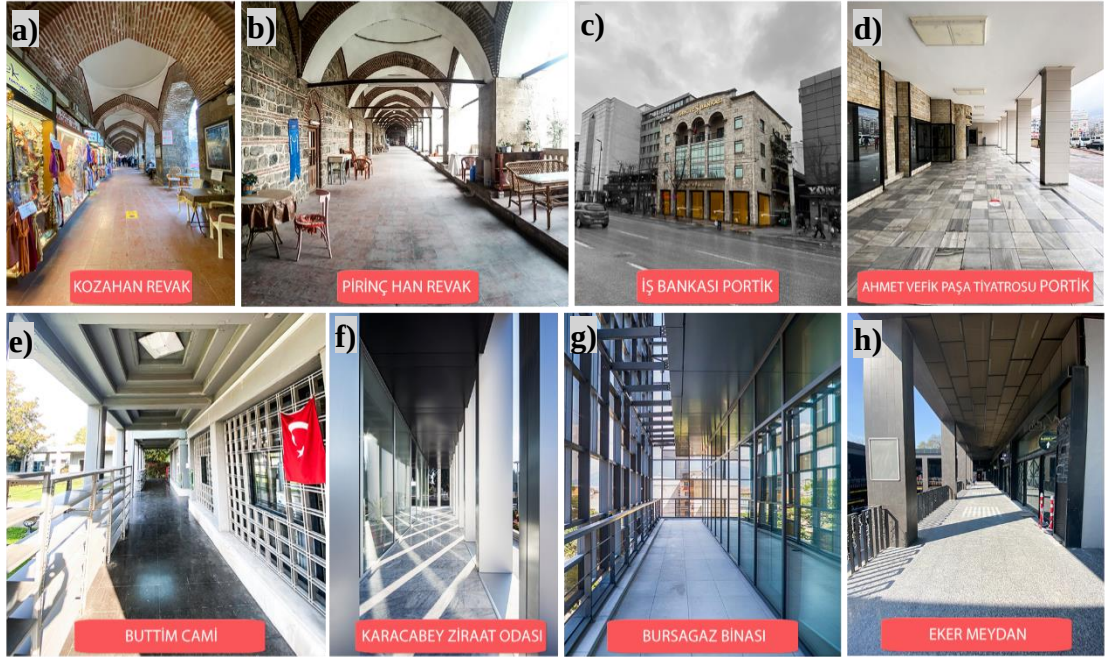
Şekil 5.2. a) Ulucami Aydınlık Kubbe, b, c) Bursa Merkez Bankası, d) Parkora (a, d: Fotoğraf: Büşra Canbakış, b, c: Anonim 2012)

Şekil 5.3. Tepe penceresi kullanımı (a, b, c, d, e: Fotoğraf: Büşra Canbakış, f: Proje mimarı Ömer Ülker'den alınmıştır)

Gün ışığının yapıya alınımını sağlayan bir diğer yöntem ise tepe pencereleridir. Geleneksel yapılarda sıkça kullanılan yöntemin benzerlerini modern mimaride de görebilmekteyiz. Bina tasarımı yapılırken gün ışığından üst düzeyde yararlanılabilmesi adına alınmış olunan kararlar, yapı üretimi tamamlandıktan sonra açığa çıkan mekanlar adına önem taşımaktadır. Mevcut gün ışığından yeterli oranda faydalanılması kullanıcıların huzuru ve enerji tasarrufu adına önemlidir (Silver ve McLean 2014). Doğal aydınlatmanın gün içerisinde mekana yayılımını sağlamak, yapay aydınlatmaya daha az ihtiyaç duyulmasına sebep olmaktadır.

Tepe penceresi kullanımını modern mimaride de görebilmekteyiz. Bursa Eyüp Yıldız Cami ve Karacabey Ziraat Odası tepe penceresi ile gün boyu doğal aydınlatmadan faydalanan yapılar arasındadır (Şekil 5.3).

Şekil 5.4. a) Koza Han, b) Pirinç Han, c) İş Bankası potik, d) Ahmet Vefik Paşa Tiyatrosu, e) Buttım Cami, f) Karacabey Ziraat Odası, g): Bursagaz Binası, h) Eker Meydan (a, b, c, d, e, f, h: Fotoğraf: Büşra Canbakış; g: Anonim 2016b)

Revak, bir tarafı açık alana bakan ve diğer tarafı binaya yaslanan geleneksel mimaride sıklıkla kullanılmış olan çözümlerden birisidir. Kubbe, tonoz, veya düz tavan ile örtülü olan revak, mekan kullanıcılarına açık havada korunaklı bir alan sağlamaktadır. Gelenekselde revağın bizlere sağladığı korunaklı alan, modern mimaride de

kullanılabilmektedir. Bursa Koza Han, Pirinç Han gibi geleneksel yapılarda bulunan revağın benzeri Bursa İş Bankasında karşımıza portik olarak çıkmaktadır. Bursa İş Bankasında bulunan portikli geçiş, tıpkı revakta olduğu gibi kullanıcıları hava şartlarından korumakta, aynı zamanda bulunduğu caddede bir geçiş oluşturarak yaya sirkülasyonunun devamlılığını sağlamaktadır. Ahmet Vefik Paşa Tiyatrosu, Buttım Cami, Karacabey Ziraat Odası, Bursagaz Binası, Eker Meydan gibi yapılar da yine yarı açık mekan kullanımı olan binalara örnek verilebilir. Üstü örtülü olan alanlar, açık havada doğal hava olaylarından minimum düzeyde etkilenme amacı taşımaktadır. Modern mimaride, yerden kopan çok katlı binalarda bulunan teraslar da kimi zaman revak ile benzerlikler taşımaktadır. Bursagaz binasında bulunan teraslar, ofis çalışanlarının dinlenebilmesi adına bireylere yarı açık mekan imkanı sunmakta ve cephesinde bulunan giydirme cephe sayesinde fazla güneş ışığını da süzerek korunaklı bir alan oluşturmaktadır (Şekil 5.4).

Kemer, iki sütun veya ayak arasında bulunan, belirli bir alanı geçme amaçlı kullanılan yapı parçasıdır (Hasol 1998). Geleneksel mimaride işlevsel olarak tarihi binalarda yerini alan kemer, çeşitli bezemeler ile süslenerek kullanılmıştır. Fakat modern mimari kemer örneklerinin zaman zaman yalnızca biçimsel amaç taşıyarak varlığını devam ettirdiğini görmekteyiz (Şekil 5.5). Geleneksel değerlerin biçimsel olarak moderne aktarılması yerine biçimin geri planında var olan anlayışın modern mimaride yorumlanması daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

Şekil 5.5. Kemer kullanımı (a,b: Fotoğraf: Büşra Canbakış, c: Anonim 2017)

Su, geleneksel mimaride sıklıkla karşımıza çıkan değerlerimizden birisidir. Geçmişte iç ve dış mekanda bulunmakta olan su öğeleri, görsel ve işitsel konforun sağlanması adına kullanılmıştır. Şadırvanlar, Osmanlı mimarisinde sıklıkla yer alan mimari öğelerden

birisidir (Şekil 5.6). Bulunduğu yapıda odak noktası haline gelen şadırvanlar, rahatlatıcı sesi ile kullanıcıları mekan ile bütünleştirmektedir. Bursa yapı örnekleri incelendiğinde, geçmişte çokça karşımıza çıkan su öğelerinin, modern mimaride kendisine eskisi kadar yer edinememiş olduğunu görmekteyiz.

Şekil 5.6. a, b) Ulucami dış mekan ve iç mekan şadırvan, c) Yeşil Medresesi, d) Koza Han, e) Parkora su öğesi, f) Nilüfer Belediyesi ve Vergi Dairesi su öğesi (Fotoğraf: Büşra Canbakış)

Mimarlık bir süreçtir ve yalnızca günümüze odaklanmak bu sebep ile yetersiz olacaktır. Geçmiş ile bugün arasında bağ kurulabilmesi adına geleneksel değerlerin mekana katkıları sorgulanmalı ve modern mimaride nasıl değerlendirilebileceği üzerine düşünülmelidir. Tarihsel süreç içerisinde elde edilen birikimler doğrultusunda, geçmişte ortaya çıkan yapı tekniklerini bugün aynen kullanmak yerine, var olan değerlerin günümüze uyarlanması daha doğru mimari çözümlerin uygulanabilmesini mümkün kılacaktır. Biçimsel anlayışı günümüze aktarırken, biçimin aynen modern mimariye yansıtılması değil biçimin arka planında var olan anlayışın modern mimaride yorumlanması daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Geleneksel mimari stratejilerinin, ait olduğu dönemin teknolojisi ve yapı malzemesi ile doğrudan ilgili olduğu gerçeği göz ardı edilmemelidir. Geleneksel birikimlerin modern mimariye aktarımı yapılırken günümüz teknolojisi ile yorumlanması ve bu bağlamda değerlendirilmesi önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

- Acar, H. 2004.** Konut tasarımında yeni kavramlar ve tek ev mimarisindeki biçimsel yansımaları. *Yüksek Lisans Tezi*, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul.
- Akbulut, N., Erarslan, A. 2017.** Türkiye’de çağdaş cami mimarisi tasarımında yenilikçi yaklaşımlar. *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, 9(3): 35-59.
doi: 10.17932/IAU.IAUD.13091352.2017.9/35.33-59
- Akkılıç, Y. 1987.** Bursa ansiklopedisi. Bursa Hakimiyet Gazetesi Yayınları, Bursa.
- Akkılıç, Y. 2002.** Bursa ansiklopedisi. Bursa Kültür ve Sanat Yayınları A.Ş., Bursa.
- Aksoy, F. 2011.** 17. ve 18. yüzyıl Bursa evleri yapı çözümlemesi. *Yüksek Lisans Tezi*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Restorasyon Anabilim Dalı, İstanbul.
- Akyl, A.Z. (Ed.), Batur, A., Can, C. 2009.** M. Emin Onat yapıları. TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi Yayınları, İstanbul. 61-68.
- Altan, İ. 2005.** Mimarlıkta mekan kavramı. Ofis 2005 Yayınevi, İstanbul. 41s.
- Anonim, 1938.** Bursa halkevi proje müsabakası, *ARKİTEKT Dergisi*, 1(85): 16-20.
Erişim adresi: <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/569/8643.pdf> (Erişim tarihi: 12.06.2021).
- Anonim, 2006.** Baruthane - Yıldırım Darüşşifası.
<http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?p=243100> (Erişim Tarihi: 30.05.2021).
- Anonim, 2011.** Sedat Çetintaş’a ait Bursa eski mimari çizimleri.
<http://bursaulucami.blogspot.com/2011/12/bursa-eski-mimari-cizimleri.html> (Erişim tarihi: 03.07.2021).
- Anonim, 2012.** T.C. Merkez Bankası Bursa Şubesi Hizmet ve Lojman Binası
<http://www.arkiv.com.tr/proje/tc-merkez-bankasi-bursa-subesi-hizmet-ve-lojman-binası/2850> (Erişim tarihi: 04.07.2021).
- Anonim, 2013a.** Bursa Kent Müzesi rehber kitapçığı. Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Bursa.
- Anonim, 2013b.** Bursa İvaz Paşa Cami ve I. Murad Hüdavendigâr Cami.
<https://www.bursadabugun.com/galeri/yasam/bursa-ivaz-pasa-camii-ve-i-murad-hudavendigâr-camii-4731/6.html> (Erişim tarihi: 30.05.2021).
- Anonim, 2014a.** Eski itfaiye (YKM) 1990.
http://wowturkey.com/tr684/nedimussoy_image02120.jpg (Erişim Tarihi: 03.07.2021).
- Anonim, 2014b.** Zafer meydanı, İtfaiye, Pirinç Han 1980’ler.
https://twitter.com/Eski_Bursa/status/546739278852935680/photo/1 (Erişim tarihi: 03.07.2021).
- Anonim, 2015a.** Kirazlıyayla Sanatoryumu
<http://www.bkmim.com/proje-detay.asp?proje=kirazliyaylasanatoryumu> (Erişim Tarihi: 04.07.2021)
- Anonim, 2015b.** PodyumPark.
<http://www.arkiv.com.tr/proje/podyumpark/5398> (Erişim tarihi: 04.07.2021).
- Anonim, 2016a.** Bursa ve anılar. <https://www.facebook.com/bursa.anilar/photos/sıra-dükkanlar-yıkılmış-ve-eski-itfaiye-bursa-sevgili-bursalı-arkadaşlar-sayfa-f/1040332036039698/> (Erişim tarihi: 04.07.2021).
- Anonim, 2016b.** EWE & Bursagaz Merkez Binası.
<http://www.arkiv.com.tr/proje/ewe--bursagaz/6388> (Erişim tarihi: 04.07.2021).

Anonim, 2017. Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü.

https://foto.haberler.com/haber/2017/05/17/tapu-ve-kadastro-genel-mudurlugu-170-yasinda-9625013_693_o.jpg

Anonim, 2018a. Bursa'yı tekstil kenti yapan mekan: Koza Han. <https://www.trthaber.com/haber/yasam/bursayi-tekstil-kenti-yapan-mekan-koza-han-385055.html> (Erişim tarihi: 03.07.2021).

Anonim, 2018b. Ulusal mimarlık sergisi ve ödülleri.

<https://www.facebook.com/ulusalsergi/posts/1982613348667357/> (Erişim tarihi: 04.07.2021).

Anonim, 2020a. <https://www.arkitera.com/haber/bursa-merkez-bankasinin-yikilmasina-dair/> (Erişim Tarihi: 04.07.2021).

Anonim, 2020b. Bursa Halkevi. <https://odoarchitecture.com/2021/04/13/bursa-halkevi/> (Erişim Tarihi: 03.07.2021).

Anonim, 2020c. <https://yapidergisi.com/bursa-merkez-bankasinin-yikimina-baslandi/> (Erişim tarihi: 03.07.2021).

Anonim, 2020d. Bursa yaşam.

<https://www.facebook.com/BursaYasam/photos/%C5%9Fuan-zaferplazan%C4%B1n-oldu%C4%9Fu-yerdeki-bursa-itfaiesinin-yerinihat%C4%B1rlayanlar%C4%B1-g%C3%B6re/10163655931400296> (Erişim Tarihi: 04.07.2021).

Anonim, 2020e. Eyüp Yıldız Cami.

https://twitter.com/mimarliktarihi_/status/1256188210327228416/photo/3 (Erişim tarihi: 03.07.2021).

Anonim, 2020f. Bursa Hanlar Bölgesi Kentsel Tasarım Proje Yarışması. <http://yarismalar.bursa.bel.tr/yarismalar/bursa-hanlar-bolgesi-carsibasi-kentsel-tasarim-proje-yarismasi/bilgi-ve-belgeler/> (Erişim Tarihi: 03.07.2021).

Anonim, 2021a. İş Bankası Bursa şubesi.

http://www.bursadakultur.org/is_bankasi_bursa.htm (Erişim tarihi: 04.07.2021).

Anonim, 2021b. Modernleşme ve cumhuriyetin kamusal mekanları. <http://www.seydaakcali.com/modernlesme-ve-cumhuriyetin-kamusal-mekanlari-bursa-ataturk-caddesi-ve-bursa-halkevi-ornekleri/> (Erişim tarihi: 10.06.2021).

Anonim, 2021c. Yıldırım göz merkezi, Bursa.

<https://www.gozvakfi.com/yildirim-goz-merkezi-bursa.html> (Erişim tarihi: 03.07.2021).

Anonim, 2021d. <https://www.eskiturkiye.net/tag/bursa/> (Erişim Tarihi: 01.07.2021).

Anonim, 2021e. <https://www.bursa.com.tr/tr/mezan/17-yuzyil-osmanli-evi-muzesi-256/> (Erişim tarihi: 02.08.2021).

Anonim, 2021f. Eker Meydan. <https://www.avm.gen.tr/resimler/eker-meydan-avm-63f.jpg> (Erişim tarihi: 02.07.2021).

Anonim, 2021g. Osmanlı Evi Müzesi. <http://www.bursadakultur.org/muze4.htm> (Erişim tarihi: 05.08.2021).

Ayverdi, E. H., Yüksel, İ. A. 1976. İlk 250 senenin Osmanlı mimarisi. İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul.

Bağbancı, M. B., Bağbancı, Ö. K. 2005. Bursa hanlar bölgesinde yer alan hanlar, bedesten ve çarşıların deprem açısından incelenmesi. *Deprem Sempozyumu*. Kocaeli. http://kocaeli2007.kocaeli.edu.tr/kocaeli2005/deprem_sempozyumu_kocaeli_2005/4_yapi_ve_yerlesimler/d_25_tarihi_yapilar_ve_anitlar/bursa_hanlar_bolgesi_nde_yer_alan_hanlar_bedesten_ve_carsilarin.pdf

- Bağbancı, Ö. 2007.** Bursa hanlar bölgesi değişim ve dönüşüm sürecinin incelenmesi ve bölgenin korunması üzerine bir araştırma. *Doktora Tezi*, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Bağbancı, Ö. 2015.** Bursa koruma ile ilgili kararların hayata geçmesinde hep önder olmuştur. <https://www.arkitera.com/gorus/bursa-koruma-ile-ilgili-kararlarin-hayata-gecmesinde-hep-onder-olmustur/> (Erişim Tarihi: 13.06.2021).
- Baykal, K. 1950.** Bursa ve anıtları. Aysan Matbaası, Bursa.
- Bektaş, C. 2020.** Türk Evi. YEM Yayın, İstanbul. 32 s.
- Bozdağan, S. 2012.** Modernizm ve ulusun inşası. Metis Yayınları, İstanbul.
- Demiralp, Y. 2021.** "Koza Hanı" in "Discover Islamic Art", museum with no frontiers. http://islamicart.museumwnf.org/database_item.php?id=monument;isl;tr;mon01;15;tr (Erişim Tarihi: 04.07.2021).
- Dostoglu, N.T. 2001.** Osmanlı döneminde Bursa. Akmed, Stil Matbaacılık, Antalya.
- Dostoglu, N. 2004.** Yaşayan kent, yaşayan müze. *Mimarlık Dergisi*, (317): 14-16.
- Dostoglu, N. 2006.** “An Analysis of the 20th century architectural heritage in Bursa” Conservation of the 20th century architectural and industrial heritage. *ICOMOS International Symposium Book*, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul, 35-41.
- Dostoglu, N.T., Dostoglu, H. 2011.** Bursa Kültür Varlıkları Envanteri: Anıtsal Eserler. Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Bursa. 674 s.
- Dostoglu, N., Elbas, A., Gürsakal, N. 2011.** Bursa'nın Tarihi Mahalleleri 2. Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Bursa. 355 s.
- Dostoglu, N. T., Erkarlan Ö. E. 2013.** Leman Cevat Tomsu: Türk mimarlığında bir öncü, 1913-1988. Mimarlar Odası Yayınları, Ankara. 82-83.
- Elbas, A. 2013a.** I. Murad Hüdavendigâr Külliyesi ve çevresi gezi rehberi. Bursa Kültür A.Ş., İstanbul.
- Elbas, A. 2013b.** Muradiye Külliyesi ve Çevresi Gezi Rehberi. Bursa Kültür A.Ş., İstanbul.
- Elbas, A. 2013c.** Orhan Bey Külliyesi, tarihi çarşı ve hanlar bölgesi gezi rehberi. Bursa Kültür A.Ş., İstanbul.
- Elbas, A. 2013d.** Yeşil külliyesi ve çevresi gezi rehberi. Bursa Kültür A.Ş., İstanbul.
- Elbas, A. 2013e.** Yıldırım Külliyesi ve Çevresi Gezi Rehberi. Bursa Kültür A.Ş., İstanbul.
- Elbas, A., Erdönmez, A. 2014.** Bursa Köylerinde Geleneksel Mimari ve Arkeoloji. Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Bursa.
- Elbas, A. (Ed.), Erdönmez, A. 2017.** Bursa'nın Tarihi Mahalleleri 4. Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Bursa. 77-78.
- Emre Arolat Architecture, 2019.** Sayılğan Residence. <https://emrearolat.com/project/sayilgan-residence/#> (Erişim tarihi: 03.07.2021).
- Erdoğan, E. Ö., Dostoglu, N. 2013.** Leman Cevat Tomsu: Türk Mimarlığı'nda bir öncü, 1913-1988. Mimarlar Odası Yayınları, Ankara. 79-84. <https://s3.us-east-1.amazonaws.com/media.archnet.org/system/publications/contents/10432/original/DTP102817.pdf?1454781473> (Erişim tarihi: 04.07.2021).
- Eriç, M. 2010.** Yapı Malzemesi ve Fiziği. İstanbul: Literatür Yayınları. 376 s.
- Evren, E. 2013.** Modernlik ve Türkiye'de Modern Camiler. İstanbul: Mimarlar Odası Antalya Şubesi Yayınları. 51-52.
- Gabriel, A. 1958.** Bir Türk Başkenti Bursa. Er, N., Er H., Kazancıgil A. (haz.) Osmangazi Belediyesi Yayınları, Bursa.

- Güler, S. 2020.** Bursa Hanlarında Mescidler. İSTEM, 35: 17-39.
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1171631>
- Hasol, D. 1998.** Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü. İstanbul: YEM Yayın. 500 s.
- Hasol, D. 2020.** 20. Yüzyıl Türkiye Mimarlığı. YEM Yayın, İstanbul. 128-169.
- Holtay, A. H. 1951.** Bursa Türkiye İş Bankası. *ARKİTEKT Dergisi*, 5-8 (233-234-235-236): 98-102. http://dergi.mo.org.tr/detail.php?id=2&sayi_id=190 (Erişim tarihi: 12.06.2021).
- ICOMOS, 1999.** Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü.
http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0464062001536913566.pdf (Erişim tarihi: 13.06.2021).
- İşığışok, E., Sağocak, M., Arslan T. V., Keskin E. B. 2015.** Bursa’da kentlilik bilinci araştırması. Bursa Kültür A.Ş., Bursa. 206 s.
- Kaplanoglu, R. 1994.** Bursa Anıtlar Ansiklopedisi. Bursa Hakimiyet Gazetesi Matbaası, Bursa.
- Kaplanoglu, R. 2003.** Doğal ve Tarihi Eserleri ile Bursa. Bursa Osmangazi Belediyesi Yayınları, İstanbul.
- Kaplanoglu, R. 2008.** Bursa’nın Kentsel Gelişmesi. *Bursa Defteri Dergisi*. Bursa’da.
- Kaprol, T. 2002.** Cumhuriyet Sonrası 1930-1950 Yılları Arasında Bursa’da Mimari Gelişim. *Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 7(1): 171-184. Erişim adresi: <https://www.researchgate.net/publication/307664114> (Erişim tarihi: 02.06.2021).
- Kepecioğlu, K. 2009.** Bursa Kütüğü. Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Bursa.
- Kırayoğlu, K. 2004.** Bir Osmanlı şehri Bursa’da şehir merkezi / Hanlar Bölgesi Sorunsalı. *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, basılmamış yüksek lisans tezi, İstanbul.
- Kuban, D. 2021.** Mimarlık Kavramları. YEM Yayın, İstanbul. 113 s.
- Kuleli, E. A. ve Binan, D. 2019.** Bursa Yeşil Külliyesi Medresesi'nin Müze İşleviyle Kullanımına Yönelik Koruma ve Projelendirme Yaklaşımı, *MEGARON*, 14(2): 213-229.
- Laurent, B. S. 1996.** “Bir Tiyatro Amatörü: Ahmed Vefik Paşa ve 19. Yüzyılın Son Çeyreğinde Bursa’nın Yeniden Biçimlenmesi” Ed. Dumont, P. ve Georgeon, F., Modernleşme Sürecinde Osmanlı Kentleri. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları. 83 s.
- Naumann, R. 2019.** Eski Anadolu Mimarlığı. Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara. 521 s.
- Özbek, N. 2019.** Geçmişten Geleceğe Yaşam Dünyaları ve Mekanlar. YEM Yayın, İstanbul. 13-42.
- Özer, F. 1982.** Çağdaş mimari dizaynlamada tarihsel sürekliliğin değerlendirilmesi. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Matbaası. 120 s.
- Roth, L. M. 2006.** Mimarlığın öyküsü. Kabalcı Yayınevi, İstanbul. Bölüm 201-222.
- Salt Araştırma, 2015.** Ali Saim Ülgen arşivi: Sedat Çetintaş’a ait Bursa Ulu Cami’nin 1949’daki vaziyetini gösteren bir kesit.
<https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/85960> (Erişim Tarihi: 03.07.2021)
- Saygılı, R. 2020.** Coğrafya harita. <http://cografyaharita.com/index.html> (Erişim tarihi: 02.06.2021).
- Silver, P., McLean W. 2014.** Mimarlık teknolojisine giriş. YEM Yayın, İstanbul. 208 s.
- Sürmeli, U. 2021.** Bursa Buttım Cami.
<https://camigor.tumblr.com/post/11309220432/bursa-buttim-camisi-foto-u%C4%9Fur-s%C3%BCrmeli> (Erişim tarihi: 04.06.2021).

- Tuna, C. 2000.** Mağaradan kente Anadolu'nun eski yerleşim yerleri. İletişim Yayınları, İstanbul. 74-75.
- Uluengin, F., Uluengin, B., Uluengin, M. B. 2020.** Osmanlı anıt mimarisinde klasik yapı detayları. İstanbul: YEM Yayın. 97-176.
- Uyan, A. 2008.** Kent merkezlerindeki konut alanlarında çöküntüleşme ve dönüşüm “Bursa Doğanbey kentsel dönüşüm projesi örneği”. *Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir Bölge Planlama, Ankara.
- Erken, S. 1983.** Türkiye’de vakıf abideler ve eski eserler. Ankara, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Weston, R. 2015.** Mimarlığı Değiştiren 100 Fikir. Literatür Yayınları, İstanbul. 18-34.
- Yenal, E. 2011.** Osmanlı (baş) kenti Bursa. Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Bursa. 432 s.
- Yenal, E. 2011.** Osmanlı mimarlığı erken döneminde Bursa’da yapıların oluşumu. Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Bursa. 296 s.
- Yenen, Z. 1988.** Osmanlı Dönemi Türk Kentlerinin Kuruluş ve Gelişim İlkeleri. *Doktora Tezi*, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yücel, E. 1965.** Bursa Yeşil Külliyesi *ARKİTEKT*, 1(318): 31-35. Erişim adresi: <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/144/1722.pdf> (Erişim tarihi: 13.06.2021).
- Yüksel, İ. A. 1983.** Osmanlı mimarisinde II. Bayezid, Yavuz Selim Devri (1481-1520). İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul.